

Besede in dejanja

Tovariši z dvema obrazoma

So posamezniki, ki kakor da imajo dva obraza: enega na sestankih političnih organizacij, kjer poslušajo razprave o reformi, samoupravljanju, socialističnih odnosih, drugega za poslovno ali zasebno življenje. Nekateri celo odkrito izjavljajo, da to dvojje ne gre skupaj. »Vi imate svojo ideologijo, nam pa pustite, da v praksi delamo po svojegl« Tako se tu in tam komu zareče.

Komunist — 17. VII. 1970

Ni zanimanja

Skopska železarna že štiri mesece brez uspeha podaljšuje razpis za sprejem 700 kvalificiranih in visokokvalificiranih delavcev, tehnikov in inženirjev. Morda bi bil razpis uspešnejši, če bi ga objavili v katerem izmed zahodnonemških časopisov, ki jih prebirajo naši delavci v tujini?

Delo — 18. VII. 1970

Ljubljana je prvak...

V Ljubljani pijejo največ viskija in vinjaka, sledita ji Zagreb in Beograd. Ljubljana je tudi po porabi vina na prvem mestu v naši državi. Zagrebčani so na drugem, a Beograščani na tretjem. Makedonci in Črnogorci so naši najbolj trezni državljani, ker pijejo najmanj alkoholnih pijač.

Politika — 17. VII. 1970

Smetana je na tujem mleku

Mleko ne uvažamo samo iz Madžarske, pač pa tudi iz Bolgarije in Romunije.

Od naših kmetov odkupujemo samo 10 odstotkov mleka, zato je jasno, zakaj se stalno zvišuje uvoz.

Iz tega jasnega je jasno, da se z uvoženega mleka laže posname smetana.

Večernje novice — 15. VII. 1970

Nedelavski svet

Studijski delegaciji CK KP Francije, ki se je te dni na obisku v Litostrou, se posebej zanimala za delavsko samoupravljanje, je predstavnik podjetja dejal naslednje: »Pri nas nimamo nobenega delavca v delavskem svetu. Veste, problematika, ki jo obravnavamo, je tako zapletena...«

»Odlična reklama za našo pot!«
Dolenjski list — 16. VII. 1970

Lepo je biti nerazvit

Ekonomske razvite jugoslovanske republike pomagajo manj razvitim na dva načina. Prvi kanal solidarnosti je vplačevanje v sklad za hitrejši ekonomski razvoj nerazvitih, a drugi je pomoč iz zveznega proračuna za vzdrževanje šolstva, zdravstva in socialnega varstva v nerazvitih republikah. Tako bo tudi v prihodnjih petih letih. O financiranju hitrejšega ekonomskega razvoja nerazvitih območij so v glavnem vsi soglasni. Dvomimo pa, da bi bilo mogoče sprejeti predlog o dopolnilnem financiranju splošne porabe v nerazvitih republikah tako, ki naj bi leta 1975 dosegla raven jugoslovanskega povprečja iz leta dni prej. Z drugimi besedami, nerazviti naj trošijo 85 do 92 odstotkov sredstev, ki jih razvite republike odvajajo za splošno porabo. Toda to predlagajo in zahtevajo.

Vjestnik — 19. VII. 1970

Nevrnjena posojila

Okrog 30.000 prebivalcev Skopja nedelno odplačuje potrošniška posojila, ki so jih dobili pri komercialno investicijski banki. Gre za kakšnih 20 milijonov dinarjev potrošniških posojil. Doselej je banka vložila tožbo proti 13.000 dolžnikom, teh pa je vse več. Pri številnih najemnikih teh posojil ter njihovih porokih, med katerimi so tudi dolžniki skopskega posojila, ki so ga dobili po potresu z zelo ugodnimi pogoji, je bilo treba prisilno popisati pohištvo. V skladiščih skopske banke se med zarubljenimi predmeti tudi avtomobili. S takšnim rušenjem zbere skopska banka mesečno približno milijon dinarjev družbenega denarja.

Dnevnik — 20. VII. 1970

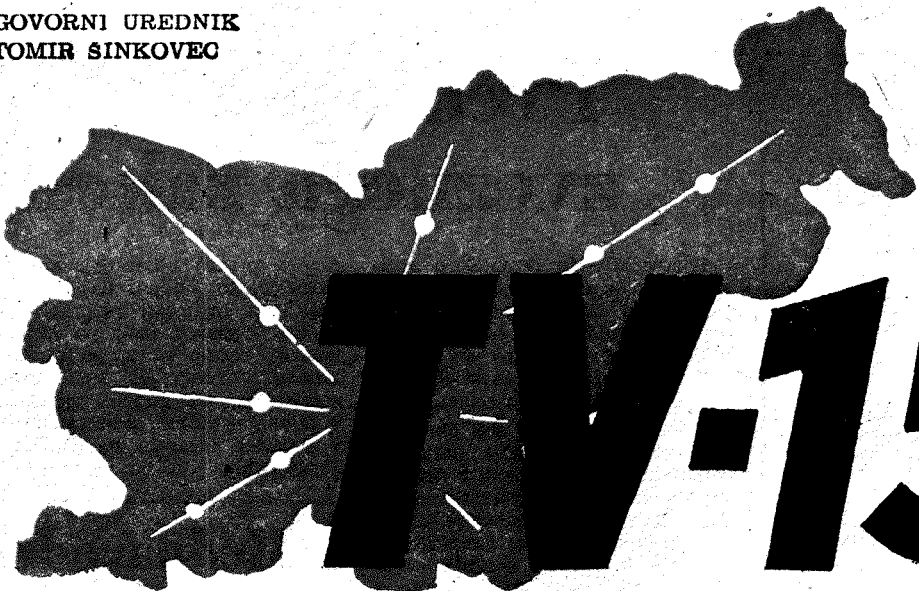
Od 80.000 tujcev — 60.000 Jugoslovancev

V Avstriji dela okoli 80.000 tujih delavcev od katerih jih je kakih 60.000 Jugoslovancev. Pravijo, da je s tem pokritih približno 80 odstotkov potreb avstrijskega gospodarstva po tuji delovni sili.

Borba — 22. VII. 1970

GLAVNI UREDNIK
FRANCE SUSTERSIC

ODGOVORNI UREDNIK
CRTOMIR SINKOVEC

GLASILO ZZB NOV SLOVENIJE IN ZRVS SLOVENIJE

S seje republiškega odbora ZZB NOV Slovenije

Republiški odbor ZZB NOV Slovenije, ki se je sestel 21. julija, je imel na dnevnem redu svoje seje pomembne zadeve. Najprej je obravnaval in odobril poročilo komisije, ki jo je predsedstvo republiškega odbora imenovalo novembra lani. O svojih razgovorih s predstavniki in kolektivom zavoda Borec je ta komisija predložila izčrpano pismeno poročilo. Iz tega izhaja, da je opravila res pomembno delo. Proučila je odnose med ZZB NOV Slovenije in zavodom Borec. Delo pa ni bilo lahko, saj so se v zadnjem času spremenili splošni pogoji poslovanja v založniški in časopisni dejavnosti, obstajajo pa tudi nejasnosti v zakonodaji na tem področju, ki se šele urejajo z novimi zakon-

skimi predpisi. Toda kljub temu je komisija dosegla sporazum, na podlagi katerega so v statut zavoda Borec vnesene pravice in dolžnosti ustanovitelja, ustanovljen pa je tudi založniško izdajateljski svet, v katerega so člani republiškega odbora že na tej seji izvolili pet svojih predstavnikov ter v zvezi s sporazumom spremenili vsebino 53 člena poslovnika republiškega odbora ZZB.

Komisija je mimo tega temeljito vsebinsko in perspektivno analizirala glasila ZZB, ki jih izdaja zavod Borec in to: »TV 15«, revijo »Borec« in mladinsko revijo »Kurirček« in predložila njihove programske koncepte.

Sledila je informacija o tisku s področja zgodovine NOB, bojnih

tradicij in obrambnih priprav v Sloveniji ter o odnosih z Jugoslovansko ljudsko armado. Iz te informacije posnemamo, da izdaja Zbornik dokumentov in podatkov o narodno osvobodilni vojni narodov Jugoslavije VI. del, boji v Sloveniji, zbirko 19 knjig, od katerih jih je izšlo že 16.

Kronike in zgodovine partizanskih brigad in odredov ter podobna zgodovinska dela izdaja v okviru zbirke »Iz ratne prošlosti« vojaška založba »Vojno delo«. Izšlo je tudi nekaj knjig z območja Slovenije. »Narodna armija« je izdala dve popularni knjižici te vrste tudi v slovenščini.

Na območju republike Slovenije izhajajo taka dela v »Knjižnici NOV in JOS«, ki jo ureja komi-

sija za zgodovino sveta za razvijanje revolucionarnih tradicij pri predsedstvu republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, izdaja pa »Partizanska knjiga«. Nekaj knjig te vrste je izdal tudi zavod »Borec«.

Spričo tega ker je izdajateljsko dejavnost te vrste literature smatrati kot del izdajateljske dejavnosti, ki krepí obrambne napore, je treba, v smislu informacije, najti tudi ustrezne metode sofinanciranja, zlasti Knjižnice NOV in JOS, vsaj v istem razmerju kot so ga s strani armadnih faktorjev deležna področja, ki jih dejavnost teh organov zajema.

V zvezi s tem je republiški odbor sklenil poslati skladu za pospeševanje založništva posebno pismo, v katerem je zraženo nezadovoljstvo zaradi preskromne podpore, ki jo ta sklad nudi partizanskemu tisku.

Republiški odbor je nato obravnaval in sprejel navodilo o mestu, vlogi in nalogah ZZB NOV Slovenije pri pripravah in uveljavljanju načel splošnega ljudskega odpora. To navodilo priobčujemo v celoti na drugem mestu.

O tem, komu so bile podeljene nagrade vstaje slovenskega naroda, smo poročali že v prejšnji številki našega lista. O dodelitvi teh nagrad je poročal predsednik žirije tudi prisotnim članom republiškega odbora.

Predsednik Janko Rudolf, ki je sejo vodil, je na koncu poročal še o vlakih bratstva in enotnosti, ki jih ob 30-letnici deportacij pripravljata svet za negovanje tradicij in komisija za biveše politične zapornike, internirance in deportirance pri republiškem odboru. Ti vlaki naj bi v letu 1971 peljali v Srbijo, Hrvaško in BiH. Z njimi pa naj bi se poleg nekdanjih deportirancev peljali tudi mladina, da bi spoznala kako sta se v letu 1941 gradila bratstvo in enotnost naših narodov.

Ob koncu seje je predsednik Janko Rudolf izročil odlikovanj — red republike s srebrnim vencem tovarišema Ivanu Fajdigi in Juliju Sočanu, s katerim ju je odlikoval predsednik republike za njuno dolgoletno požrtvovalno in uspešno delo.

V.M.

Vloga ZZB NOV pri pripravah splošnega ljudskega odpora

Republiški odbor Zveze združenj borcev NOV Slovenije je ob upoštevanju dejstva, da je obramba integralna komponenta samoupravnega in demokratičnega značaja jugoslovanske skupnosti enakopravnih narodov in narodnosti, splošni ljudski odpor pa edino možna oblika uspešnega in učinkovitega odpora proti kateremu koli napadalcu, sprejel na seji dne 21. VII. 1970

Navodilo

o mestu, vlogi in nalogah Zveze združenj borcev NOV Slovenije pri pripravah in uveljavljanju načel splošnega ljudskega odpora.

I.

Republiški odbor ugotavlja, da je splošni ljudski odpor pravica in dolžnost vsakega delovnega človeka, delovne in druge organizacije ter vsake družbeno politične skupnosti in zavestna aktivnost za obrambo pred vsakomur, ki bi poizkušal kratiiti našo neodvisnost, svobodo in suverenost ali pa nas hkrati s pritiski od zunaj in znotraj skušal odvrgniti od samoupravnega poti izgradnje demokratičnega humanega socializma in ciljev samoupravnega socialističnega razvoja.

Proces uveljavljanja koncepta splošnega ljudskega odpora pa ne pomeni samo maksimalno angažiranje vseh ljudskih sil in materialnih možnosti za primer vojne, ampak pomeni hkrati družben proces, v katerem bogatimo izkušnje narodnoosvobodilne vojne in krepimo ter razširjamo samoupravne pravice delovnih ljudi. To je proces, ki naše delovne ljudi spreminja iz predmetov v zavestne osebnosti narodne obrambe. Zato tudi priprave splošnega ljudskega odpora pomenijo uresničevanje izhodišč znanstvenega socializma o

oboroženem narodu v pogojih, ko postaja samoupravljanje prevladujoč odnos. Hkrati s tem pa dobiva socialistična patriotska vzgoja nove razsežnosti in globljo vsebino.

Zveza združenj borcev NOV Slovenije se zaveda, da pomeni napad na katerikoli del Jugoslavije hkrati napad na svobodo, nedotakljivost, neodvisnost in suverenost Slovenije in na pridobitve narodnoosvobodilnega boja ter socialistične revolucije. Zato so obramba pred napadom in splošni ljudski odpor zoper napadalca neodtujljiva pravica in dolžnost, predvsem pa tudi življenjski interes Slovenije in Jugoslavije ter vsakega delovnega človeka. Varnost naše socialistične družbe je pogojena z našim svobodnim in specifičnim socialističnim razvojem in s takšnimi obrambnimi pripravami, ki zagotavljajo, da bo vsak naš občan organiziran v eno od oblik splošnega ljudskega odpora, odgovoren, usposobljen, discipliniran in zavestno pripravljen uresničiti svoje pravice in dolžnosti do svobode lastnega naroda in samega sebe ter do humanega poslanstva samoupravnega socializma.

Vse priprave splošnega ljudskega odpora so sestavni del boja Jugoslavije za svetovni mir in politiko neuvrščenosti in aktivne koeksistence. Zaradi splošne mednarodne situacije, v kateri so lokalne vojne postale stvarnost, morajo biti naše priprave stalne in postati morajo sestavnih del celotnih priprav naše družbe na splošni ljudski odpor. Sloneti pa morajo na spoznanju, da v sodobni vojni ni več meja med fronto in zaledjem ter med ljudstvom in oboroženimi silami.

Zato moramo priprave za splošni ljudski odpor vsebinsko in or-

ganizacijsko razvijati kot celovit sistem, ki mora racionalno vključevati vse sile in sredstva družbe, krepiti JLA in teritorialne enote ter razvijati in ustvarjati pogoje za vse vidike splošnega ljudskega odpora, tako da bo omogočena čimvečja samoiniciativnost in odgovornost vseh njenih nosilcev. Upoštevati in ustvarjati moramo uporabljati izkušnje NOV in osvobodilnih vojn drugih narodov, pa tudi vse specifičnosti sodobne vojaške, propagandne subverzivne aktivnosti. Prav tako moramo upoštevati metode in sredstva, ki se jih, ali se jih bodo posluževale napadalne sile in agenture in jih prek uveljavitve družbene samozasčite že danes razkrinkavati in onemogočati.

Realna predvidevanja in zavestno delovanje vseh družbenih sil so osnova za organiziran oborožen odpor, za splošni ljudski odpor na začasno zasedenem ozemlju, pa tudi za preprečevanje podtalne dejavnosti tujih agentur in za preprečevanje njihovega vojaškega, politično propagandnega in drugega delovanja.

II.

Zveza združenj borcev NOV Slovenije, njene organizacije v občinah in na terenu ter članstvo pri sodelovanju na področju priprav za splošni ljudski odpor izvajajo določila statuta ZZB NOV in resolucije IX. kongresa ZKJ, VI. kongresa ZKS ter drugih dokumentov Zveze komunistov, ki opredeljujejo naloge na področju priprav za splošni ljudski odpor.

Zveza združenj borcev NOV Slovenije je po svojem značaju in sestavi članstva zlasti poklicana pojasnjevati in uresničevati zasnove splošnega ljudskega odpora. Že od ustanovitve je njena osnovna in (Nadaljevanje na 9. strani)

Dogodki tedna

● Po vsej Sloveniji so slovesno proslavili 22. julij — praznik vstaje slovenskega naroda. Ob tej priložnosti so predstavniki bratskih republik poslali predstavnikom SR Slovenije prisrčne čestitke. V njih med drugim želijo nove uspehe delovnim ljudem Slovenije. V čestitki Nikole Minčeva, predsednika Makedonije je med drugim rečeno: »Visoka stopnja ekonomskega, družbenopolitičnega in kulturnega razvoja SR Slovenije je pomemben prispevek k bogatitvi materialne osnove in splošnega napredka jugoslovanske skupnosti.«

● Predsednik republike Josip Broz Tito je poslal predsedniku prezidija vrhovnega sovjeta ZSSR Nikolaju Podgornemu naslednjo brzojavko: »Ob vaši ponovni izvolitvi za predsednika prezidija vrhovnega sovjeta ZSSR vam pošiljam prisrčne čestitke in iskrene želje za uspehe pri vašem delu in za nadaljnjo blaginjo prijateljskega sovjetskega ljudstva. Globoko sem prepričan, da se bosta prijateljstvo in sodelovanje med našima državama tudi naprej razvijala, kot ustreza socialistični graditvi in miru v svetu.«

● V Beograd je prispel podpredsednik avstralske vlade in minister za trgovino in industrijo John McEwen, ki je ostal v Jugoslaviji pet dni na uradnem obisku, kjer se je pogovarjal s predsednikom ZIS Pavičevićem o gospodarskih odnosih med dvema državama in drugih dvostranskih vprašanjih. Podpisala sta tudi prvi trgovinski sporazum med Jugoslavijo in Avstralijo. John McEwen je najvišji predstavnik Avstralije, ki je doslej obiskal našo državo.

● Vodstvo italijanskih socialnih demokratov je odklonilo programsko podlago mandatarja za sestavo nove vlade Giulia Andreottija. Ta sklep praktično pomeni, da mora Andreotti obvestiti predsednika republike Saragata, da nima možnosti za sestavo nove vlade levega centra. Mandatar za sestavo nove italijanske vlade je Emilio Colombo.

● Od 25. julija do 25. avgusta bodo iz Sovjetske zveze izstreljevali na območje Pacifika s polmerom 40 navtičnih milj rakete nosilke. Objavili so uradno opozorilo, da zaradi varnosti zahteva sovjetska vlada od drugih vlad, katerih ladje in letala uporabljajo pot čez Pacifik, da dajo navodila ustreznim organom, da preprečijo ladjam in letalom prihajati na to območje vsak dan od 12.00 do 24.00 po lokalnem času.

● Pomorske sile ZDA, Brazilije, Argentine in Urugvaja bodo prihodnji mesec na Atlantskem oceanu, vzhodno od Brazilije, sodelovale v največjih letošnjih manevrih vojnega ladjevoja v Atlantiku. Na tej pomorski poti je v minulih svetovni vojni ameriško ladjevo izgubilo tretjino ladjevoja. V manevrih bo sodelovalo 10.000 mornarjev in več kot sto vojnih ladij, vsejši podmornice in letalonosilke.

● Predsednik ZDA Nixon je opozoril kongres, da bi povečanje proračunskih izdatkov pospešilo inflacijo in ogrozilo uspešnost vladnih naporov pri premagovanju resnih težav v domačem gospodarstvu. Kongres, v katerem imajo demokrati večino, je obtožil, da nepreudarno glasuje za večje proračunske izdatke in da je v tem primeru vir nevarne gospodarske nestabilnosti. Predsednik Nixon je dejal, da je vlada v svojem planu predvidevala 200 milijonov dolarjev proračunskega presežka, zdaj pa kaže, da bo primanjkljaj znašal okoli dve milijardi dolarjev.

● V Moskvi so objavili skupno sporočilo o pogovorih med finskim predsednikom Urhom Kekkonenom in najvišjimi sovjetskimi državnimi in partijskimi voditelji. V sporočilu je rečeno, da je podaljšanje sovjetsko-finskega sporazuma o prijateljstvu in medsebojni pomoči »izraz iskrenega prizadevanja Sovjetske zveze in Finske, da bi prispevali k nadaljnjemu vsestranskemu razvoju dobrih sosedskih odnosov v skladu s sporazumom.«

● Na Češkoslovaškem so časopisi objavili vest, da ljudi, ki so bili po krivici obsojeni v obdobju stalnizma, ne bodo rehabilitirali, če so po dogodkih v avgustu leta 1968 zapustili državo. »Osebe, ki so ilegalno zapustile državo, so vse do zadnje izključene iz procesa rehabilitacije. Bilo bi krivično in nelogično, če bi ljudje, ki ne spoštujejo zakonov ČSSR in škodijo njenim koristim, uživali ugodnosti sklepa o rehabilitaciji.«

● V Varšavi se nadaljujejo pogajanja o normalizaciji odnosov med Poljsko in Zahodno Nemčijo. Zahodnonemško delegacijo vodi dosedanj državni sekretar v zunanjem ministru Ferdinand Duckwitz, ki je bil nedavno upokojen, dobil pa je nalogo, da do konca speljše pogovore, ki jih je bil začel v februarju. Med dosedanjimi štirimi sestanki, zadnji je bil v začetku junija v Bonnu, je bilo osrednje vprašanje meja na Odrin in Nisi. Kot prva točka sporazuma je tudi zahodnonemško priznanje te meje.

● Iz Bonna poročajo, da bo minister za zunanje zadeve Walter Scheel začel 27. julija v Moskvi uradna pogajanja o sklenitvi sporazuma, s katerim bi se ZR Nemčija in SZ v medsebojnih odnosih odpovedali uporabi sile ali grožnji s silo. Pred tem je zahodnonemški minister Scheel »bliskovito« obiskal London in Washington, da bi razložil najnovejše elemente v »vzhodni politiki« bonnske vlade.

● V zadnjem času sta se pojavila na diplomatskem trgu dva predloga — ameriški in sovjetski o ureditvi in pomiritvi spora na Bližnjem vzhodu. Glede ameriškega predloga je Nixon pojasnil, da bi povečanje sovjetske vojaške pomoči v številu ljudi in orožja Združenim arabskim republikam lahko porušilo ravnotežje sil na Bližnjem vzhodu, zaradi česar bi izbruhnila nova vojna. Zadnji ameriški predlogi o začasni ustavitvi ognja na Bližnjem vzhodu in mirovnih pogajanjih s posredovanjem OZN, vključujejo obveznosti Izraela, da se umakne z okupiranih arabskih ozemelj, ter arabsko priznanje o obstoju Izraela v okviru varnih meja. — Egipčovski zunanji minister Mahmud Riad je že izročil Donaldu Bergusu, zadolženemu za zaščito ameriških koristi v ZAR, odgovor svoje vlade na najnovejši ameriški mirovni načrt za Bližnji vzhod. — Izraelska premierka Golda Meir pa je zavrnila sovjetske predloge za rešitev krize na Bližnjem vzhodu. Dejala je: »Od arabskih držav ta predlog ne zahteva ničesar, od Izraela pa zahteva umik na meje pred junjsko vojno.«

● Angleška konservativna vlada premiera Heatha se je v načelu odločila, da bo spet pošiljala orožje Južni Afriki. Ta sklep, medtem se je zvedelo, da Francija ves čas pošilja orožje Južni Afriki, je zlasti med afriškimi državami zbudil veliko zaskrbljenost in ogorčenost. Od predsednika varnostnega sveta so zahtevali, naj nemudoma skliče svet, da bi ponovno uveljavil odločitev OZN — prepoved dobave orožja Južnoafriški republikam in ukrepe za spoštovanje te blokade. Tako so pisмено zahtevali predstavniki 37 afriških držav in predstavniki Indije, Jugoslavije in Pakistana.

Predlogi za dopolnitev zveznega zakona o VVI

Spremembe in dopolnitve zveznega zakona o vojaških vojnih invalidih so bile na prvem mestu dnevnega reda seje komisije vojaških vojnih invalidov pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije, ki je bila prejšnji teden.

Komisija je na tej seji obravnavala urejanje varstva vojaških vojnih invalidov, ki sodi v pristojnost federacije. Po vsestranski izčrpnosti in stvarni razpravi je izoblikovala predloge, ki se nanašajo na zvišanje invalidnih osebnih vojaških vojnih invalidov v skladu z rasto osebnih dohodkov, na povečanje ortopedskega dodatka, na oprostitev vojaških vojnih invalidov plačevanja participacije pri nabavi zdravil in sanitetnih pripomočkov, dalje na ureditev pokojninskega zavarovanja vojaških vojnih invalidov v času poklicne rehabilitacije, na zvišanje sredstev za invalidski dodatek in pa tudi na ublažitev pogojev pri delovanju regresa vojaškim vojnim invalidom za nakup avtomobilov.

Člani komisije so te vsestransko utemeljene in s statističnimi podatki podprte predloge sklenili poslati komisiji vojaških vojnih invalidov pri zveznem odboru ZZB NOV Jugoslavije, ki naj izoblikuje enotne predloge in jih dostavi pristojnim organom v obravnavo in sprejem.

Potem ko so člani komisije obravnavali še poročilo o pregledu zaključnega računa doma VVI v Strunjanu za poslovno leto 1969 in ga odobrili, so sklenili predlagati upravnemu odboru tega doma, naj odpravi pomanjkljivosti, navedene v poročilu, da bo to poslovanje povsem brezhibno.

Daljš časa so se nato zadržali ob obravnavanju potrebe po zgraditvi zaprtega bazena s toplo vodo. Sprčo ugotovitve, da je, pa še kako izrazito potreben tak bazen, da bi dom lahko obratoval vse leto in da bi najetje kredita v ta

namen preveč obremenjevalo poslovanje, so sklenili najprej ugotoviti vse možnosti pridobiti potrebna sredstva, nato pa bi dali izdelati načrte za zgraditev tega bazena. Sklenili so tudi konec septembra, na podlagi podatkov v domu, ugotoviti, kdo vse je bil v poletnih mesecih na oddihu v Strunjanu.

Ker je izlet v južno Italijo na odkritje spomenika padlim jugoslovanskim borcem v Barletti, ki se ga je udeležilo precejšnje število invalidov, predvsem tistih, ki so se med vojno zdravili v bolnišnicah v raznih mestih južne Italije, so sklenili za prihodnje leto organizirati izlet vojaških vojnih invalidov po Jugoslaviji.

V. M.

Mednarodno sodelovanje bivših borcev

POZIV VOJNIH VETERANOV ZISR

Na slavnostni seji Sovjetskega komiteja vojnih veteranov, sklicani ob 25-letnici zmage nad fašistično Nemčijo, so sprejeli resolucijo, v kateri vojni veterani protestirajo proti zločinom na vietnamskih, laoskih in kambodžskih tleh. V obširni resoluciji je med drugim rečeno tudi tole:

— Predstavniki vojnih veteranov ZSSR so ob 25-letnici poraza fašistične Nemčije poslali borbene pozdrave in čestitke vojnim tovaršim, udeležencem protifašistične osvobodilne borbe in vsem tistim, ki so se borili proti hitlerjevskim osvajalcem za svobodo in neodvisnost svojih narodov.

— Sovjetski vojni veterani so glasno podpirajo izjavo sovjetske vlade ob zaostritvi situacije v jugovzhodni Aziji zaradi napadalnih akcij ZDA.

V apelu, poslanem borcem protifašističnega odpora, opozarjajo sovjetski vojni veterani, da ameriški imperialisti vse intenzivneje

nadaljujejo s svojo napadalnostjo v Južnem Vietnamu, da so obnovili barbarsko bombardiranje Vietnama in da v tej deželi vse bolj krepijo vojno intervencijo in razširjajo vojne operacije v Laos in so napadli tudi Kambodžo. Slično se dogaja tudi na Bližnjem vzhodu in v Evropi, kjer so fašistični režimi v Grčiji, Španiji in Portugalski zgradili mrežo koncentracijskih taborišč in jih napolnili z borci za svobodo in demokracijo. Na koncu svoje resolucije pa pravijo:

— Pozivamo vas, da pridružite svoje glasove glasovom milijonom ljudi na našem planetu, ki se bori za takojšnjo ustavitve napadalne vojne proti narodom Indokine in za takojšen umik izraelskih napadalcev z okupiranih arabskih ozemelj. S tem bomo poravnali svoj dolg do prihodnosti in do tistih, ki so padli v borbi proti fašizmu, v borbi za svobodo, neodvisnost in srečno prihodnost vseh narodov.

O BORCIH ZA SEVERNO MEJO 1918—1919

Še enkrat „Vsakemu borcu priznati po njegovih zaslugi in udeležbi“

V TV 15 štev. 29 z dne 15. VII. 1970 je tov. Lojze Mirtič, predsednik Mestnega odbora Zveze prostovoljcev borcev za severno mejo 1918-1919 v Novem mestu napisal članek pod gornjim naslovom. V njem so nekatere nejasnosti in pomanjkljivosti, ki bi jih utegnili borci za severno mejo nepravilno tolmačiti, zlasti glede pravic po zakonu o borcih za severno mejo 1918-1919, posebej pa še o organizaciji borcev za severno mejo pred vojno.

Tovariš Mirtič pravilno navaja, da je bila »Legija koroških borcev« kot predhodnica sedanje Zveze prostovoljcev borcev za severno mejo 1918-1919 ustanovljena leta 1934 v Trbovljah, leto dni prej pa Zveza maistrov borcev v Mariboru (ne legija Maistrov borcev, op. p.). Leto dni kasneje je bilo v Zagrebu ustanovljeno Združenje borca za oslobodjenje Medjimurja. V sporazumu s takrat še živim generalom Maistrom, ki smo ga nekajkrat pred njegovo prežgodnjo smrtjo obiskali, smo ustanovili Zvezo legionarjev Jugoslavije. V to zvezo smo povabili tudi Zvezo dobrovoljcev Jugoslavije, katere delegacija, ki jo je vodil njen predsednik Lujo Lovrič, pa je na sestanku vseh štirih organizacij v Ljubljani zahtevala zase vodilno vlogo v zvezi, kar pa smo odklonili, ker smo Zvezo legionarjev zgradili na demokratični podlagi.

Razlike glede pravic in dolžnosti po pravilih takratne Legije koroških borcev in po statutu sedanje Zveze prostovoljcev borcev za severno mejo 1918-1919 v bistvu ni. Tudi v sedanji Zvezi prostovoljcev borcev za severno mejo 1918-1919 so lahko vključeni ne samo

prostovoljci, ki so se v času od 1. novembra 1918 do 1. februarja 1919 borili v slovenskih prostovoljskih enotah na severni meji, marveč tudi borci, ki so vstopili v borbo po 1. februarju 1919, vendar takrat že v redno jugoslovansko vojsko, ki je bila s tem dnem ustanovljena in so bile v njo vključene vse dotedanje slovenske prostovoljske enote, kot deli redne jugoslovanske vojske. Vendar pa ti borci nimajo pravic po zakonu o borcih za severno mejo prav zato, ker so vstopili šele po 1. februarju 1919, torej že v redno jugoslovansko vojsko.

Tovariš Mirtič se v svojem članku sklicuje na objavo osnutka Zakona o borcih za severno mejo 1918-1919 v »Delu« od 2. VII. 1968, ki da je delil borce za severno mejo v 2 kategoriji in sicer na tiste, ki so vstopili v slovenske prostovoljske enote pred 23. decembrom 1918 in ki so se borili na severni meji do 1. 2. 1919, ter na borce, ki so se vključili po tem datumu, da pa je bil ta osnutek pozneje spremenjen.

V razpravi o osnutku in predlogu zakona o borcih za severno mejo 1918-1919 v odborih in zborih ljudske skupščine SRS, v katerih sem sodeloval kot predstavnik našega republiškega odbora, je bil datum 23. 12. 1918, ki je borce delil v 2 kategoriji, izločen. Ta delitev v 2 kategoriji za naše borce ni bila ugodna, ker bi bili po osnutku zakona deležni zneska 600 novih dinarjev za rekreacijo samo oni prostovoljci, ki so vstopili v slovenske prostovoljske enote do 23. decembra 1918, oni pa, ki so vstopili od tega dne do 1. februarja 1919, pa bi bili deležni samo zdravstvenega varstva in voznih olajšav.

Zato smo si prizadevali, da ta datum izločimo, kar nam je tudi uspelo po naklonejnosti in uvidenosti raznih skupščinskih forumov in zlasti tudi Republiškega sekretariata za zdravstvo in socialno varstvo. S tem je bilo priznано v zakonu 600 Ndin za rekreacijo vsem prostovoljcem borcem poleg zdravstvenega varstva in voznih olajšav, ki so vstopili v slovenske prostovoljske enote v času od 1. novembra 1918 do 1. februarja 1919, ki so se borile na severni meji pod pogojem, da so bili v borbah v tem času najmanj 6 tednov, če pa niso bili v borbah na severni meji najmanj 6 tednov, pa samo zdravstveno varstvo in vozne olajšave.

Razen tega sem v razpravah o osnutku in predlogu zakona o skupščini dosegel, da so bile vozne olajšave razširjene na vso Jugoslavijo in da je bil 6 tedenski obvezni rok razširjen preko 1. februarja 1919, tako da ima prostovoljec boric pravice po zakonu zagotovljene tudi, če je vstopil zadnji dan meseca januarja 1919 in se potem boril še najmanj 6 tednov na severni meji.

Lahko torej trdimo, da je zakon, ki nam ga je naša ljudska oblast dala ob 50. obletnici bojev za severno mejo za nas prostovoljce, borce za severno mejo vsekakor ugoden in moramo biti naši ljudski oblasti za nj hvala. Seveda pa je nemogoče razširiti ugodnosti zakona še na borce, ki so vstopili v vojsko po 1. februarju 1919, ker takrat niso več obstojale slovenske prostovoljske enote, na katerih je zgrajen naš zakon, marveč že redna jugoslovanska vojska z vsemi obveznostmi za jugoslovanske državljane.

FRAN STAUDEKAR

Besede naših dopisnikov

VOJSKO

V spomin padlih partizanskih častnikarjev in tiskarjev

DNE 19. JULIJA JE BILA — V OKVIRU PROSLAVE PETINDVAJSETLETNICE OSVOBODITVE IN PETINDVAJSETE OBLETNICE IZHAJANJA PRIMORSKEGA DNEVNIKA — NA VOJSKEM VELIKA SVEČANOST, POSVEČENA SPOMINU PARTIZANSKIH TISKARJEV IN ČASNIKARJEV.

Osrednja svečanost, ki so se je udeležili tudi številni bivši partizanski tiskarji in častnikarji, je bila ob grobu letos umrlega domačina Petra Kogejja na vojskarskem pokopališču. »Bil je sodelavec pri gradnji znane partizanske tiskarne »Slovenije« in njegova iznajdljivost ter življenjske izkušnje so mnogo prispevale k obvarovanju tiskarne...« se ga je v svečanem govoru spomnil graditelj tiskarne Boris Race-Zarko.

Potem, ko je pevski zbor »Vasilj Mirk« s Proseka-Kontovega zapel »Žrtvam«, je v imenu bivših partizanskih častnikarjev spregovoril Jože Koren. V njegovih besedah so oživieli obrazi padlih: prvega urednika Partizanskega dnevnika Edvarda Kokalja-Martina, zadnjega vodjo propagandnega oddelka IX. korpusa Saše Štempharja, navdušenega propagandista 30. divizije Tineta Orla, vojnega dopisnika Toneta Pervanje ter mnogih drugih, ki so med narodnoosvobodilnim bojem raznašali našo tiskarno besedo v najzakotnejše primorske in gorenjske vasi. »Zaman bi bile žrtve, če bi živeli samo od spominov in bi tudi danes ne znali ali ne hoteli delati ter živeti z duhom Partizanskega dnevnika in ljudi, ki se jih danes spominjamo...« je sklenil tovariš Koren.

Večina udeležencev proslave se je nato podala v nekaj kilometrov oddaljeni Studenec do tiskarne »Slovenija«, kjer je v barakah še vedno tako, kot je bilo med vojno... Nekdanji tiskar Janez Lajovic je spregovoril o tiskanju Partizanskega dnevnika in druge literature ter o življenju tiskarjev v

njej, oskrbnik tiskarne Evgen Lapajne pa je gostom poklonil v spomin izdajo Partizanskega dnevnika, tega edinega partizanskega dnevnika v Evropi.

Po povratku je bilo v planinskem domu »Rudar« na Vojskem skupno kosilo, ki mu je sledilo prijetno kramljanje o minulih dneh, za dobro voljo pa so poskrbeli proseško-kontovski pevci.

Prav je, da tudi na tem mestu izrečemo priznanje častnikarjem Primorskega dnevnika iz Trsta za

res uspelo spominsko proslavo in ne nazadnje gostom iz zamejstva, ki so se je udeležili v tako velikem številu. Če so zamejski Slovenci čutili dolžnost, da se oddolžijo spomenu padlih borcev s »črnimi brzostrelkami«, bi to dolžnost morali čutiti tudi vsi tisti, ki danes nadaljujejo njihovo delo... Padli tovariši, ki so bili »možje resnice« — kot je dejal Boris Race-Zarko — so to zaslužili. Žal pa ni bilo tako!

ANDREJ PAGON-OGAREV

MARIBOR

44 borcev še nima stanovanj

Pred kratkim so v Mariboru ugotovili, da imajo še štiriinštirideset nerešenih stanovanjskih vprašanj med borci. Menijo, da bi bilo potrebno čimprej poiskati ustrezne rešitve. Do sedaj so v Mariboru v ta namen dodelili za 2.950.000 dinarjev kredita, ki so ga razdelili devetdesetim kmetom-borcem in okoli sto drugim proslcem.

Razveseljivo je tudi, da so se člani ZZB NOV dogovorili, da bodo zbirali denarne prispevke za gradnjo spomenika — šole v Cerknem.

FRANJO HOVNIK

ILIRSKA BISTRICA

Spominsko obeležje

Na predlog odbora III. prekomorske brigade in občinskega odbora ZZB NOV Ilirska Bistrica je skupščina občine Ilirska Bistrica na svečani seji — 6. junija letos — sprejela odlok, da se park pri osnovni šoli Dragutin Kette preimenuje v »Park III. prekomorske udarne brigade«. Brigadni odbor je nato razpravljal o ureditvi parka in postavitvi spominskega obeležja brigadi, ki je dala narodnoosvobodilnemu boju 820 padlih borkov in borcev, 1.360 ranjenih in 4.000 km prehojene poti. Sklenili so, da bodo skupaj z nekdanjimi borci pričeli zbirati sredstva, ki naj bi omogočila postavitev dostojnega spominskega obeležja v mestu, kjer je brigada zmagovito sklenila svojo bojno pot. Brigadni odbor predvideva, da bi spominsko obeležje lahko postavili tekom dveh let; borkom in borcem III. prekomorske udarne brigade pa je že poslal poziv, v katerem jih seznaja z omenjeno akcijo in prosi za sodelovanje.

ALBERT KLUN

SLOVENSKA BISTRICA

Zmanjkalo je denarja

Ker so sredstva, ki jih je občina namenila za zdravljenje borcev v klimatskih zdraviliščih, lani ostala — so letos dodelili samo 5.000 dinarjev. Kaže pa — tako je razvidno iz analize zdravstvenega dispanzerja — da sredstva ne zadostujejo za sedanje potrebe. Temu je bojda vzrok slaba evidenca pristojnega organa občinske skupščine in pomanjkljivo poročanje krajevnih organizacij o ostarelih in bolnih borcih. Vsekakor je nujno, da krajevne organizacije, s sodelovanjem občinskega odbora in komisije za borčevska vprašanja, čimprej uredijo potrebno evidenco — le tako

bodo lahko pravočasno zahtevala od občinskih organov sredstva, ki jih potrebujejo.

FRANJO HOVNIK

KOPER

Izlet v partizanske kraje

V počastitev dveh praznikov, ki so v tem mestecu — dneva borca in dneva vstaje — je Društvo upokojencev Koper priredilo v nedeljo (12. VII.) izlet v kraje, ki so v zgodovini NOB na Primorskem zapisani z zlatimi črkami. Skupino nad 100 udeležencev je pot peljala najprej v nekdanjo partizansko prestolnico Cerkljo, kjer so si ogledali partizansko bolnico Franja. O nastanku in delovanju te partizanske bolnišnice jim je razlagal tov. Ogarev, ki je bil tudi sam kot ranjenec nekaj časa v tej soteski. Vsi so bili prevzeti: ta divja grapa je toliko časa nudila varno zavetje našim ranjenecem.

Preprost kmet iz Gračiča je dejal: »To sem želel videti, zdaj lahko umrem!«

Čeprav so upokojenci iz skromnih gmotnih razmer, so zatrjevali, da bi še toliko plačali, samo da so lahko videli ta svojevrsten spomenik NOB.

Pot jih je peljala tudi skozi druge partizanske kraje — skozi Trebušo, Čepovane in Lokve. Tako so spoznali kraje, ki so bili prizorišče največjih bitk IX. korpusa.

Izleta se je udeležilo veliko upokojencev s podeželja — iz Gračiča, Kubeđa, Skofij in Plavij.

MIRA PAGON

TRAVNIK

Ob krajevnem prazniku v Loškem potoku

Ljudem v Travniku, vasi v Loškem potoku, je še živo v spominu 31. julij leta 1942, ko so italijanski okupatorji požgali njihovo vas v bližnjem Sodolu pa ustrelili kot talce več domačinov. Travnik je bila najbolj zavedna vas na območju Loškega potoka. Večina vaščanov je sodelovala v narodnoosvobodilnem gibanju. Vas je dala veliko borcev in aktivistov, zato ni nič čudnega, da je bil zelo velik tudi krvni davek.

Požig in streljanje pa prebivalcev Travnika in ostalih vasi Loškega potoka ni omajal v njihovem boju proti okupatorji in njihovim pomočnikom. Veliko zavednih Potočanov je bilo aretiranih in interniranih v italijanskih, po italijanski kapitulaciji pa v nemških taboriščih. Nekateri med njimi se niso nikoli več vrnili domov. Ostali so v tuji zemlji.

Mnogo se je spremenilo od tistih vojnih časov. Preživeli domačini ter borci in borce, ki so se po končani vojni vrnili na domove, so krepko pljunili v roke. Pozidali so Travnik. V tej vasi je zrasel sodoben lesno predelovalni obrat. Več vasi je dobilo nov vodovod. Kraj je dobil novo zdravstveno postajo, novo trgovino itd. Začeli bodo graditi novo šolsko poslopje. Prav na dan vstaje slo-

venskega naroda — 22. julija — so na slovesen način položili temeljni kamen za novo šolo. S tem so se začele prebivalcem tega kraja izpolnjevati dolgoletne želje po novi šoli, ker stara šola ne ustreza več svojemu namenu. V teku so priprave za gradnjo kovinarskega obrata ribniškega podjetja RIKO. Polagoma, korak za korakom se tudi ta, nekoč gospodarsko zelo zaostali del ribniške občine, razvija v napreden kraj.

Prebivalcem Loškega potoka ob njihovem krajevnem prazniku čestitke in najboljše želje za čim hitrejši gospodarski razvoj.

KAREL ORAZEM

PREDMEJA

Srečanje borcev »Bazoviške«

Dne 22. julija je bilo na partizanski Predmeji prvo povojno srečanje nekdanjih borcev 18. SNOUB »Bazoviške«. Med vojno požgano in porušeno naselje, je 22. julija sprejel borce obsijano s soncem ter oblečeno v cvetje. Škoda le, da je bilo vse do predvečera praznika izredno slabo vreme, ki je številnim borcem in aktivistom iz Kobariško-tolmškega področja preprečilo prihod na to srečanje. Prav tako nismo mogli v svoji sredi pozdraviti soborce s Tržaškega, ki so imeli 22. julija delovni dan.

Uvodni govor je imel prvi komandant 18. SNOUB »Bazoviške« Tone Bayec-Cene, ki je podal kratek oris prehojene poti brigade od ustanovitve do pohoda na Trst. Spomnil se je tudi padlih borcev in še posebno hrabrega komandanta brigade Franca Nemgarja, ki je padel na pragu svobode na Opčinah pri Trstu.

Srečanje je pokazalo, kako globoka je vez med nekdanjimi borci in aktivisti narodnoosvobodilnega boja in kako zelo si želijo tovrstnih srečanj. Zato bi bilo prav, če bi srečanje organizirali tudi prihodnje leto in to v Kobaridu, rojstnem mestu 18. SNOUB »Bazoviške«.

Zahvala za to res prisrčno in uspelo srečanje na Predmeji gre občinski skupščini Ajdovščina in njenemu predsedniku Martinu Greifu-Rudiju, ZZB NOV Ajdovščina in njegovemu predsedniku Zvonetu Ferjančiču, predsedniku pripravljalnega odbora Milanu Vidrihu, vojakom in starešinam garnizije Vipava, ZB Predmeja—Otlaka in izvajalcem kulturnega programa. Vsem imenovanim se nekdanji borci brigade iskreno zahvaljujemo z željo, da bi jim tudi v prihodnje pri organiziranju srečanj tako tovariško pomagali.

M. M.

Poizvedba

Potreben mi je naslov Slavka Pavliča, poročnika 2. čete Kosovelove brigade, s katerim sem bil skupaj poleti 1944. Po vojni je živel tudi v Kamniku. — Prosim njega ali druge, ki vedo za njegov naslov, da mi ga pošljejo.

RIHARD BUCIK,
Kanadski vrh 24,
p. Kanak

Obiščite prireditve v okviru Kulturnega tedna

V soboto, 1. 8. ob 20. uri koncert Slovenskega okteta v avli osnovne šole v Šentvidu pri Stični. V nedeljo 2. 8. ob 14.30 povorka narodnih noš in ob 15. uri odkritje spomenika našim izseljencem pred osnovno šolo. Spomenik bo odkril predsednik Izvršnega sveta skupščine SRS tov. Stane Kavčič. Ob 16. uri začetek ljudskega rajanja na treh veseličnih prostorih. Igrajo godbe in priznani ansambli. Prostor za parkiranje avtobusov in avtomobilov preskrbljeni. Na veseličnih prostorih vas bodo postregli z dolenjskimi specialitetami. Pridite v Šentvid, z veseljem vas bomo sprejeli. Še posebej vabimo narodne noše.

Rabimo celega človeka...

Pri 17 letih je kot krojaški vajenec v Zagrebu čez dan pridno šival obleke in krpal ter likal ponošene hlače, zvečer pa po mestu raznašal propagandni material. Pri

tem delu so ga Nemci ujeli v trenutku, ko je na zid lepil lepak, ki je jugoslovanske narode pozival k oboroženemu uporju proti okupatorju.

Dne 29. junija 1943 so ga okupatorji brez sodbe še z nekaj domoljubi naložili na kamion in odpeljali proti Maksimiru, kjer naj bi jih postrelili. 17-letni fant pa ni hotel umreti. Izkoristil je pravi trenutek in se mimo oboroženega spremstva pognal iz drvečega kamiona. Za njim se je vsulo nekaj strelov, toda nihče ga ni zadel. Izgubil se je za prvim ovinkom, se pomešal med ljudi, skočil na prvi tramvaj, zatem na drugega in tretjega. Počakal je noči in ker so bili mostovi čez Savo močno zastraženi, je reko kar preplaval. Nedolgo zatem je prispel v Kalnički odred. Pri napadu na Koprivnico je bil ranjen v glavo. Potem,

ko je ozdravel, je prišel v Kozjanski odred, kjer je postal pomočnik komisarja bataljona. Demobi-

liziran je bil leta 1946, ko je začel, da z njegovim zdravjem nekaj ni v redu.

Obiskali smo Alberta Krapeža, človeka, ki o sebi malo govori. Tako on kot njegova žena sta v težkem položaju. Svojega poklica krojač Albert ne more opravljati, ker je bolan, pokojnine pa nima, ker nima pokojninske dobe. Njegova žena je invalidsko upokojena ter povrh še nevarno bolna. Že sedaj je vprašanje, kdo bo skrbel zanj, če slučajno ostane sam.

Albert se je po demobilizaciji leta 1946 zaposlil v Mariboru. Tu sta z ženo dobila stanovanje: pri Alojziji K. v Kroanovi ulici. Ko je bil leta 1951 na zdravljenju v Čateških toplicah, ga je lastnica vrgla iz stanovanja. Pohištvo mu je spravila na podstrešje. Albert ni hotel iskati pravice na sodišču, ampak je odšel k svoji ženi na

Ptujsko goro, kjer sta nekaj let kasneje kupila staro hišo. Takrat sta najela kredit, ki ga danes odplačujeta po 12 starih tisočakov mesečno. Albert dobiva 20 tisočakov priznane na mesec.

Danes je Albert poln revmatizma. Pravi, da bi mu klimatsko zdravljenje zelo koristilo, pa kaj, ko nima denarja. Kje si občinski odbor ZZB Ptuj?

Toda Krapež ne negoduje. Nasprotno, že od leta 1954 je predsednik ZB na Ptujski gori. Mnogim nekdanjim borcem in aktivistom je že pomagal. Izgleda, da nase pozablja...

Krapež je zavarovan po ženi. Kot invalid je že iskal zaposlitev v bližnji tovarni. Zaman. »Rabimo celega človeka,« so mu odgovorili. Od takrat dalje ne trka več na ta vrata.

FRANJO HOVNIK

Ob tabornem ognju

Iz zgodovine revolucije in ljudskega odpora

Še enkrat o dnevniku „neznane partizana“

Preteklo je že več kot leto dni, ko je bil v 23 števil TV-15 objavljen »Dnevnik neznane partizana«. Vse je kazalo, da bo dnevnik neznane partizana ostal še nadalje skrivnost. Toda prav TV-15 je pomagal, da se je ta partizanska zgodba neznane partizana pojasnila. Ko je 77-letna Katarina AFRIC, doma iz Škofje loke, ki je upokojena po padlem sinu, članica ZB in redna naročnica TV-15, dobila list v roke, je kaj hitro ugotovila, da je ta dnevnik od njenega sina Toneta. Primerjala je nekatera pisma od padlega sina, ki jih je hranila doma, skrbno prečitala vsebino dnevnika in se takoj odločila pisati Rudiju Turku v Sempeter, ki je tedaj hranil dnevnik. Romalo je nekoliko pisem v eno in drugo smer. Africeva pa je kljub svoji visoki starosti prišla na dom Rudija Turka in si ogledala sobo, kjer je bil njen sin tri dni zaprt. Tedaj ji je Rudi objubil, da bo na vse načine poizkušal ugotoviti, kam je bil njen sin odpeljan, kje je bil ubit in kje se nahaja zdaj njegov grob. Vse zaman, tega se ni dalo ugotoviti. Bil je na tržaški in goriški kvesturi, toda nikjer mu niso mogli ničesar določenega povedati. Rudi Turk bo z iskanjem še nadaljeval. Pred dobrim mesecem sva z Rudijem obiskala mater pogrešanega partizana na njenem domu v Škofji Loki. Tedaj je v prostem pogovoru povedala, da je bil Tone edini njen sin. Rodil se je 1926. leta in se pred vstopom v NOV učil za čevljarja. Sestra Katarina je umrla v 11. letu starosti, oče Anton pa je umrl 1944 leta zaradi pljučnice.

»Zelo sem ljubila svojega edinega sina Toneta«, je dodala z trepetajočim glasom. »Kmalu po končani vojni so mi domačini pravili, da je bil sin Tone ubit nekje pri Novi Gorici, v vasi Nemcih, Trnovem ali Trnovskem gozdu. Na vse načine sem se tru-

dila, da bi ugotovila vsaj za njegov grob, toda nihče mi ni vedel kaj več povedati. Šele prek TV-15 sem ugotovila, da so mojega sina Toneta leta 1945 ujeli na Krasu Nemci, nato pa se je za njim zgubila sleherna sled.«

Ko smo mater poprašali, kdaj je njen sin vstopil v NOV, se je nekoliko zamislila in dejala:

»Zdi se mi, da je bilo to 5. junija 1943 leta.«

Res je, sin je v dnevniku že sam zapisal, da bi meseca junija leta 1945 slavil drugo obletnico partizanstva. Mati je še povedala,

Mati Katarina Afric

kako je bil njen sin dober, pošten; kako jo je imel strašno rad. Ko jo je v novembru 1943. leta obiskal na domu, ji je večkrat govoril o hudih bojih, ki jih je bojevala njegova enota, da je že nekajkrat samo za las ušel smrti.

Med tem se je mati spomnila, da hrani še del partizanskega dnevnika, ki ga je njen sin pisal do 1943. leta in ga ob obisku pustil doma. Ponudila nama je malo knjižico in sva kaj hitro ugotovi-

la, da je to koledar iz leta 1943 z datumi, kamor je pokojni Tone v začetku zapisoval zelo skope podatke.

Na prvi strani je napisano: »Brigada Ivana Cankarja 2. bataljon I. četa. Junij 1943. Od 5. do 6. junija mobilizirali 5. partizanov. 14. do 18. Križna gora, 19. iz Hrastnika v brigado. 27. junija zjutraj pred Vrhniko. 30. junija prvič v... (opomba, verjetno v boju).«

27. julija brigada v Žužemberku (od 5. junija do 1. avgusta so lističi dnevnika iztrgani, podatki pa prepisani poleg dnevnih datumov), 1. avgusta 1943 borba na Rdečem kalu, od sobote zvečer do nedelje popoldne. 14. avgusta ofenziva pri Sv. Križu-Ravne. (Tu je še naslov Marije Udovč Dolina štev. 13 pošta Vel. Loka in Tirronka ter Franc Cinžar.)

Brigada se je nato zadrževala: na Rihpovcu, Trebnjem, Stični, Grosuplju, Škofljici, Sent Pavlu, Metnaju, Poljanah, Catežu in zopet v Trebnjem.

14. septembra 43. Nad nas so prišli Nemci z dvema tankoma in tremi avtomobili. Ustavili so se pred Škofljico. Odprli so na nas ogenj. Čez kake pol ure so odšli nazaj proti Ljubljani.

15. septembra 43. Po Ljubljanskem barju je pribežalo precej »plavil«. Osem smo jih ujeli, nekaj je bilo ranjenih. Zaplenili smo precej orožja. (Protitankovski top, puškomitraljez, avto, več municije itd.) t.j. bilo zjutraj. Istega dne so Nemci bombardirali Novo mesto in Šentjernej. V obeh krajih je bilo okoli 200 smrtnih žrtev.

19. septembra 43. Tomšičeva brigada je likvidirala Turjak in zajela 620 belogardistov. Komandant Capuder je bil že med borbo ubit.

22. septembra 43. Nemci so bombardirali Višnjo goro in še neko drugo vas v okolici. V Višnji gori je porušenih 7 hiš. Ta dan so bombardirali tudi Metnaj, kjer pa ni tako velike škode. Ena hiša porušena, druge pa deloma poškodovane. Iz aviona je odvrnil samo dve bombi. Metnaj je oddaljen pol ure od nemške meje in eno uro od Stične.

Mraz je zelo pritiskal, kaj bo šele pozimi. Jaz upam, da bo vsaj konec do tedaj.

24. septembra 43. Pri Metnaju so Nemci napadli 2. četo naše brigade. Trije so bili ranjeni en borec pa mrtev. Vsi smo bili na položaju.

26. septembra 43. Poljane, vreme deževno — vsi na položaju. Poljane so pri nemški meji. Belogardisti so sedaj v Ljubljani, v službi Nemcev. Vodi jih kom. Rupnik, Slovenec. Od 10. 9. naprej dobimo kruh, če ne vsak dan, pa vsak drugi dan.

Hrana: riž, makaroni in makaroni, riž.

26. 9. 43 V prekomando k artileriji. 29.9 popoldne sem po štirih mesecih v Trebnjem zopet sedel na čevljarški stol.

3. oktobra 43. Nedelja. Zjutraj sem šel k Tiranki (pod Ravni), kjer sem že dobro poznan. Dobra žena mi je takoj postregla z kruhom in mlekom ter opoldne z kosilom itd. Dobra žena in Cinžar sta me bila zelo vesela. Bog jima povrni, kar sta dobrega storila.

Za vojsko delam nove čevlje pri čevljarjem mostu Trinku v Trebnjem. Tudi njegova hči Mica Trinka se mi dopade, kot moja obrt. Je zelo živo dekle, nimam pa nobenega znanja z njo. Samo dober dan in dober večer, in gotova sva. Zelo, zelo si želim domov med stare znance in znanke ter k mojim dobrim staršem. Imam upanje, da bomo za božič že skupaj praznovali, če so starši doma, v kolikor jih niso kam preselili. Upam, da se to ni zgodilo. Včasih se ne smem spomniti na dom, preveč mi je hudo. Ljubo doma, kdor ga ima. Suh sem kot trska, tako mi pravijo. Tudi bled da sem, ali jaz se ne vidim. To pa ni čudno, ko sem že od septembra vedno bolan. Vse kar po-

pijem mi škoduje. Drisko imam že več kot mesec dni, od kar sem šel Tiranke. Ali danes, ko zopet sedim za mizo pri Tiranki, so mi ponovno oživel spomini na domače življenje. Ne morem povedati, kako si želim domov!

3. oktobra 43. Za mizo pri Tiranki. Danes je pri nas semenj — žeganje. Kako je neki doma?

6. oktobra 43. Ob 8. uri zvečer smo krenili iz Trebnjega v Dobrič. Delam v delavnici.

10. oktobra 43. Bil sem prvič pri sv. maši, od kar sem pri partizanih.

Sin Tone Afric

11. oktobra 43. Ob 8. uri smo odšli peš v Zbure, daleč okrog 30 km, kamor smo prišli 12. oktobra ob 9 uri. (Bili smo samo štirje)

14. oktobra pa smo odšli z vprežnim vozom do Šmarjete.

Od 10. do 14. oktobra so naši napadali Nemce in uničili postojanko Bučko, Boštanj in druge vasi.

15. oktobra 43. Naši so se umaknili v Gorenjo vas pri Šmarjeti.

Mariji pomočnici na Brezjah sem objubil, da bom 6 krat prišel peš in se ji zahvalil, ko me je že tolikokrat obvarovala smrti.

5. 11. 43. Strašno mi je dolg čas po Francu, čisto sam sem.

7. 11. 43. Ob 5. zjutraj sem prebrodil Savo pri Jevnici. Bila je zelo deroča, jaz pa oblečen in obut. Popoldne je padel prvi sneg. 9. 10. in 11. novembra v brigadi Slavka Šandra, 12. novembra zvečer pred Kamnikom prekoračil železniško progo, reko Bistrico in tri glavne ceste.

13. 11. 43. sem v gozdu okrog Vodice, ponoči v Vogljah, zjutraj pa zopet naprej.

16. novembra 1943: Ljubo doma, kdor ga ima.

S tem je partizan Tone zaključil prvi del svojega dnevnika. Kje je bil do 13. avgusta 1944? Ali je dnevnik sploh pisal? Če mu je bil morda uničen, ni bilo mogoče ugotoviti. Mati je povedala, da je bil doma samo nekaj dni, nato se je zopet vrnil k partizanom.

Iz vsega je mogoče sklepati, da je partizan Tone veliko prestal, doživel številne boje in le malo pred koncem vojne nesrečno padel v pest nemškimi krvnikom, ki so ga pokončali neznano kje.

LEOPOLD KOTAR

ODKRITJU SPOMENIKA V BARLETTI NA ROB

Našla je grob sina

Dne 4. julija 1970 so v Barletti v pokrajini Puglie v Južni Italiji odkrili veličasten spomenik tam umrlim borcem NOVJ v letih 1940 do 1945. V tem času je na območju Italije umrlo več kot 5.000 jugoslovanskih državljani. To so bili interniranci in politični zaporniki, ujetniki z aprilske vojne 1941, bolni in ranjeni borci NOVJ v zavezniških bolnišnicah, borci italijanskih partizanskih obo-roženih enot in precej žena, otrok ter starčkov, ki so iskali zatočišče na od zaveznikov osvobojenem ozemlju Italije. Skoraj za polovico naših državljanov se je izgubila sleherna sled, grobovi drugih pa so posejani približno v tristo krajih po vsem Apeninskem polotoku.

Pet dnevnega izleta v Italijo — ob odkritju spomenika v Barletti se je udeležilo veliko svojcev tam pokopanih borcev in med njimi mati padlega partizana Franca...

Po petindvajsetih letih vztrajnega prizadevanja je Jožefa Rebec iz Pariz našla grob svojega sina, ki je 3. septembra 1944 podlel težavno operacijo v bolnišnici Grumo pri Bariju, kjer so ga tudi pokopali. Franc Rebec se je rodil 30. septembra 1927. V partizane je odšel kot dijak postojnske gimnazije aprila 1944, star komaj sedemnajst let. Bil je na kurirski postaji TV-4 in je prenašal partizansko pošto. V začetku septembra je bil pri Ravbarkomandi hudo ranjen v levo nogo. Še istega dne so ga z letalom pripeljali v Italijo, kjer je že naslednji dan umrl.

Za usodo svojega sina je mati zvedela na zelo zanimiv način:

Zagrebska Arena je leta 1964 priobčila članke svojih posebnih dopisnikov, ki so obiskali Italijo. Takrat je Ana Bičanič iz Zagreba zvedela iz objavljenega faksimila za usodo svoje hčerke Marije, s katero sta bili skupaj v partizanih. Leta 1943 pa so hčerko zaradi splošne izčrpanosti poslali v par-

tizansko bolnišnico in pozneje v Italijo. Od takrat je mati zanjo izgubila vsako sled. Leta 1964 je tovarišica Bičanič odpotovala v Italijo in obiskala grob svoje hčerke. Ko je naše časopise obvestilo javnost, da bodo leta 1969 pričeli prekopavati grobove naših borcev v Italiji in da se bodo začela pripravljala dela za postavitve spomenika, so januarja 1969 — na zahtevo Ane Bičanič — objavili celoten seznam naših državljanov, pokopanih na pokopališču v Grumi. Članek je prebral tudi prijatelj družine Rebec, ki živi na Reki

in jih opozoril, da je v seznamu tudi Franc Rebec. Meseca februarja 1969 se je mati Jožefa z možem napotila v Italijo in našla grob svojega sina. Takrat še ni bil pokopan. Prosila je člane naše delegacije, naj ugotovijo, če ima zdrobljene kosti leve noge. Ustregli so njeni prošnji in ugotovili istovetnost umrlega. Tako je mati končno zvedela za usodo svojega sina, katerega posmrtni ostanki ležijo v krsti številka 689 v partizanski grobnici v Barletti.

ALBERT KLUN

Fotografija z vprašajem

KDO STA PARTIZANA — TOPNIČARJA, KI SI OGLEDUJETA TOPOV-SKE GRANATE? Morda bo fotografija komu osvežila spomin, da nam bo poslal podatke: v katerem kraju in času je nastala ter kdo so partizani na fotografiji.

Utrinki in odmevi

Ohola deklica

Zelega bi obvestiti javnost o dogodku, ki se mi je pripetil po več kot petindvajsetih letih svobode... Dne 10. junija so me poslali iz poliklinike na dermatološki oddelok splošne bolnišnice v Ljubljani. Tu sem se nahajala približno mesec dni v sobi št. 10. Kmalu po prihodu sem se spoznala z mnogimi bolnicami, med katerimi je bilo nekaj bork in aktivistk iz narodnoosvobodilnega boja. Velikokrat smo se pogovarjale in obujale spomine na vojne dni. Tudi v soboto — 13. junija ob 14.30 — me je obiskala ena izmed njih: Anica Novak iz Dolge vasi pri Kočevju, ki je ležala v sobi št. 8. Takoj za njo je stopila v sobo medicinska sestra Malči Sviglič. »Oprostite, ker sem na obisku. Veste, zelo rada pridem h Kovačevi; obe sva partizanki in si imava marsikaj povedati,« se ji je opravičevala tovarišica Novakova. »Prekleti banditi, kaj pa mislite, da ste napravili v hosti; bolje bi bilo, da sploh niste šli!« ji je glasno in z jeznim glasom odgovorila sestra Malči. Tovarišica Novakova se je zdrnila in onemela. Mene so besede sicer močno razburile, vendar sem se premagala in mirno odgovorila: »Toliko smo napravili, da smo danes svobodni...« Sestra Malči je nekaj zamrmrala in odšla.

Se vam zdi, da lahko zaupamo naše zdravljenje osebi, ki ne more skriti sovraštva do borcev in narodnoosvobodilnega boja?

IVANA KOVAČ-URŠKA,
SKOFJA LOKA,
Frankovo naselje 3

Za šolo v Vidmu ob Ščavnici

Združenje borcev Videm ob Ščavnici in odbor borcev prostovoljcev za severno mejo 1918/19 sta ob proslavi dneva borca prispevala 1.000 novih dinarjev za gradnjo osnovne šole v Vidmu ob Ščavnici. Prav bi bilo, če bi temu vzgledu sledila še druga domača društva in organizacije.

OT

Zakaj ne „Otroški vrtec Sonje Droč“?

Nesporazum, ki je nastal v Šempetru med SZDL, ZB, KS in svetom Osnovne šole Ivana Roba zaradi vgraditve spominske plošče padle Sonje Droč na pročelje otroškega vrtca, ni na mestu. Zato bi bilo prav, če bi predstavniki slednje javno odgovorili na vprašanje: »Zakaj ne Otroški vrtec Sonje Droč?«

Imenovani vrtec je bil ustanovljen leta 1955 v stari šempetrski šoli in je že takrat dobil ime Sonje Droč. Ker so mu v stari šoli li odmerili le dva prostora, so proti koncu leta 1969 zgradili v Šempetru nov in sodoben opremljen otroški vrtec z zmogljivostjo 120 otrok v eni izmeni. Kmalu zatem so na skupnem sestanku predstavnikov SZDL, ZB in KS sklenili na pročelje novega otroškega vrtca vgraditi spominsko ploščo sedemnajstletni Sonji Droč, ki je padla 19. septembra 1943 nedaleč od kraja, kjer danes stoji novi otroški vrtec.

Sledilo je več sestankov za pravo in izvedbo te akcije, na katere so redno vabili tudi zastopnike Osnovne šole Ivana Roba, pod čigar pokroviteljstvom je otroški vrtec. Vabilom na sestanke, kjer bi bili lahko povedali svoje predloge oziroma pripombe, se niso niti enkrat odzvali. Zgodilo se je celo, da je nekdo izmed njih zagrozil s »posledicami«, če bi prišlo do uresničitve zgoraj omenjenega sklepa. Sledilo je tudi pismeno obvestilo šole s kratko obrazložitvijo, da vsaka njihova stavba pač ne more nositi svojega imena.

ZB in druge družbeno-politične organizacije v Šempetru so kljub nasprotovanju sveta Osnovne šole Ivana Roba akcijo izvedle in na dan vstaje slovenskega naroda spominsko ploščo pokojni Sonji Droč tudi odkrile. Skromen in prijeten program, ki so ga s partizanskimi pesmicami dopolnili cicihni otroškega vrtca, bo ostal marsikomu v nepozabnem spominu. Slovesnosti sta poleg predstavnikov družbeno-političnih organizacij prisostvovala oče in mati padle borke Sonje... Osnovna šola Ivana Roba iz Šempetra pa tudi tokrat ni poslala svojega predstavnika!

LEOPOLD KOTAR

OB NAUKIH TEDNIKA »KATOLIŠKI GLAS«

Histerično prikrojene resnice

V Gorici (Italija) izhaja tednik Katoliški glas. Letos izhaja že 22. leto. Na straneh tega časopisa, žepnega formata, od časa do časa »zablestijo« kak članek, ki je bolj klerikalen kot katoliški, bolj pamflet kot informacija.

O Titovem govoru, ki ga je imel 3. maja na Reki, je KG n. pr. priobčil kratak komentar, ki sodi med propagandno bero desničarskih strank zapadnih držav in je po vsebini tak, kot bi ga napisal sodelavec ali agent CIA.

Ko je aprila letos umrl v Ljubljani v 83. letu starosti dr. Andrej Gosar, je ob spominu nanj in ob njegovi smrti prav ta KG poskušal narediti politično afero, ker da ni bil ta mož pokopan z dovolj visokimi častmi. V zajedljivo napisanem članku, ki je bil v KG objavljen 14. maja in ga je podpisal L. V., je o tem med drugim napisano tudi tole:

»Slovenski narod je samo eden — in majhen je. Vsak Slovenec, živ ali mrtev, po svojih delih nekaj pomeni. Nikar si ne domišljajmo, da smo začeli živeti šele po letu 1945 in da bodo samo od tega lahko živeli tudi prihodnji rodovi.

Slovenski dom, ki je še vedno porušen in podrt, bo stal trdno samo takrat, ko bodo vsa pretekla dela Slovencev služila kot temelj in ko bodo vsi današnji in bodoči Slovenci lahko sodelovali pri ureditvi in nadaljnjem urejanju doma.

Ob tem zanimivem poučevanju je treba izvesti ime sociologa dr. A. Gosarja in šele potem odgovoriti tistemu, ki je to napisal in objavil.

Da, Slovencev res ni veliko. Če pa merimo številčnost našega naroda z velikostjo narodov, ki nas obdajajo, potem smo še posebno nesorazmerno majhni. Prav je, da se večkrat zamislimo ob tem, kako in s čim nadomestiti to našo majhnost. Še bolj prav pa je, da se pri takem razmišljanju iskreno in odgovorno vprašamo, kdo je za enotnost slovenskega naroda kaj naredil in kdo je doslej to enotnost rušil, jo razbijal. Kako je strankarstvo na Slovenskem razdvajalo ta »ubogi, mali narode!« Mar ni bila narodnoosvobodilna borba tisto obdobje in tisti koraki, ki je Slovence združila in osvobodila? Mar ni bila Osvobodilna fronta ti-

sta politična organizacija, in danes njena naslednica Socialistična zveza delovnega ljudstva — tista politična oblika, ki je v vojnih letih in po vojni Slovence združila, jih konstituirala v narod kot po Samovi državi nikdar več niso bili?!

Ne bo držalo, da je »... Slovenški dom še vedno porušen in podrt...« Pisec članka L. V., oglejte si kdaj kakšen delček Socialistične republike Slovenije pa boste videli, da temu ni tako, da se naš dom gradi in lika na vseh koncih in krajih. Gradbenega materiala primanjkuje že nad 20 let, kadri vseh profilov in vseh smeri se vzgajajo in rastejo kot še nikdar v naši zgodovini. Živimo suvereno in veliko delamo na vseh področjih družbenega življenja. Kaj pa je po vaše, pisec L. V., podrt in porušeno ter kdo je podiral in rušil, in kdaj, to bo treba natančneje povedati. Rušil je okupator in njegovi sodelavci, naši narodni izdajalci. Za njih pa tu res ni doma in ga ne bo. Vedite, da Slovenija ni in ne bo nikdar tako majhna, da bi ji »... vsa pretekla dela Slovencev služila kot temelj...«, kajti v preteklih delih nekaterih Slovencev je tudi narodna izdaja. In Slovenija, naj bo majhna ali velika, si takega pretekega in prekletega deleža ne bo nikdar vgrajevala v svoje temelje!

18. junija je KG objavil uvodnik z naslovom »Slovenske šole od 1943 do 1945 brez lažnih mitov in pravljic«. Podpisan je neki Miklavž Božič. V tem članku je nekaj nemoštosti in nekaj strupa, kar pa, porazdeljeno med naš »mali« slovenski narod, ne more škodovati.

V odstavku tega spisa »Zgodovinsko stanje« je prav lepo, kar ganljivo lepo, opisano, kako so si Nemci in partizani razdelili Slovensko Primorje. Članek namreč ugotavlja, da so bili Nemci le v večjih mestih in krajih, »vse ostalo so prepustili partizanom.« Kajne, kako je to lepo, in velikodušno? V istem odstavku je tudi zgodovinska ugotovitev, da so v vseh, ki so v okolici mest, kjer so bile stalne nemške posadke... »čez dan vladali Nemci, ponoči pa partizani. Tako je bilo v vseh okrog Gorice, Tolmina, Kobarida, Ajdovščine in drugod. Oblast v dežel je bila torej razdeljena med Nemce, partizane in na ozemlje nikogar.«

Kakšna idila! Kako lepa vojna! Nemci so partizanom kar prepustili ozemlje zunaj mest in oblast so si ti kujoni kar lepo razdelili. Tam, kjer ni bilo moč doseči sporazuma okrog teh zadev, so pa imeli ozemlje nikogar. Radodarni in velikodušni Božičev Miklavž, ki je po svoji naravi in vzgoji tako ljudomil in dober, da mu to uhaja celo v take in podobne zgodovinske zaključke in ugotovitve, se je pa z opisom tega zgodovinskega stanja vendarle nekoliko zameril svojim belogardističnim bratom in somišljenikom. Ni jih omenil niti pri vladanju v mestih, izza zidov okupatorjevih posadk, niti na ozemlju nikogar. Morda se jim bo opravičil s pozabljenostjo. KG ima pač smolo, ker ima nekoliko pozabljeve sodelavce. Ko je n. pr. 28. maja, tudi v uvodniku, pisal o 25-letnici obnove slovenske šole, je pozabil na vse tisto šolstvo, ki je nastalo na osvobojenem ozemlju pod vodstvom PNNO-ja. V uvodniku 18. junija pa je uvodničar Miklavž vzel v zaščito velikodušne Nemce, ki so ubogim Slovincem omogočili šolanje v materinem jeziku. V tem uvodniku je med drugim tudi zapisano: »Uredniki Primorskega dnevnika naj bi bili prišli v tedanje slovenske šole, pa bi videli, s kakšnim navdušenjem in s kakšno ljubeznijo so otroci hodili v te slovenske šole.« Naj povemo, da bi uredniki Primorskega dnevnika tedaj bolj težko prišli v te šole, ker tedaj tega dnevnika še ni bilo. Izhajal je Partizanski dnevnik, čigar urednikom je bilo smrtno nevarno hoditi v te šole, ki so jih Nemci ustanovili v sodelovanju s svojimi podrepaniki, izdajalci našega naroda. Zgodovinska resnica pa je, da so Nemci in domobranci vdrali na osvobojeno ozemlje, pobijali naše ljudi in med

temi imajo na vesti tudi kar precej učiteljev in učiteljic, ki so na osvobojenem podeželju poučevali.

Cudno, da se je članek Miklavž prav pri pisatelju Francetu Bevku izneveril svoji ljudomilni naravi in lepi vzgoji! V tem uvodniku ga takole napade: »Za Franceta Bevka v Trnovskem gozdu sredi partizanskega ozemlja je bilo lahko grmeti zoper šole, ki so jih Nemci odpirali.« In na drugem mestu: »Zamerili pa smo Francetu Bevku in mu zamerimo še danes, da se je toliko zaganjal zoper slovenske šole pod Nemci, pustil pa je pri miru Italijane, da so lahko mirno imeli svoje šolstvo.«

Takšno voščilnico je torej letos, ko praznuje svojo 80-letnico, dobil pisatelj France Bevk iz Gorice!

Res, lahko je bilo pisatelju Francetu Bevku v Trnovskem gozdu. »Zamerili smo mu in mu še zamerimo...« Vi kar zamerite, saj vemo kdo in kaj ste! S takim pisanjem samo potrjujete, da si volk tokrat ni izmenjal nitij dlake.

Ker članek Miklavž veliko da na zgodovinsko stanje, bo pač moral sprejeti ugotovitev, da so si ljudje takoj po kapitulaciji Italije marsikje že poiskali učitelja, učiteljico in organizirali osnovnošolski pouk za mladoletne otroke ter tečaje za doraščajočo mladino. Pisatelj France Bevk je bil predsednik Pokrajinskega odbora Osvobodilne fronte Slovenskega Primorja. Kot tak ima velike zasluge, ker je stal na čelu narodnoosvobodilnega boja primorskega ljudstva do osvoboditve.

Pisatelj France Bevk ni prav nič »grmel«. Pisal je, govoril in prepričeval. Narodnoosvobodilni svet za Slovensko Primorje je že 22. oktobra 1943 izdal okrožnico in z njo pozval vse narodnoosvobodilne odbore na območju Slovenskega Primorja, naj prične organizirati osnovnošolski pouk. Narodnoosvobodilni odbori pa so bili tudi v tistih mestih in krajih, kjer so bile nemške in domobranske posadke, članek Miklavž. Seveda so tam delali v ilegalnih oblikah. Nemci niso nikdar in nikjer »prepuščali« ozemlja partizanom in oblast ni bila nikdar »razdeljena« med Nemce in partizane. Vse to so si partizani morali krvavo priboriti in pri tem so jih ovirali domači izdajalci, nemški sodelavci, ki so se ob okupatorju in z njegovo pomočjo borili proti osvoboditvi našega naroda. Članek Miklavž in uredništvo Katoliškega glasu si bodo morali pač malo bolj resno ogledati to zgodovinsko stanje.

Pisatelju Fr. Bevku tudi očitajo, da je »pustil pri miru Italijane, da so lahko mirno imeli svoje šolstvo.« Seveda, saj Fr. Bevk ni nikakršen šovinist. Tako tedaj kot danes je pisatelj France Bevk, pa ne le on, poznal naravno pravico vsakega naroda, da se uči in vzgaja v svojem materinem jeziku. In kdo se je plemeniteje kot prav on boril za to, da se ta pravica prizna in uveljavi tudi na tleh Slovenskega Primorja? Samo zakrknjeni šovinisti mu na tem morejo kaj očitati.

Narodnoosvobodilni boj je po metel z izdajalci vseh barv in razorov. Nekaj takih se je že po razpadu Italije zateklo v Trst in Gorico, kjer so se jeli udinjati novemu gospodarju — Nemcem. Te sedaj zagovarja uvodničar Miklavž v omenjenem članku v KG. In ker ima mož rad zgodovinsko stanje, naj bo dovoljeno, da ga spomnim tudi na nadaljevanje izdaje. V obdobju zavezniške vojne uprave v coni »A« so prav ti izločenci prejeli iz rok G. De Vetta — višjega šolskega nadzornika dekrete o namestitvah, s katerimi so bili odpuščeni »z ozirom na varnost« zavajni slovenski učitelji in učiteljice v tej coni. Tako se je takoj po vojni kar nadaljevalo udinjanje in hlapčevanje, na škodo naših zavednih učiteljev in še bolj na škodo vzgoje naših otrok.

Članek Miklavž, nabavite si kje Cankarjeve Hlapce in jih porazdelite med svoje somišljenike. Morda se bo koga le prišla kaka dobra Cankarjeva misel v tem delu?

Pravna posreovalnica

Pokojnina za vdove

Kljub temu da je novi pokojninski zakon v veljavi že pet let in ta za prihodnje leto pričakujemo že nov zakon o pokojninskem zavarovanju, je neverjetno veliko število pisem, ki prihajajo na našo pravno posreovalnico in ki govorijo o pokojninah vdov. Vprašanje, kakšna je pokojnina za vdove, katerim vdovam pripada in koliko ta znaša, je očitno za vdove aktualno šele takrat, ko se znajdejo v nesreči, ostanejo brez moža in se potegujejo za priznanje družinske pokojnine. Naj zato na kratko pojasnimo bistvene določbe pokojninskega zakona glede pokojnin, ki gredo vdovam.

Vdova je le eden od družinskih članov, kateri po smrti zavarovanca (moža, očeta) pripada pravica do družinske pokojnine. Ni torej mogoče govoriti o vdovski pokojnini, temveč o družinski pokojnini, do katere imajo pravico zavarovane zakonci, otroci in tudi starši.

Vdova pridobi pravico do družinske pokojnine, če je do smrti moža, po katerem ji gre ta pravica, dopolnila starost 45 let. Vdova, ki je do moževe smrti dopolnila starost 40 let, pridobi pravico uveljavljati družinsko pokojnino, ko dopolni 45 let. Četudi vdova ni izpolnila predpisane starosti ji gre vseeno družinska pokojnina. To pa v primeru, če je bila do moževe smrti popolnoma nezmožna za pridobivanje ali je nezmožna postala v enem letu od moževe smrti. Enako ji gre pokojnina, če ji je po moževi smrti ostal otrok, ki še ni star 15 let ali otrok, ki je starejši, ima pa pravico do družinske pokojnine, ker je nezmožen za delo, ali če ji je ostalo troje ali

več otrok, ki imajo pravico do družinske pokojnine.

Pravica do družinske pokojnine, pridobljena zaradi vdovine nezmožnosti za delo, traja dokler je taka nezmožnost podana. Pravica, ki jo je vdova pridobila ob otrocih pa traja, dokler najmlajši otrok ne izpolni 15 let ali dokler imajo vsi trije otroci pravico do družinske pokojnine.

Vdova, ki med trajanjem pravice do družinske pokojnine dopolni starost 45 let, obdrži to pravico za stalno. Vdova, ki med trajanjem pravice do družinske pokojnine dopolni starost 40 let, pa ji ta pravica preneha pred 45. letom, lahko znova uveljavi to pravico ko dopolni 45 let. Vdova, ki še ni stara 45 let izgubi torej s ponovno poroko pravico do pokojnine. Če pa je že stara nad 45. let obdrži pokojnino kljub ponovni poroki.

Vdova, ki je bila razvezana, pridobi pravico do družinske pokojnine po razvezanem možu, če ob razvezi ni bila ugotovljena njena krivda in če ji je bila priznana

preživnina. Če preživnina ni bila prisojena, razvezana žena po smrti razvezanega moža ne pridobi pravice do pokojnine. V primeru, da se je po razvezi mož ponovno poročil, žena iz prvega zakona pa izpolnjuje pravico do pokojnine enako kot žena iz drugega zakona, se družinska pokojnina prizna obe vdovama.

Kako se odmeri pokojnina? Družinska pokojnina se odmeri od starostne pokojnine, ki bi šla zavarovancu glede na izpolnjeno pokojninsko dobo. V primeru smrti zavarovanca zaradi nesreče pri delu ali poklicne bolezni ali smrti invalida od I. do VI. skupine, se družinska pokojnina odmeri od starostne pokojnine odmerjene v višini 85 % pokojninske osnove. Če je bil mož uživalec starostne pokojnine, predstavlja zadnja pokojnina osnovo za odmero družinske pokojnine. Od tako ugotovljene osnove za družinsko pokojnino se odmeri nato vdovi in ostalim upravičencem do družinske pokojnine pokojnina, ki znaša: za enega člana 70 %, za dva člana 80 %, za tri člane 90 % in za štiri ali več članov 100 % osnove za družinsko pokojnino. V primeru, da sta po umrlem zavarovancu dve vdovi, ki imata obe pravico do družinske pokojnine, se odmeri pokojnina kot bi ostal en zakonec (70 %), tako izračunana pokojnina pa se deli na dva enaka dela.

Adolf Kittl:

Poslednja bitka

Minila je komaj prva polovica januarja. Noči v zapuščenih kašah, konjušnicah in skladiščih so bile hladne. V prostorih brez oken in vrat smo vsak večer zakurili ogenj in njegov plamen nam je pomagal, da smo z dvorišča, ki je bil bolj podoben njivi, našli nazaj v bivalni prostor. Vhodna luknja je bila z zunanje strani popisana s črkami, ki jih je v prvih dneh revolucije nakracala nevesča roka nekega revolucionarja, pa so se nam zdele kot hieroglifi na egiptovskih spomenikih.

Na kmetijo smo prispeli iz mesta Ripoll, oddaljenega 4 kilometre od mesta Figueras. Že deset dni smo tu životali. Mesto Figueras je bil zadnje dni pogostni cilj fašističnih letal in zato smo se umaknili sem, da bi bili varni pred njihovimi bombami. Ko smo pred dnevi šli skozi to legendarno mesto v Kataloniji s čudovito trdnjavo iz srednjega veka, je bilo kot izumrlo. Ni nas pozdravilo kot takrat, ko smo prvič korakali skozenj. Obrazi ljudi, ki smo jih srečevali na ulicah, so bili mrki in nezaupljivi; vsakdo izmed njih je na fronti ali pri bombardiranju zgubil svojega brata, očeta, sina, strica.

Že v Ripollu smo morali vsi interbrigadirji korakati mimo neke komisije, ki jo je imenovala organizacija, podobna današnji OZN. Komisija naj bi določila, kam naj bi kdo šel po umiku interbrigade s španskih tal. Mehika je bila pripravljena sprejeti mnoge od nas. Najhuje je bilo tistim, v katerih domovinah je vladal fašizem. Mi pravzaprav nismo vedeli, kdo gospoduje v Jugoslaviji. Za kraljevino smo vedeli, kaj več pa ne, saj je koketirala in na vsa usta hvalila režime v deželah, kot sta bili Nemčija in Italija.

Torej mi, ki smo emigrirali iz Jugoslavije, nismo imeli mnogo izbiri. Mnogim je bila pripravljena dati azil Mehika. Ti so dobili obroke, ne ravno po meri, ki pa so kljub temu bile mnogo bolj ugledne kot naše sedanje uniforme.

Ker sem imel v Severni Ameriki neke sorodnike, sem mislil, da bi bilo najbolj primerno odriniti tja. Toda od tam ni prišlo nobeno sporočilo, da nam nudijo zaščito, čeprav so med vojno na razne načine izkazovali simpatije do vojskujočega se španskega ljudstva. Samo Američani, udeleženci interbrigade, so iz Ripolla odhajali v Ameriko s posebno ladjo. Dobili so še nekaj denarja povrh; nikdar nisem izvedel, kdo je vse to plačal.

Kljub temu moram reči, da smo se v Ripollu dobro odpočili in mnogi so se že odpravljali, da zapustijo Španijo. Zaradi varnostnih razlogov in da bi čimprej dosegli špansko-francosko mejo, so nam ukazali, naj se ustavimo v hlevih nekdanje fevdalca blizu mesta Figueras.

Že nekaj dni smo čakali na zapuščeni kmetiji. Vpraševali smo, zakaj čakamo. Odgovori so bili različni. Največ pa se je govorilo, da čakamo na tovariše, ki naj bi prispeli iz Levante in se nam pridružili. Neka tovarna ladja, ki bo prispela iz Valencije, jih bo izkrcala v neki lukvi v Kataloniji. Mešanih občutkov smo pričakovali njihov prihod. Radovednost je kmalu prerasla v zaskrbljenost, kaj je s temi Odiseji. Njihova pot je bila precej odvisna od sreče, predvsem od tega, da sovražnik ne bi dobil podatkov o transportu. Vedeli smo tudi, da bomo kmalu po prihodu tovarišev iz Levante prešli Pireneje. Ne spominjam pa se, v katerih dneh smo jih tako nestrpno čakali. Koledarjev nismo imeli in pomagali smo si kot nekdanj v zaporih: z zarezi na zidu.

To jutro sem zgodaj vstal. Bilo je hladno, pa ne tako, ko v domovini, na katero sem to jutro mislil. Pogled mi je splaval proti Pirenejem, ki so bili tako blizu, da bi jih lahko zagrabil z roko. Njihovi vrhovi so bili prekriti s snegom, vznožja pa so varno tičala v mehki Sredozemlja in topel veter, ki je pihal skozi kanjone vzdolž orjaških gorskih masivov, je prinašal na ravnino, kjer smo bivali, tople dneve, čeprav je bil šele januar. Podnevi je sonce prijetno božalo naše obraze, ponoči pa nas je mraz strupeno grizel v kosti in meglina nas je prekrivala s mokrim plaščem. Globoko sem vdihnil zrak, da me je kar zarezalo v nosnice. Nagnil sem glavo k sebi, da bi ujel nekaj telesne toplote in vonja. Zazdelo se mi je, da zaudarjam po truplih. Vonj, ki sem ga čutil iz mojih cunj, me je spominjal na rove, na bojišče, na trupla sovražnikov, ki jih nismo imeli časa pokopati, pa so razpadala pod žgocim soncem in pod roji muh. Vsi ti grozljivi spomini in občutki mi niso več šli do živega. Čutil nisem niti zajedalcev, ki so mi počasi pili kri.

Po nekaj telovadnih zamahih z rokami in nogami — telovadba je predstavljala pomemben del našega vojaškega urjenja, saj smo čutili, da je uspeh vsake akcije v veliki meri odvisen od telesne kondicije — sem krenil proti kuhinji, da se navžijem toplote in prijetnega dima.

Na razžirjenem ognjišču je viselo več kotlov kot običajno. »Zakaj?« sem povprašal kuharja. »Kaj ne veš, da danes pridejo naši Levantinci?«

Zapljalo mi je v prsih. Čeprav sem vedel, da nam kuharji ne bodo mogli kdo ve koliko povedati, sem vpraševal in vpraševal, da sem se veselil misli na naš odhod, da enkrat že zapustimo ta kraj in oddidem kamorkoli, samo, da ne zginito na tej zapuščeni farmi. Potegnili so nas bili s fronte, kjer nam je bilo lepše, bolj veselo. Tu ne delaš ničesar. Le tu in tam nad turobno pokrajino preleti sovražnikovo letalo, tako strahotljivo, da niti strahu ne vzbuja. Spominjam se strahu, tistega groznega strahu, ki je vodil do blaznosti, ko bi se človek zavlekel v mišjo luknjo. Kdor ne okusi strahu, ni živ in tega sem se zavedal tudi v tem trenutku, ko je pokrajino prekrivala moreča tišina. Že tri mesece nas selijo iz mesta v mesto. Čakanje in negotovost sta iz nas napravila ženske. S prijatelji sem večkrat razpravljal, kako prijetno je bilo, ko so nas zjutraj zbujali mitraljezi. Sedaj je mesto umrlo. Denar smo že davno ves porabili; kajenje posušenih krompirjev in paradižnikovih listov, ker ni bilo več tobaka, nas je izžgalo. Od bogate zaloge pijače ni v mestu ostalo nič. Prostitutke v dvih, treh bordelih se niso bile pripravljene raznežiti ob internacionalcih. Čakale so drugo armado, ki ni bila kot so pripovedovale, daleč od Figuerasa, armado s polnimi žepi valute, trdnjše od naše.

Torej, napočil je dan, ki sem ga že dolgo nestrpno pričakoval. Današnji dan naj bi povedal, kaj se je zgodilo s tovariši, ki jih je bolje opremljeni in številnejši sovražnik v zgodovinski bitki španske državljanske vojne ločil od nas. Tu, v Kataloniji, ne vemo, kdo je ostal živ, kdo je v ujetništvu, kdo je padel. Po tem prvem, toda začasnem porazu, naj bi se spet preštel in uredili svoje vrste.

V mislih smo bili pri naših prijateljih na stari banki, ki jih vozi iz Levante, počasi in v največji tajnosti tipajo proti neki lukvi v Kataloniji. Videli smo jih, kako se stiskajo pod ladijskim krovom, ves dan, da jih ne bi videl sovražnik iz letala; šele zvečer se lahko nadnajo svežega zraka na krovu pod varnim plaščem noči.

Tega dne, datuma se ne spominjam več, smo v lepem zimskem jutru krenili po cesti iz Figuerasa proti francoski meji.

nadaljevanje

Grozotna zapuščina Dachaua

Porajajoči se jutranji razsvet je uporno luščil iz teme obrise lesenjač, postavljenih v vrstnem redu na obeh straneh taboriščne ceste. Vsepoovsod po taborišču so se ponujali očem grozljivi prizori. V veliki pravokotni kopalnici in zunaj na peskastem prihodu, so ležali mrtvi, mumijam podobni ljudje. Na njihovih progastih cunjah, so vidno izstopale črno-rumene Davidove zvezde. Nagnani v Oswiecimu v živinske vagone, so se vozili brez hrane več dni, da so tukaj umrli.

Za lučaj vstran je bila podobna slika. Nanešeni na prazen prostor, med revirske lesenjače in električno ograjo je čakalo na zažiganje v treh dolgih vrstah več tisoč do kosti izsušenih, golih človeških trupel, ki so osteklenelih oči nemo obtoževala. Smrtna žetev je bila tolikšna, da nacistični zločinci niso bili več v stanju pospravljati mrtvecev.

Baraki prizori so se vrstili tudi onstran žice, kjer se iz štirioglatega krematorijskega dimnika že tri dni ni več kadilo. Ker je spričo bližajočega se bojišča zmanjkalo potrebnega koksa za zažiganje mrtvecev, so se pri krematorijskih pečeh nakopičili visoki kupi nagih mrličev. V prostorni podzemeljski dvorani pod krematorijem so zmrznjeni človeški okostnjaki, nametani križem kražem po betonskem podu, čakali, kdaj jih bo uničujoči ogenj spremenil v žolasti pepel. Dalje so se vrstile plinske celice, brunasti podstavki vislic, in zemeljske brane, kjer so pobegli nacisti dušili, obešali in streljali svoje politične nasprotnike.

Se nekaj osupljivega ni mogel zgoditi obiskovalec prezreti tega jutra. Na kupu med golimi moškimi trupli, je ležalo mlado, še po smrti čedno dekle, oblečeno v temno krilo. Nihče ne bo nikoli vedel od kje je prišla in zakaj je bila usmrčena.

(Po nekkih ameriških virih je bilo v koncentracijskem taborišču Dachau, zadnje štiri mesece pred koncem vojne, pobitih ali pa je umrlo, šestnajst tisoč pripornikov.)

Se prejšnji dan oddaljeno topovsko nabijanje, ki je čez noč umolknilo, se je tega jutra ponovno oglasilo in postajalo vsak trenutek glasnejše ter končno preraslo v eno samo treskajočo grmenje.

Zarana tega dne, so oklopne enote tretjega ameriškega armadnega zbora pri Ulmu prebrodile reko Donavo in se pričele v obliki široke pahljače, zadirati na vzhod. Igraje so tanki z oznakami (U. S. Army) premagovali vse zapreke. Na svoji bliskoviti poti, so mahoma zavzele mesto Augsburg in se z vso naglico gnali k reki Isar, kjer je stalo dachausko taborišče in še naprej k zadnjem cilju, kjer se je v daljavi zaznaval München.

Po vsem taborišču so tega jutra križarile trojke zaščitne straže. Sestavljene iz taboriščnikov pred tremi dnevi, ko so nacistični upravitelji v brezglavem strahu pobegnili proti Alpam.

Tisti dni, ko je zavladala v taborišču takorekč zmeda, se je zbralo nekaj odločnih ljudi, ki so vzeli usodo taborišča v svoje roke. Sestavili so veččlanski odbor v katerem je bilo tudi nekaj Slovencev in to Mirko Prešeren, Miha Gregorc, Anton Širčelj, Feliks Ševšek, Andrej Klade, Franci Dolničar in Rudolf Trtnik. Ta odbor je zbral petsto zanesljivih fantov za zaščitno stražo. Naloga teh zaščitnikov je bila obvarovati v skladišču zadnje zaloga kruha, ki se je vsaki dan v zmanjšanih oblikah izdajal. Odbor se je zelo dobro zavedal, kaj bi bilo, če bi se stradanje ljudi planilo po kruhu in ga v hlastajoči vniemi največ poteptali.

Vse zadnje dni so zaščitniki sklenjenih rok obkrožali živilsko shrambo in odganjali lačne vsiljivce. Slast za kruhom je bila tolikšna, da je prišlo tudi do fizičnih obračunov. Če ne bi bilo povezanosti, kateri so botrovali komunisti, bi ljudje v živalskem nagonu za hrano, razdejali skladišče že prvi dan, a v prihodnjih dneh umirali od glada.

Okoli osme ure, se je razpršilo še tisto malo meglice in sonce je

močno posvetilo. Temne lise gozda onkraj obširne plantaze, so se zdele, da bi jih z rokami dosegel, na desno v modrikastem kančku neba, so temneli vrhovi Alp. Naenkrat so to jutranjo spokojnost presekali rafali strojnica. Nakar se je čulo še nekaj posameznih strelav in nato je zavladala zopet tišina. Niso še dobro utihnili strelji, že je zatulila sirena. »Letalski alarm!« je nekdo zavpil. Zaščitniki so gonili ljudi v zavetje lesenjač.

Ko je v taborišču potihnil šum, se je iz daljave oglasilo brnenje velike zračne flote. Prihajala je v obliki gosjega klina v zaporednih valovih. Nekje pri Münchnu so zabevskali strelji protiletalskih baterij in kmalu nato je zadržela zemlja pod udarci bomb. Tam daleč na vzhodu, so se dvigali visoki stebri dima.

V tem napetem vzdušju, ki je vladalo v taborišču, se je čez dobro uro zopet oglasila sirena. Tokrat s trikratnimi prodornimi piskmi. Znak za »Panzeralarm«. Celotno taborišče je zajela neka vznemirjenost. Vse je drlo ven iz lesenjač. Glasno so usta izgovarjale: »Prihajajo, kmalu bomo svobodni.« Po prestopu alarma, se je čisto blizu oglašalo topovsko grmenje. V mučni negotovosti so minevale popoldanske ure. Naenkrat, nekaj pred peto uro, se je zgodilo tisto, kar so vsi nestrpno pričakovali.

Pred vzhodom v komandanturo, se je pojavila motorizirana vojaška izvidnica ameriške armade. Ko so vojaki, pokriti z mrežastimi čeladami poskakali raz vozila, je vodja te enote, mlad uren fant, z uperjeno brzostrelko pristopil k stražarju esesovcu, ki je stal pri palčastih vratih in stlil sprožilec. Rafal je prerešetal vojakovo telo, ki se je s skremženim obrazom sesedlo. Puška pa mu je z glasnim ropotom padla po tlaku.

Ni še utihnili odmevi strelav pred vhodnimi vrati, že je zajel vse taborišče val navdušenja. Kot brez glave so ljudje drli iz lesenjač, se spotikovali, padali in eden drugega prehitevali. Vse je drlo k žični ograji, kjer so se z neverjetno naglico odigravali prizori, ki so se vsakemu posamezniku vtisnili v trajen spomin.

Vodja izvidnice je naglo iznešal okvir z novimi naboji in glasno zavpil neko povelje. Pri vratih je pustil dva vojaka in se v družbi ostale dvojice napotil po gladki potki vzdolž vodnega jarka ob zunanji strani žice. Z brzostrelkami pripravljenimi na strel so se vsi trije jedernato podvizali po nasipu, strepo zrlji v stražni stolp, kjer se je v popoldanskem soncu svetlikala vrtljiva strojnica. Na pol poti je vodja malce privzdignil cev avtomata in spustil kratek rafal proti stolpu in že z roko pomahal naj pride straža dol. Z glasnim žvenketom se je sesulo okenko steklo v stolpu. Z dvignjenimi rokami je prišla celotna esesovska straža iz stolpa in se zvrtila ob potoku. Z mrkim obrazom je vodja izvidnice za hipec pogledal po prestrašenih obrazih in začel besno streljati po njih. Z grozo v očeh in brez vsakega krika so padali in umirali, ko je drdrajoča avtomatka spodnesla vseh dvanajst stražarjev.

Z naglimi koraki, je vodja z dvema vojakoma zapustil prizorišče in odšel skozi glavni vhod komandanture.

V notranjosti taborišča jih je sprejela navdušena množica pri-

pornikov. Težavno se je prebijala trojica ameriških vojakov, k vzhodnemu stražnemu stolpu. Zopet je vodja, z zamahom roke, pozval esesovske stražarje, naj položijo orožje. Ponovila se je ista slika. Z dvignjenimi rokami in voščeni obrazov, so prihajali, eden za drugim po stopnicah in se postavljali ob zidu. Tokrat je vodja glasno zaklical proti množici:

»Pokončajte jih!«

Kakor hudournik, kadar sprosti svoje vodne sile, se je pobesnela množica vrgla na razorožene stražarje in jih v hipu zmlinčila. Šele na znak Američana, so se priporniki umaknili od iznakaženih trupel.

Po uničenju esesovcev, so Američani postavili na vse taboriščne izhode svoje stražarje, ki so imeli nalogo takoj streljati, če bi kdo od pripornikov silil iz taborišča. Tudi na civilno prebivalstvo v mestu so izdali proglas, da bo vsak ustreleljen, katerega bo zalotila vojaška patrulja na ulici. Ob podpori strahovitega topovskega ognja, so ameriške čete takoj nadaljevale čiščenje proti vzhodu.

Bilo je lepo tisto aprilsko popoldne. Sonce je toplo prigravalo in se lenobno nagibalo proti temnemu Schwarzwald. Vendar nihče od pripornikov ni utegnil občudovati to naravno krasoto. Po vsem prostornem taborišču, je prekipelo neizmerno ljudsko veselje. Ljudje sproščeni vezi, ki so jih oklepale vrsto let, so se objemali, jokali, smejali in poskakovali od veselja. Na mah so se na drogu sredi »apelpalca« in na lesenjačah pojavile zastave vseh prisotnih narodnosti. Tudi jugoslovanska trobojnica s peterokrako zvezdo, je v rahlem vetru zaplapolala.

Naenkrat je vsestransko navdušenje pojenjalo. Nekdo iz prerivačo se množice je glasno zaklical:

»Smrt prominentom!«

Ta vzklik je prišel olje na ogenj. Začel se je lov na osovražene kape in druge verne sluge esesovcev. Množica je pobesnela. Z nepopisno mržnjo, ki je prihajala že v nerazodnost, so jih polovili, vlačili iz lesenjač, mrcvarili, teptali in ubijali. Vsak udarec s krepelcem, desko ali coko je prinašal smrt. Kakor je viharno vzkpel dolgo zadržani ljudski gnev, tako je hitro tudi pojenjal. Izpolnile so se Cankarjeve besede. »Narod si je sodbo pisal sam«. Pretresljiva podoba se je ponujala očem po linčenju. Vsepoovsod po dvoriščih in prihodih, so poleg številnih golih okostnjakov v katere je že smrt dahnila svojo voščeno barvo, ležala okrvavljena trupla pobitih prominentov. In s tem krvoprelitjem so bile zaceljene rane, katere je prizadel človek zver — človeku.

Z zatonom sonca so Američani, ki so ves potek dogodkov gledali brezbržno, pozvali vse taboriščnike, naj se umaknejo v lesenjače. Na bregu reke Isar je kmalu nato spregovorilo njihovo težko orožje. Zasikal je nočni zrak od prodora izstrelkov in tam v daljavi je bilo slišati bobneče eksplozije. Po taktu topovskega butanja, so se potresavale lesenjače in žvenketale šipe v oknih.

Tako so se vrstili dogodki tistega lepega dne 29. aprila leta 1945, ko je bilo taborišče Dachau osvobojeno po ameriških četah.

VIKTOR JERJHA

Kulturni obzornik

Spomenik generalu Maistru

Ko so pred letom dni borci za severno mejo odkrili svojemu nekdanjemu poveljniku, generalu Rudolfu Maistru, spominsko ploščo na njegovi hiši na Uncu pri Raketu, kjer je pred 36. leti umrl, so se s predstavniki Občinske skupščine Kamnik, rojstne občine pokojnega generala, dogovorili, da mu bodo postavili zaradi njegovih velikih zaslug za osvoboditev severne Slovenije tudi primeren spomenik.

Tako je Mestni odbor ljubljanske Zveze prostovoljcev-borcev za severno mejo 1918-1919 poleg vstavitve spominske plošče na Uncu dal pobudo tudi za postavitev spomenika generalu Maistru v Kamniku.

Začeli so z delom. V letošnji zimi je bil ustanovljen pripravljali odbor za postavitev spomenika iz predstavnikov občine Kamnik in Mestnega odbora Zveze prostovoljcev-borcev za severno mejo v Ljubljani s sedežem pri občinski skupščini v Kamniku. Letos 1. marca je bila v Kamniku 1. seja pripravljalnega odbora, na kateri je bil sestavljen pripravljalni odbor za postavitev spomenika, imenovane so bile komisije in sestavljen delovni program. Za

predsednika je bil izbran dr. Maks Pohar iz Maribora. 2. seja pripravljalnega odbora je bila 14. julija in na njej so razpravljali o akciji za zbiranje prispevkov, o obliki spomenika, ki ga pripravljajo akademski kipar tov. Segulin iz Ljubljane in o predlogu za častno predsedstvo in odbor, ki naj bi ga sestavljali najvidnejši predstavniki naše ljudske oblasti, družbenopolitičnih organizacij in vojaške oblasti ter predsednikov vseh občinskih skupščin ob naši severni meji. Na tej seji je bilo tudi sklenjeno, da si posebna komisija pripravljalnega odbora v ateljeju akademskega kiparja, tov. Segulina, ogleda osnutek kipa, predno bo oddan v odliček.

Komisija pripravljalnega odbora, ki so jo sestavljali predstavniki

ki Skupščine občine Kamnik s predsednikom tov. Vinkom Gobcem na čelu ter predstavniki Republiškega in Mestnega odbora Zveze prostovoljcev-borcev za severno mejo 1918-1919 v Ljubljani, se je zbrala 17. julija v ateljeju tov. Segulina pod Rožnikom. Zbranim predstavnikom je tov. Segulin prikazal v osnutku iz glin oblikovan preko 2 m visok kip, ki bo izpopolnjen in vlit v bron predstavljal spomenik generala Rudolfa Maistra. Spomenik, kakršnega si je umetnik v sporazumu s pripravljalnim odborom zamislil, sicer ne kaže generala takega, kakršnega vidimo na njegovih slikah ali fotografijah, takega, kakršnega smo poznali, ko je še živel in smo se z njim pogovarjali, mehkega, ljubeznivega in

rahločutnega pesnika Vojanova, ne, podoba generala Maistra, umetniško oblikovana v glini, je tu v ateljeju povsem drugačna: podoba generala Maistra je tukaj silna, neustrašno odločna, jekleno trda, zapovedujoča, je takšna, kakršna je bil general Maister kot junak-borec, poveljnik pešice 86 njegovih junakov, ko je 1. novembra 1918 pred številnimi nemškimi poveljniki v Mariboru štacioniranih polkov z železno pestjo treščil po mizi, jih na mah ukrotil in s tem priključil to slovensko mesto in vso slovensko zemljo daleč naokrog za vedno slovenski domovini.

Močan vtis napravi na gledalca stoječi kip, četudi še ni v vseh podrobnostih izoblikovan. Z Belim orlom na prsih, z mečem pod pazduho, kakor bi bil vsak hip pripravljen ga znova izdreti v obrambo naše svobodne domovine, s svežnjem »kitic njegovih« v roki, med katerimi je gotovo tudi tisto zadnje posvetilo mrtvemu prijatelju-junaku Franu Malgaju: »O jaz ne spim, le čakam čas...«, stoji v ponosni pozi, s korakom, pogumno zastavljenim naprej, zre v prihodnost: da bi bila vselej tako zmagovita, kakor je bila njegova preteklost pred dolгими 52. leti na severu naše domovine.

Komisija se je razgovarjala še o lokaciji spomenika, ki bo obrnjen proti severu, o ogrinjalu in o meter visokem podstavku iz pohorskega granita, na katerem bo samo kratek napis: General Rudolf Maister-Vojanov.

Odkritje spomenika bo 25. oktobra letos v Kamniku.

FRANC STAUDEKAR

Gilles Perrault:

Dvoboj vohunov

»Dvoboj vohunov« ali »Skrivnost dneva J« kot se glasi originalni naslov knjige francoskega pisca Gillesa Perraulta je v bistvu izredno napeta, po detektivsko napisana knjiga o tem, kako Nemci med drugo svetovno vojno nikdar niso mogli s pomočjo svoje vohunske službe izvedeti, kdaj in kje se bo začela zavezniška invazija v Francijo.

Kljub temu, da je delo napisano izredno napeto, bereš ga kot pravo kriminalko, je vendar avtor zgradil vse svoje dogajanje, dogodke in osebe na dokumentih, pričevanjih in zgodovinskih resnici, kar daje knjigi še poseben čar in vrednost. Sicer pa je Perrault z Dvobojem vohunov odkril bralcem čisto novo, neznano stran bojevanja v drugi svetovni vojni, vojno med vohuni ali obveščevalnimi službami, ki je bila skrivna, nenavadna, tragična, včasih celo cinična in navidez nerazumna, vendar izredno odločujoča za izid posameznih bitk na kopnem, morju ali zraku.

Za zaveznike je bilo namreč izredno važno, da bi Nemci, oziroma njihovi vohuni, nikakor ne izvedeli prej za dan in kraj njihovega izkrcanja v Normandiji. Vendar je bilo takšno akcijo kaj težko prikriti, saj vemo, koliko vojaštva in vojnih sredstev so morali poprej pripraviti in izuriti na angleški obali za takšno akcijo. Vendar je to zaveznikom, oziroma njihovim obveščevalnim službam uspelo in kako je potekala ta nevidna borba, o tem nam Perrault pripoveduje izredno sugestivno in zanimivo. Nemci so sicer vedeli, da bo do invazije prišlo, toda prepričani

so bili, da bo to v Pas de Calaisu in zato je bilo njihovo presenečenje v toliko večje, ko so se zavezniški izkrcali v Normandiji. Operacija zavezniških obveščevalnih služb, da bi prevarila Nemce, je uspela in prav tu vidimo, kako usodno vlogo je pri tem odigrala prav inteligentna, zvižnost in domiselnost zavezniških vohunov in obveščevalcev.

Knjigo Dvoboj vohunov je prevedel Samo Savnik, opremil Ernest Krnčič, založil pa Zavod Borec iz Ljubljane.

D. Z.

KDOR NAROČI KNJIGE ZAVODA BOREC
NARAVNOST PRI ZALOŽBI, DOBI 20 % POPUSTA

Sergej Smirnov:

Trdnjava Brest

Sergej Smirnov je znani sovjetski novinar, toda ko je leta 1964 prejel Leninovo nagrado za književnost za svoje delo »Trdnjava Brest«, je to vsekakor predstavljalo pravo presenečenje, da je novinar prejel najvišjo sovjetsko priznanje. Vendar se komisija, ki mu je nagrado prisodila, ni nič zmotila. Smirnov je namreč s svojim delom »Trdnjava Brest« uspešno združil žurnalistiko, publicistiko in književnost v takšno celoto, da predstavlja njegovo delo danes nedvomno eno najboljših tovrstnih del z vojaško tematiko. In še nekaj. Ko je po desetih letih zbiranja gradiva o odporu in padcu trdnjave Brest ob

Bugu 1941. leta napisal knjigo, je hkrati tudi rehabilitiral celo vrsto preživelih branilcev, ki so zavoljo dejstva, da so prišli v nemško ujetništvo, po vojni zaradi znanega Stalinskega stališča do sovjetskih vojni ujetnikov, bili namenoma pozabljeni, omalovaževani in v nekem smislu človeško degradirani. Smirnov pa je z državljanjskim pogumom, vestnostjo zgodovinarja, željo novinarja, potrpežljivostjo publicista in ne navsezadnje z navdihom pisatelja vrnil trdnjavi in njenim padlim in preživelim branilcem vse tisto, kar jim je upravičeno že dosodila zgodovina. Iz legende o herojskem Brestu, ki se je na začetku vojne, saj je bil tik ob meji, še dolgo upiral nemškimi napadalci, čeprav že v globokem zaledju, je ustvaril resnično epopejo, temelječo na dokumentarnih dejstvih in pričevanju preživelih, s čimer se mu je v polni meri posrečilo ustvariti tisto, kar je hotel: iz krivične pozabe, meglenih pričevanj in legendarnosti ustvariti in povedati resnico o trdnjavi Brest in njenih branilcih. To se mu je v celoti posrečilo, saj se je tako izognil na eni strani leporečnemu, patetičnemu, lažnemu herojskemu pričevanju, na drugi strani pa vsej enostranskosti in površnosti, ki utegne nastati iz prevelikega navdušenja in želje po novinarski senzacionalnosti in izvirnosti.

Zato je »Trdnjava Brest« zgledno in zrelo delo sovjetske publicistike, eno njenih vrhov, in prav je, da je Zavod Borec izdal prav to delo (prevedla Nada Carevska), ki je že v Sovjetski zvezi zaradi zgoraj omenjenih odlik doživel izreden uspeh in najvišje literarno priznanje.

D. Z.

Zanimivosti

Se o »Bitki na Neretvi«

Videli bomo tudi ameriško verzijo filma Veljka Bulajića »Bitka na Neretvi«. Ta verzija traja dve uri in pet minut, medtem ko je domača za 45 minut daljša in se tudi drugače razlikuje od ameriške. Veljko Bulajić je tudi povedal, da je film prodan po vsem svetu. Kupili ga niso le Kitajci, Albanija in Formoza. Španski distributerji so Neretvo sicer kupili, vendar je uradna cenzura prepovedala prikazovanje, češ da film »spominja Špance na državljansko vojno«. Po sklenjenih pogodbah s tujimi distributerji bo Neretva iztržila okoli 1.600.000 dolarjev.

Njegošev mavzolej

Na podnožju Lovčena že nekaj tednov brne gradbeni stroji. Začeli so graditi Njegošev mavzolej. Pravzaprav bodo glavna dela šele stekla. Mavzolej slavnemu črnogorskemu pesniku bodo namreč gradili v dveh fazah. Prva bo trajala od junija do konca septembra, druga pa od poletja v naslednjem letu do oktobra. Takrat naj bi mavzolej — ob 120-letnici Njegoševе smrti — tudi slovesno odprli.

Protizidovski roman — bestseller

Glasilo sovjetske KP »Pravda« je te dni prvič napadlo ruskega književnika Ivana Sevcova, katerega romani — protizidovski po tonu — so postali pravi bestsellerji. Gre predvsem za romana »V imenu očeta in sina« ter »Ljubezen in sovraštvo«. Na kratko povedano: Pravda je napadla Sevcova zato, »ker v svojih delih ne izraža socialistične stvarnosti«. Očitno pa ima Sevcov močne zaščitnike! Njegov roman »Ljubezen in sovraštvo« so prvič objavili v nakladi 200.000 izvodov in to v ugledni založbi, ki pusti čakati po nekaj let tudi znane sovjetske književnike.

85 let Ernesta Blocha

»Imamo pretežno speč proletarijat in imamo brez medsebojnega dogovora nenadoma vstajajoča študentska in mladinska gibanja... To je veliko presenečenje! Če se je današnja študentska mladina ojunčila in se začela boriti proti avtoriteti, stari oblasti državi in proti državi v novi in spremenjeni obliki, potem je to čudno in hkrati zaupanje v bodoče, da nam ni treba — če se pripeti kaj nepričakovane — popolnoma obupati zaradi proletariata...«, je samo ena izmed novjših misli znamenitega nemškega filozofa, marksista in borca za novo ter zdravo družbo Ernesta Blocha, ki je te dni slavil 85 let življenja.

»Govori in pričevanja«

Pred kratkim je v Franciji izšla četrta knjiga »Govorov in pričevanj« generala de Gaulle. Četrta zvezek zajema obdobje med letom 1962 in 1965, v njem pa so razen notranjih francoskih dogodkov obravnavane kubanska kriza, prekinitve sovjetsko-kitajskih dogodkov, ameriško angažiranje v Vietnamu, umor predsednika Kennedyja, Churchillova smrt in drugi dogodki, ki so ta čas pretresali svet. Prve tri knjige »Govorov in pričevanj« so doživele v Franciji uspeh, kakršnega ne pomnijo: razprodali so že več kot 100.000 izvodov.

»Sarajevski atentat« Veljka Bulajića

Režiser Veljko Bulajić bo prišel na hodnje pomlad snemati film »Sarajevski atentat«. To bo že peti filmski verzija smrti avstroogrškega prestolonaslednika Ferdinanda. Scenarij za film je napisal pisatelj Stevan Bulajić in Sarajeva, pri uredništvu načrta pa bodo sodelovali Jadran-film in Zagreba, sarajevska Kinema in tuji producenti, med njimi Carlo Ponti in Micky Frankovič. Pred vojno so o sarajevskem atentatu posneli tri filme, pred nekaj leti pa je celovečerni film na to temo posnel jugoslovanski režiser Fadil Hadžić.

POMAGAJ SI SAM
IN UNIOR
TI BO POMAGAL

Partizanska ljudska pesem

Svobode dih

Prvi zakorakali, s puško v roki,
svobodi ste naproti.
Val fašizma kakor v skalne čerti
v vas je butal,
toda nihče ni obupal.
V stihiji pobesneli
brez izhoda ste trpeli.
Svobodi naproti pot
vaša je vodila,
ali hladna zemlja vas je
prej zakrila.
Brez izjeme na straži
večni zdaj stojite,
le dih svobode vam
na rušo veje
in rahlja prstene vam odeje...

JOŽE REPING

Nemški prevajalec s tajno radijsko postajo

Major Jean Renou, nekdanji oficir francoske obveščevalne službe, je bil med nemško okupacijo eden izmed vodij odporiškega gibanja. Med mnogimi rodoljubi, ki so se priključili gibanju, je bil zlasti zaslužen cigan Manuello. Čeprav so ga imeli za prijatelja Nemcev, je storil odporiškem gibanju neprecenljive usluge.

V začetku junija 1943 so Nemci, ki so čutili, da postaja odporiško gibanje čedalje močnejše, pozapril mnogo ljudi. Ob tej priložnosti so našli tudi nekaj radijskih postaj, prek katerih smo vzdrževali zvezo predvsem z Anglijo. Kot oficirju tajne vojske so mi naročili, naj stopim v stik s kakim zanesljivim človekom, ki bi mi pomagal pri ponovnem vzpostavljanju teh zvez.

Takega človeka sem odkril v osebi nekega zdravnika, ki se je s posebnim dovoljenjem lahko nemoteno gibal podnevi in ponoči. Bil je strokovnjak v svojem poklicu, hkrati pa tudi velik rodoljub. Povedal sem mu, da so naše zveze z Londonom prekinjene in da jih moramo obnoviti. Odgovoril mi je:

»Poznam človeka, ki mi je pred dvema dnevi ponudil svoje usluge. Ali je naloga, ki naj bi jo opravil, nevarna?»

»Da. Kdo pa je ta človek?»

»Neki cigan.«

»Mu lahko zaupamo? To ni naloga za kogarkoli, temveč le za povsem zanesljivega človeka.«

»Morda vas bo to presenetilo, toda njemu zaupajo celo nemške oblasti.«

Res sem bil presenečen:

»Upam, da mu niste še ničesar povedali o naši skrivni dejavnosti?«

»Sploh ne,« mi je odgovoril. »Mislim pa sem le na to, kako zelo koristni nam bi lahko bil glede na svoje zveze z Nemci. Govori več narečij našega jezika, zna pa tudi nemško. Nemci ga imajo za prevajalca. Večkrat prevaja tudi zaupne dokumente. Ker ga poznam že več kot dvajset let, mu lahko povsem zaupam. Zdravil sem ga, ko je bil še otrok. Kasneje mi je nekajkrat dokazal svojo hvaležnost.«

Zdravnik mi je natančneje opisal življenjsko pot tega cigana. Kot otrok se je leta leta 1920 razbolel, zdravnik pa ga je pozdravil. Dvajset let kasneje, leta

1940, se je ukvarjal s prodajo živalske krme, imel pa je v te namene svoj voz.

»Pred nekaj dnevi,« je zdravnik nadaljeval ciganovo zgodbo, »me je Manuello spet obiskal. Obvestil me je o akciji, ki so jo pripravljali Nemci. Dan poprej je bilo blizu naselja sestreljeno neko britansko letalo, Nemci pa so menili, da se pilot in drugi člani posadke skrivajo nekje v bližini. Zato so razposlali patrulje na vse strani z nalogo, naj jih poiščejo. Tudi Manuello je s svojim vozom krenil proti kraju, kjer bi utegnili biti britanski letalci, z namenom, da jih reši. Vendar ni nikogar našel. Britanski pilot, ki je bil hudo ranjen, se je bil priplazil do neke kmetije in zaprosil za pomoč in gostoljubje. Domačinji so ga sprejeli, ker pa so se bali, da ga utegnejo najti Nemci in da bi se v tem primeru znašli v hudi nevarnosti, so mi prišli to povedati. Takoj sem pohitel na kmetijo in pri pilotu ugotovil zlom, noge in poškodbe na rami. Nisem pa vedel, kako naj bi ga prepeljali na varnejši kraj. Bil je en sam izhod: Manuello naj bi ga prepeljal s svojim vozom. Poiskal sem ga in ga vprašal, če je to pripravljen storiti.«

»Zaupajte mi, doktor,« mi je dejal, »pa bo vse v najlepšem redu. Ranjenca bom spravil na varno.«

Se isto popoldne je s svojim vozom prispel na kmetijo, naložil nanj ranjenca in ga odpeljal daleč stran od naselja. Ko sem naslednjega dne prišel ranjenca spet obiskat, ga nisem prepoznal, zakaj videti je bil kot kak cigan. Za to se je pobrigal Manuello. »Vidite, zato vam predlagam, da to nalogo poverite Manuelu, ki mu lahko povsem zaupate.«

Sprva sem se še nekoliko obotavljal in preden bi se dokončno odločil, sem se želel z Manuelom osebno spoznati. Manuello je popoldne prišel v doktorjevo ordinacijo, kjer sem z njim navezal pogovor. Takoj mi je bil všeč. Imel je predorne oči, govoril pa je odkrito.

Manuelu sem povedal, da imamo zanj posebno in zelo težavno nalogo, ki pa je tudi silno nevarna. Če ga Nemci ujamejo, ga bodo imeli za vohuna in ga zato utegnejo obsoditi na smrt. Vztrajal sem na tem, naj dobro premisli, preden se odloči.

Manuello me je pazljivo poslušal, ko pa sem končal, je takoj dejal, da se strinja. Nato sem mu obrazložil, za kaj gre.

»Iz dveh razlogov sovražim Hitlerja in njegov režim,« je dejal. »Najprej zato, ker sem Francoz, pa tudi zato, ker ne morem pozabiti, kaj delajo z drugimi cigani.«

Vedel sem, da mu lahko zaupamo. Dogovorili smo se, da se bomo še isti večer sestali z britanskim pilotom. Le-ta nam je povedal, da v Londonu nestrpno pričakujejo vzpostavitev radijske zveze. Manuelu sem pojasnil, da bomo dobili radijsko postajo, ki bi jo morali brez sledov pogosto premeščati s kraja v kraj. Nemci imajo namreč natančne naprave, s katerimi jo sicer kaj hitro lahko odkrijejo.

»Vaš voz se mi zdi kot nalašč za to,« sem prišel na dan s konkretnim predlogom.

»Lahko ste brez skrbi in bom zelo pazil. Poučiti pa me morate, kako naj z aparatom ravnam, saj nimam nobenih izkušenj.«

Na tem sestanku je Manuello dobil tudi svoje tajno ime. V bodoče bo za nas le Maximin.

Nekaj dni kasneje se je pred zdravnikovo ordinacijo ustavilo ambulančno vozilo. To ni bilo nikomur sumljivo. Izstopili sta dve bolničarki, ki sta spremljali »bolnika«. Bolničarki sta bili članici odporiškega gibanja, »bolnik« naša radijska postaja, spremnivalec pa tehnik, ki je bil se-

veda povsem zdrav. Radio smo krstili za Raoul. Tehnik je bil naš človek in sem bil prepričan, da bo z Maximinom dobro sodeloval.

Zvečer je prišel na naš sestanek tudi Maximin. Dogovorili smo se, kaj nam je storiti. Najprej je bilo treba britanskega pilota poslati v njegovo domovino. Maximin je predlagal, naj ga zaupamo njemu. Za prevoze senga je pogosto uporabljal tudi kamion in zato bi ga tokrat lahko uporabil tudi za prevoz ranjenca.

O naših namerah smo obvestili London, odkoder so nam odgovorili, da bodo po pilota prišli z letalom. Označili smo tudi kraj, kjer naj letalo pristane. Nato je Maximin naložil pilota na kamion in ga odpeljal proti pristajališču. Spotoma pa je naletel na hudo ranjenega francoskega rodoljuba, ki so ga Nemci ranili na begu in ga pustili ob poti, ker so mislili, da je mrtev. Maximin pa ga je naložil na svoj kamion in nadaljeval pot proti kraju, kjer naj bi pristalo britansko letalo. Najprej so v kabino letala prenesli ranjenega Angleža, nato pa je Maximin vztrajal na tem, da vkrcajo še Francoza. To bi utegnili biti zaradi preobremenitve letala tudi nevarno. Maximin pa ni nikakor hotel popustiti in na njegovo vztrajanje so naposled vkrcaji v letalo še francoskega rodoljuba. Kmalu zatem je letalo vzletelo in se izgubilo v temni noči.

Kasneje sem zvedel, da je francoski ranjenec prispel v Anglijo v kritičnem stanju, vendar mu je takojšnja zdravniška pomoč rešila življenje. Če pa ne bi bilo Maximina...

Naš Raoul je »ozdravil« po treh mesecih in takrat njegovo bivanje v zdravnikovi ordinaciji ni bilo več nujno potrebno. V tem času se je Maximin že naučil, kako naj ravna z radijskimi oddajnikom. Od novembra 1943 dalje so v London redno prihajala obvestila, ki jih je oddajal ciganski rodoljub Manuello-Maximin. Od danjnik je imel na svojem vozu, s katerim se je nenehno premikal iz kraja v kraj.

To pa ni bilo še vse. Manuello nas je tudi še kasneje vnaprej obveščal o aretacijah, ki so jih bili Nemci pripravljali, in tako omogočal pravočasen umik tistih, ki so bili v nevarnosti. Prek njega smo zvedeli tudi za akcije proti partizanom in tako je bilo po Maximinovi zaslugi rešeno marsikatero življenje.

Za Maximina so to bili hudi časi. Pogumno je prenašal prezir ljudi, ki so bili prepričani, da je z Nemci v dobrih odnosih in da od okupatorja za svoje usluge prejema tudi denar. Nekega dne je pred svojimi vrati našel krsto kot znak grožnje.

Ko pa se je vojna končala, sva z doktorjem pričala zanj in dokazala, da je Maximin delal za nas, samo za Francijo in za nikogar drugega.

Aleksa Dundić

v sovražnikovem štabu

Ko je leta 1917 izbruhnila oktobrska revolucija, so v nekem srbskem prostovoljnem polku v Rusiji ukazali oficirju Aleksu Dundiću, naj ustrelji nekaj vojakov, ki so se družili z »rdečimi«. Dundić pa ukaza ni izvršil, temveč je skupno z na smrt obsojenimi vojniki zbežal v slavno Budjonijsko konjeniško brigado.

Budjonijska brigada je imela v začetku revolucije ostre boje z belogardistično konjenico generala Mamontova. V tej brigadi se je kaj hitro razširilo ime pogumnega in drznega človeka, ki je s sabljo v levi in s pištolo v desni roki na čelu svojega konjeniškega eskadrona vdiral med bele in jih razganjal. Nekateri so trdili, da je zmožen s svojo sabljo presekati človeka od ramen do pasu.

Nekega dne, ko niso imeli bojev, je Budjoni organiziral tekmovanje oficirjev v jahanju, streljanju in ravnanju z orožjem. Rdečearmejci so napeto pričakovali, kako se bo iztekla dvoboj med Budjoniem in Aleksićem. Le-ta je v divjem galopu le z gibi telesa usmerjal konja, z levico, v kateri je imel sabljo, sekal tarče, s pištolo v desnici pa zanesljivo zadeval cilje.

Tovariši so ga pozdravili z glasnimi vzkliki »hura«, nato pa mu je pristopil še Budjoni in mu čestital. Ob tej priložnosti sta si Budjoni in Aleksić postala čvrsta in trajna prijatelja.

Preden je Budjonijska brigada napadla mesto Voronež, v katerem se je bila utrdila konjenica generala Mamontova, je bilo treba natančneje ugotoviti sovražnikovo razporeditev in ga nekako pripraviti do tega, da bi se umaknil iz utrjenega mesta in sprejel bitko na odprtem polju. Zato je Budjoni poklical Aleksića in mu naročil, naj se preobleče v uniformo belogardističnega podpolkovnika, odide v štab generala Mamontova in mu izroči njegovo sporočilo. Da bi

nalogo laže opravil, mu je za spremstvo dodelil dva najboljša konjenika.

Na robu mesta, kjer je bilo vse polno mitraljezov in topov, je belogardistični stražar najprej zahteval dovolilnico, ko pa je videl koga ima pred seboj, se je premislil in Aleksića s spremljevalcema brez nadaljnjega spustil v mesto.

General Mamontov je kmalu zatem hotel vedeti, odkod prihaja neznan sel:

»Iz katerega polka prihajate?»

»Iz 52. rezervnega konjeniškega polka, vaša visokost,« je Dundić odgovoril.

Medtem ko si je general razbijal glavo, kje naj bi bil ta 52. rezervni konjeniški polk, mu je Dundić pomolil zapečateno kuverto, ga pozdravil in odšel. Bil celo tako predrzen, da se je na stopnišču zaustavil in si prižgal cigareto.

Ko je general Mamontov prebral Budjonijsko sporočilo, je grdo zaklel in skoraj pobesnel. Takoj je ukazal, naj sla na vsak način ujamejo živega.

Ko je bil Dundić spet pri izhodu iz mesta, je poklical predse dežurnega in mu ukazal:

»Ob svoji vrnitvi ne želim tu več videti topov in mitraljezov!«

»Razumem, vaša visokost!« je odgovoril zmedeni belogardistični poročnik in ga odsekano pozdravil.

Voronež se napadu rdečih ni dolgo upiral, saj so le-ti imeli natančne podatke o razporeditvi belih v mestu.

Naročniki — bralci — reševalci križank v »TV 15«

Zaradi tehničnih ovir bomo križanko »Totra« objavili v štev. 32, ki izide dne 5. avgusta.

Reševalce čaka izredno število nagrad.

Tovarna »Totra« bo podelila med izžrebane reševalce 5 ležalnih mrež, 20 vlečnih vrvi za avtomobile, 20 avtomobilskih pripeljavcev in 30 kompletov izdelkov tovarne. Vsega skupaj vas čaka 75 nagrad. Za dodatne izvide te številke sporočite na telefonsko štev. 22-607; cena samo 0,50 dinarjev.

TRGOVSKO PODJETJE

ALPKOMERC TOLMIN

s poslovalnico »KOLONIALE« v Tolminu
in Mostu na Soči

čestita vsem delovnim ljudem, poslovnim prijateljem,
nekdanjim borcev in aktivistom — za dan vstaje slovenskega naroda.

Vsem se priporočamo za nadaljnjo naklonjenost.

Kovinsko industrijsko podjetje

TRENTA BOVEC

čestita vsem borcev in aktivistom za praznik —
dan vstaje slovenskega naroda.

Delovni kolektiv se priporoča za cenjena
naročila.

**HIGIENSKA
PAPIRNA KONFEKCIJA**

Taloma

Sladkogorska
SLADKI VRH

Vloga ZZB NOV pri pripravah splošnega ljudskega odpora

nadaljevanje s 1. strani

temeljna naloga sodelovati in aktivno pomagati odgovornim dejavnikom pri pripravah na obrambo domovine in hkrati prispevati k usposabljanju članstva in občanov za obrambo socialistične skupnosti jugoslovanskih narodov in prenašati izkušnje narodnoosvobodilnega boja na mladino.

Zveza združenj borcev NOV Slovenije zato šteje usposabljanje in pripravljanje mladine na splošni ljudski odpor za izredno pomembno nalogo. Na tem področju so njene obveznosti izredno velike, vedno mora biti prisotna pri vsem delovanju, ki je pomembno za krepitev obrambne sposobnosti in za razvijanje splošnega ljudskega odpora. Organizacije ZZB NOV morajo tudi sodelovati z družbeno političnimi organizacijami, SZDL, mladino, taborniki, ljudsko tehniko, planinci itd., organi družbeno političnih skupnosti in izmenjavati z njimi izkušnje, usklajevati stališča in ukrepe v zvezi s pripravo vseh elementov splošnega ljudskega odpora. Prizadevati si morajo, da bodo v sveto za narodno obrambo ter druge organe vključeni tisti njihovi člani, ki bodo lahko največ prispevali k vsem pripravam splošnega ljudskega odpora.

ZZB NOV Slovenije bo sodelovala tudi z Zvezo rezervnih vojaških starešin, JLA in z vsemi tistimi, ki so odgovorni pred družbo za priprave splošnega ljudskega odpora. Organizacije ZZB in njeni člani bodo s svojimi izkušnjami prispevali k ukrepom, ki bodo najbolj ustrezali današnjim pogojem in konceptu splošnega odpora.

Pri uresničevanju nalog organizacij ZZB in njenih članov je potrebno upoštevati načela, vsebovana v I. poglavju teh navodil. Zato so organizacije ZZB dolžne usposabljanje svoje člane za izpolnjevanje nalog, ki jih terja koncept splošnega ljudskega odpora in ustvarjalno delovati tudi v društvih, pri delu s šolsko mladino, v odborih so splošni ljudski odpor itd. Skratka na vseh področjih, ki so pomembna za priprave in uspešno uveljavljanje splošnega ljudskega odpora. Člani ZZB NOV, ki so na odgovornih mestih in oboroženih silah, v družbenopolitičnih organizacijah, oblastnih in drugih organih, na si morajo prizadevati izvesti čim boljše priprave splošnega ljudskega odpora. Do izraza mora priti prizadevnost, poštenost in iniciativnost udele-

žencev narodnoosvobodilne vojne, ki so glede na svoje izkušnje in moralnopolitični ugled pomembni dejavniki pri razvijanju tradicij NOB in pri pripravah pogojev za splošni ljudski odpor.

V pripravah splošnega ljudskega odpora postaja družbena samozaschita njihov sestavni del. Družbena samozaschita je vrsta ukrepov in aktivnosti naše celotne družbe in občanov, ki mora že danes graditi učinkovit sistem zaščite naše neodvisnosti in suverenosti, ustavne ureditve, varnosti in svobode naših občanov. Člani ZZB pa si morajo prizadevati, da bo družbena samozaschita postala sestavni del patriotske in državljanske vzgoje.

Odbori organizacij ZZB NOV v občinah in krajevnih skupnostih se morajo se posebej zavzemati, da članstvo na neposreden in po ljudem nacin seznanijo s konceptom in oblikami splošnega ljudskega odpora in da uresničijo ta koncept in oblike ter upoštevajo vse možne vojne razmere na svojem območju. Zato morajo organizacije ZZB pripraviti programe svoje delovanja in jih uskladiti s programi drugih organizacij, društev in dejavnikov. Zlasti pomembno je sodelovanje s koordinacijskimi odbori SZDL in povezati delovanje s komisijami za splošni ljudski odpor pri občinskih odborih ZZB z delovanjem komisije za razvijanje tradicij NOB, pa tudi z drugimi komisijami, katerih delovanje vpliva na ustvarjanje vseh tistih pogojev, ki so pomembni za učinkovitost in uspešnost splošnega ljudskega odpora. Ti programi morajo vsebovati konkretne naloge članov ZZB, njihovo odgovornost in določati tudi nosilce posameznih nalog. Člani ZZB bodo brez dvoma lahko mnogo prispevali k usposabljanju pripadnikov teritorialnih enot, k obrambni vzgoji prebivalstva kot predavatelji in organizatorji; zlasti pomembna pa je njihova naloga pri razvijanju in negovanju tradicij NOB med mladino in pri krepitevi patriotizma ter bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov. Člani ZZB morajo prenašati na vse prebivalstvo, zlasti pa na mladino, bogate izkušnje raznih oblik odpora iz NOB in drugih osvobodilnih vojn. Pri tem morajo upoštevati tudi pogoje sodobne vojne, psihološko vojevanje in razne oblike političnih in drugih pritiskov, ki bi jih izvajal morebitni napadalec. Upoštevati morajo da se je spremenila vojaška taktika, da imamo opraviti z novimi orožji in borbe-

nimi sredstvi, da so se zaradi urbanizacije, novih komunikacij, zlasti pa zaradi spremenjene strukture prebivalstva bistveno spremenili pogoji, v katerih smo delovali v narodnoosvobodilni vojni. Zato je predvsem pomembno proučevati izkušnje o zaščiti prebivalcev ranjencev, hrane, organizacij, drobne proizvodnje za vojne potrebe in raznih sredstev za boj prebivalstva, pa tudi politične oblike boja v morebiti okupiranih mestih itd. Prav člani in organizacije ZZB morajo spodbujati znanstvene in strokovne organizacije k proučevanju izkušenj NOB ter k uresničevanju koncepta in novih originalnih oblik splošnega ljudskega odpora.

Organizacije ZZB morajo v svoje programe vključiti obravnavo idejnih in političnih vprašanj našega samoupravnega socialističnega razvoja ter neodvisne in mirno ljube politike Jugoslavije. Člani in organizacije ZZB se morajo boriti z vso odločnostjo proti tistim, ki izražajo nacionalistična, šovinistična, unitaristična, etatiistična, dogmatična, konservativno-birokratsko-centralistična ter vsa druga sovražna pojmovanja. Boriti se morajo proti tistim, ki ljudi napadno obveščajo, širijo malodušnost, kapitulantstvo in demoralizacijo, ki trde, da se ne nremo upreti morebitnem napadalcu, da niso potrebni napori za obrambo domovine, češ da nevarnosti ni, oziroma, da bi bil odpor zamen. Zato si je treba prizadevati, da ne bodo samo organizacije, ampak vsi člani ZZB pa tudi drugi občani seznanjeni z mednarodnim položajem, s politiko in stališči Jugoslavije v mednarodnih odnosih pa tudi z vsem tistim, kar zavira naš hitrejši specifični socialistični razvoj.

Zato morajo biti člani ZZB aktivni soustvarjalci našega samoupravnega sistema, krepitev morajo moralno-politično enotnost narodov in narodnosti Jugoslavije razvijati samoupravljalški patriotizem in enakopravnost narodov in narodnosti naše socialistične družbene skupnosti, bratstvo in enotnost ter krepitev notranjo moč, pripravljenost in odločnost za obrambo domovine. Organizacije ZZB so dolžne sodelovati pri seznanjanju udeležencev NOB z družbenopolitičnim in vojaškim bistvom koncepta splošnega ljudskega odpora, z novimi spoznanji o tem konceptu, s fiziognomijo in značilnostjo morebitne vojne. Zato morajo obravnavati koncept splošnega ljudskega odpora, izva-

jati naloge, ki izhajajo iz tega koncepta ter prispevati k teoretični in praktični obogatitvi in izpopolnitvi sistema splošnega ljudskega odpora in krepitev njegovih komponent. Organizacije ZZB morajo tudi sodelovati pri sestavi in izvajanju programa za pouk in obrambno vzgojo, ki mora biti z moralno-političnega in vojaškega stališča prilagojen konceptu obrambe in odpora v konkretnih pogojih. Posebno pomembno je sodelovanje pri izdajateljski dejavnosti, pri radiu, televiziji in drugih sredstvih množičnega obveščanja kjer naj se izkušnje in spoznanja iz preteklosti izražajo v sodobnih izvedbah kot dragocen prispevek mladim rodovom.

III.

Republiški odbor ZZB NOV Slovenije bo pomagal občinskim organizacijam in združenjem borcev NOB pri razvijanju sistema splošnega ljudskega odpora v občini, krajevnih skupnostih, delovnih in drugih organizacijah.

Republiški odbor in občinski odbori ZZB bodo spremljali in sodelovali pri izdelavi predpisov in drugih dokumentov ter dajali mnenja in predloge za dopolnitve, sodelovali pa bodo tudi pri razpravah s področja obrambe in splošnega ljudskega odpora.

Odbori ZZB se bodo vključevali v mobilizacijske načrte družbenih skupnosti in prispevali, da bodo ti načrti upoštevali ne samo nena- den napad, ampak tudi morebitno zasedbo ozemlja ter enotno delovanje in ukrepanje v vseh možnih vojnih razmerah. Odbori ZZB pa si bodo prizadevali, da bodo vsi udeleženci NOB, v skladu s svojimi sposobnostmi in možnostmi, vključeni v oborožene in druge oblike splošnega ljudskega odpora.

IV.

Komisije za splošni ljudski odpor pri odborih ZZB

Komisije za splošni ljudski odpor so stalni organi pri vseh občinskih in republiškem odboru ZZB NOV Slovenije. O ustanovitvi

sklepajo samostojno vodstva posameznih organizacij, ki upoštevajo specifičnost, okoliščine in potrebe.

Dejavnost komisij za splošni ljudski odpor je skladna z vlogo in mestom ZZB NOV in njenimi nalogami pri pripravah splošnega ljudskega odpora za primer napada iz katerekoli strani. Pri uresničitvi nalog ZZB NOV, ki so navedene v tem navodilu, imajo komisije za splošni ljudski odpor še posebno važno vlogo in obveznosti.

Komisije spremljajo uresničevanje stališč in sklepov na področju njene dejavnosti, analizirajo probleme, predvidevajo ukrepe in dajejo predloge odborom ZZB zato, da bo delovanje v organizacijah ZZB pri obrambnih pripravah kar najbolj aktivno.

Komisije skrbijo, da bodo organizacije in člani ZZB pravočasno informirani o ukrepih, sprejetih na področju splošnega ljudskega odpora, da bi tako lahko vse to podprle z družbeno-političnega stališča in se vključile v politično idejno akcijo.

Komisije opozarjajo vodstva organizacij ZZB na odprta vprašanja in nastale probleme, o katerih bi bilo treba seznaniti druge predstavniške organe (komisije, odbornike, poslance itd.). Pobude in predloge, od katerih je odvisno nadaljnje uspešno izvajanje priprav splošnega vseljanskega odpora, posredujejo komisije z vso odgovornostjo tistim, ki so po svoji funkciji odgovorni za realizacijo ukrepov na področju obrambe in splošnega ljudskega odpora.

Komisije za splošni ljudski odpor pripravljajo in predlagajo predsedstvu in odboru ZZB NOV navodila in razne druge dokumente in ukrepe, ki sodijo v pristojnost ZZB NOV na področju splošnega ljudskega odpora.

V.

Ta navodila naj bodo spodbuda za samostojno, elastično, iniciativno in ustvarjalno dejavnost, tako organizacij ZZB NOV Slovenije kot članstva ZZB NOV Slovenije.

ZDRUŽENO PODJETJE ZA PTT PROMET LJUBLJANA

PTT PODJETJE KOPER

čestita vsem delovnim ljudem, nekdanjim borcem in aktivistom ob dnevu vstaje slovenskega naroda.

Mile Pavlin **SKRIVNOST SIMNOVE SMRTI** / TORZO ROMANA /

Potem je pripovedovala o svojih doživetjih v Mariboru, ko je iskala službo. Najprej je bila služkinja, pa jo je kmalu začel nadlegovati domači sin, nekakšen nemški uradnik. Čudno, vse moške so pobrali v vojsko, tega pa so pustili. Pobegnili je, si poiskala delo v trgovini, pa se je spet, vse ponovilo. Šef ji je hotel storiti silo. Odšla je v tovarno letal. Nekaj je zinila o vojni in Hitlerju, pa so jo začeli opazovati. Nekdo ji je povedal, kako naj se pazi. Tedaj je pobegnila domov na Pohorje, kjer so partizani.

»Kaj morem jaz reva, če moški norijo za me-noj?« je nazadnje precej sramežljivo in z žalostjo v glasu rekla. »Zdaj sem si nakopala orožnike na vrat. Zadnje čase jih res ni več, ker se vas bojijo, komaj pa boste odšli, bodo spet pri meni kuhani in pečeni.«

Zanimalo me je, kako je z govoricami o vojaki-h, katerimi da se je družila v Nemčiji.

»Kako naj bi zavrnila, če me kdo povabi na čaj, kavo ali v slaščičarno? Mojster bi me grdo gledal, pridobila bi si črno piko. Povrh so vse moje tovarišice imele ljubčke in brate vojake. Tudi jaz sem imela fanta, priznam. Padel je v Rusijo. Pa ni bil hitlerjanec. Jokal je, ko je odhajal na fronto, preklinjal in mi pripovedoval, kako se bo takoj vdal Rusom. Bil je študent filozofije, očeta je imel v taborišču kar je prišel Hitler na oblast. Zakaj bi ga sovražila?

V Mariboru je bilo še huje. Če bi odklonila iti

223

na ples z vojakom, bi me lahko takoj zaprl, češ da sovražim Nemce. Vse dni sem se skrivala, se nalašč grdo oblačila, celo umivala se nisem po več dni...«

Nato je začela na dolgo in široko pripovedovati, kako sovražim nacizem, ne pa Nemcev. Da je pripravljena pomagati za osvoboditev, kar je v njenih močeh.

Ves čas sem jo samo požiral z očmi, skoraj nisem prišel do besede. Tudi ona me je nekajkrat pogledala, da mi je kar sapo zaprilo. Potem sem pomislil, kako lepo mora biti, če si prijatelj take-mu lepemu dekletu. Oh, kako daleč sem od tega, nikoli ne bo moja, najbrž se bom moral tolažiti z umazanimi in neumnimi kmeticami.

Ostal bi pri njej dolgo, dolgo, zaprl vsa okna, čeprav bi bil zunaj vesoljni potop ali konec sveta...

Komaj sem slišal, kako ji moj prijatelj daje naloge: Orožnikom naj se kaže prijazna, hodi naj k njim na postajo. Kar bo zvedela, naj mu sporoči. Samo njemu, ne sme imeti stikov z nobenim drugim partizanom.

Takoj zatem sta prijatelj in najstarejša spet izginila, mi pa smo ostali. Zunaj je bila že trda tema.

»Te ni nič strah same v tisti samoti? Ali mati kaj prihaja nazaj?« je zdajci ena izmed sester vprašala Ireno.

»Oh, to so samo bajke. Kdor je umrl, je umrl. Ni me strah, prav nič. Rada sem sama, daleč proč od hudobnih ljudi. Ko je tako lepo v gozdu. Koča je kot v pravljici, kot na božičnih voščilnicah, zdaj ko je zunaj sneg?«

»Pa volkovi? In medved bi se znal prikladiti sem, ko ni več lovcev?«

»Medved pozimi spi, to bi že lahko vedela. Volkovi pa...«

Se in še smo se pogovarjali. O vsem, o vremenu,

224

živalih, ljudeh, starih časih. Toda besede so nam zamirale in nazadnje smo umolknili.

»Domov moram,« je rekla. »Drugače bi spala pri vas, pa sem pustila vse odprto. Naj začne pihati veter, pa imam polno kočjo snega.«

Tako vprašujoče me je pogledala, da sem po vsem telesu začutil srh. Kaj sploh hoče? Zaskrbljeno je pogledala skozi okno v temo. Molčal sem, nisem se ji upal ponuditi za spremstvo. Povrh pa mi sploh ni prišlo v glavo, da so nekje na svetu ljudje, ki bi se bali sami hoditi ponoči po hosti. Posebno zdaj ne, ko bi srečal človek edino partizana, ko ni razbojnikov in se domačini drže bolj kot ne doma.

»Neroda!« se je oglasila ena izmed sester. Misli sem, da velja to komu drugemu, dokler ni ponovila in me pokazala s prstom.

»Neroda! Čemu nosiš hlače, če nisi fant. Pa še ves si poln železja kot zrela tepka hrušk.«

Počutil sem se užaljenega, posebno še, ko je tako nespoštljivo omenila moje orožje, hotel sem ji ugovarjati, pa mi je Irena odvzela besedo. Pogledala me je tako vroče, da sem bil ves iz sebe, se mi prijazno nasmehnila, pokimala in dejala:

»No, pa bova šla, saj ni daleč.«

Poslavljal se je od sester, jaz pa sem stal kot lipov bog in niti na misel mi ni prišlo, da bi sporečil prijatelju, kam grem. Potem sva se znašla zunaj, burja je zavijala okoli vogalov, jaz pa sem drhtel v kolenih in imelo me je, da bi pobegnul. Kasneje, ko sem vedel o njej vse in ko sem bil že do vratu v močvirju, izdaje, sem si pogosto očital, da nisem ubogal svojih slutenj. Da, te človeka nikoli ne varajo. Toda takrat me je zapeljala v nesrečo, sledil sem ji kot sestradanec peku. Nisem še vedel, kakšna kačja duša se krije v njenem lepem telesu.

Bilo je sila mraz, meni pa je obraz kar gorel

KADAR GOVORITE O DOPUSTU

POMISLITE NA ŠTEVILNE HOTELE V SLOVENIJI

VELIKA PLANINA hotel ŠIMNOVEC (1600 m)

Gondolska žičnica, sedežnica, smučarske vlečnice. Letno in zimsko planinsko turistično središče.

GOZD - MARTULJEK hotel ŠPIK (743 m); letno in zimsko po- čitniško središče v gornjesavski dolini. Autocamp in drsališče ter številne smučarske vlečnice.

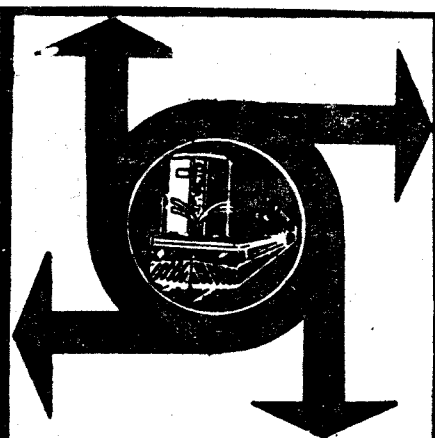
BLED GOLF hotel, A-kat.; športne in zabavne dvorane v hiši. PARK hotel, B-kat.; Hotel TRIGLAV, C-kat. (odprt samo v letni sezoni). Vsi hoteli imajo čudovito lego v neposredni bližini jezera.

KOTLJE RIMSKI VRELEC; zdravilišče. Vse leto oskrbovano.

cerknica
jugoslavija
telefon 79-080
telex 31-167

BREST
POHISTVO

party bar stereo

**ZDRUŽENČ ŽELEZNIŠKO
TRANSPORTNO PODJETJE
LJUBLJANA**

POSLOVNI DIZELMOTORNI VLAK IZ LJUBLJANE V SPLIT V DOBRIH OSMIH URAH

SALONA EKSPRES na progi Ljubljana—Split

Iz Ljubljane	5.23	Iz Splita	14.47
Prihod v Split	13.53	Prihod v Ljubljano	23.05

Udobno potovanje zagotavlja sodobna oprema vlaka. Bife — postrežba v vlaku — stewardese — spaln in konferenčni oddelki!

Rezervacija sedežev obvezna! Potniki, poslovni interesi!
Izkoristite ugodnosti hitrega in udobnega potovanja z našim najhitrejšim DI-
ZELMOTORNIM VLAKOM SALONA EKSPRES!

Vse informacije: ZŽTP TURISTIČNO TRANSPORTNI BIRO

Ljubljana, Titova 32, telefon 311-851

HITRO

UDOBNO

VARNO

Poizvedba

Poizvedujem po tovarišu VINKU, ki je bil mitraljezec v tretjem bataljonu Vojkove brigade in to v prvi polovici septembra 1944. Doma je bil nekje v okolici Idrije.

Kot drugi njegovi tovariši je tudi odšel prostovoljno v Dolomite. Ranjen je bil med krajema Trije kralji in Luče. Zgubil je nogo.

Komur je znano, kaj je z njim, prosim, naj mi to javi na naslov:

Franc Groznik-Miklavž,
Celje, Selce 27

*Če gradite
pozrite na stroške!*

- GRAMEX** LJUBLJANA, KURILNIŠKA 10
- PREDEN PRIČNETE GRADITI, OBIŠČITE TRGOVSKO PODJETJE »GRAMEX«
 - PREPRIČALI SE BOSTE, DA IMAMO NA ZALOGI BOGATO IZBIRO NAJRAZLIČNEJŠEGA GRADBENEGA MATERIALA.
 - PRIPOROČAMO VAM NAKUP SANITARNE IN OBLOŽNE KERAMIKE IZ UVOZA PO KONKURENČNIH CENAH.
 - OBIŠČITE NAŠA SKLADIŠČA V LJUBLJANI, NA LAVRICI IN VRHNIKI

225

od vročine. Molče sem stopal pred njo, hitel, da mi je srce burno razbijalo v prsih. Natihem sem si želel, da bi lahko ostal pri njej vso noč, pa čeprav bi ležal za vrati na golem podu. Samo da bi prijatelj vsaj domneval, kako sva bila v postelji skupaj. Po drugi strani pa sem si želel nazaj, k prijatelju, v štab.

Sledila mi je in čutil sem se, kje najde toliko moči. Zmrzli sneg je škripal pod njenimi čevlji. Noč je bila jasna, visoko zgoraj so migljale zvezde. Zdelo se mi je, da hodi vsaj dve uri. Nenadoma se je ustavila. Slišal sem in se obrnil.

»Se mar bojiš?« je vprašala in se zasmejala tako zvonko, da je njen smeh donel daleč po mrzlem zraku. Meni pa je spet srce začelo tolči kot boben, ne od utrujenosti, pač pa od zadrege. Ne vem več, kaj sem ji odgovoril, ko se je ustavila ob meni, tako blizu, da sem slišal njen dihanje in začutil njeno toploto.

»Tako bova pri meni doma,« je rekla. »Menda bo še gorelo v peči, saj sem vanjo porinila staro majo, preden sem odšla. Tukaj mi drvi ne manjka.«

Ne da bi kaj rekel, sem se spet obrnil in odkorakal po gazi. Kmalu sem zagledal kočo. Bila je videti prava podrtija, čeprav jo je sneg skoraj povsem pokrival. Streha vegasta, stene počrnele, dolgo se več ne bo držala. Se vidi, da so bile pri hiši samo ženske. Prej je mati takole vodila k sebi moške, dokler si ni pridobila otroka, zdaj isto dela hči. Prav nič ji ni mar, ne govoric, ne težav z otrokom...

Odprija je vrata, ki so bila samo priprta. Ko sem stopil v hišo, sem videl, kako so debela in da so okovana z železjem. Obotavljal sem se stopiti dalje, pa tudi videl nisem nič.

»Se bojiš?« me je spet vprašala in se zasmejala. »Saj te ne bom pojedla... Kozarček žganja se bi

226

prilegel obema, ne? Pa morda nekaj toplega, čaj ali kava. Menda nisi presit dobrot?»

Čutil sem jo nekje blizu, stegnil sem roke in jo zatipal. Kot slepca me je vodila iz veže v hišo. Tam je nekje brskala, kmalu našla in kresnila vžgalico. Prižgala je petrolejko in tedaj sem si tudi jaz ogledal sobo. Navadna kmečka soba, kot jih je na tisoče po Slovenskem, s pečjo in klopni ob njej, s kotom in mizo. Ob strani vrata, najbrž v kamro, kjer spi. Po stenah nekaj podob, toda vse okusno urejeno in snažno. Molče me je povabila naj si ogledam še kamrno.

Obstal sem kot ykopen, tako je bila kamrno prijazna in urejena. Ne bi verjel, da sem nekje na Pohorju, ne pa v Ljubljani, v vegasti koči, ne pa v gosposki vili. Na oknih so bile zavese z rožami, stene so bile pobeljene in gladke, na njih je viselo nekaj lepih slik in planinskih fotografij. Široka, snažna nizka postelja, nočna omarica in polica s knjigami.

»Tu je moje kraljestvo,« je rekla s ponosom. Nato sva se vrnila v hišo. Petrolejko je obesila nad mizo in mi ponudila, naj sedem. Iz omarice je vzela steklenico z žganjem ter dva kozarčka. Nalila je in mi ponudila. Trčila sva, pogledal sem ji v oči, podobne dvema jezeroma, kolena so mi zadrhtela, toda izpil sem na dušek. Žganje je bilo peklensko močno, spekle me je v grlo in njegov sopuh mi je udaril nazaj v nos, da sem se skremžil. Brž mi je nalila še enega in spet sem ga izpil na dušek. Potem sva molče obsedela kot bi čakala, kdaj bo začelo žganje delovati. Počasi mi je začelo postajati vroče, začutil sem pogum...

Sam ne vem kdaj, ali že preden sva začela piti ali vmes, sem začutil, kako se najina kolena dotikajo pod mizo. Pogledal sem jo in opazil, da je še vedno v tisti tesni, lepi obleki. Opazila je moj pogled, se mi nasmehnila tako čudno in vznemirljivo,

227

da bi najraje zarjul kot obstreljena zver. Česa takega še nisem doživel. Najbrž se ji smilim, sem tedaj pomislil in kot bi oblak zagrnil sonce... Toda vseeno, naj poskusim? Lahko me udari, pahne od sebe, potem pa vsem pove, kako sem jo skušal napasti.

»Ne, ne bom več pil,« sem se branil, ker mi nič drugega ni prišlo na misel. »Pijan bom, pot poznam bolj slabo in če zgrešim, lahko še zmrznem...«

Smejala se mi je in mi takoj nalila nov kozarček.

»Saj ti ni treba hoditi nazaj,« je rekla čez nekaj dolgih trenutkov. »Kdo te pa kam sili? Menda nisi zmenjen s katero izmed tistih babnic? Prostora je v hiši dovolj za oboje...«

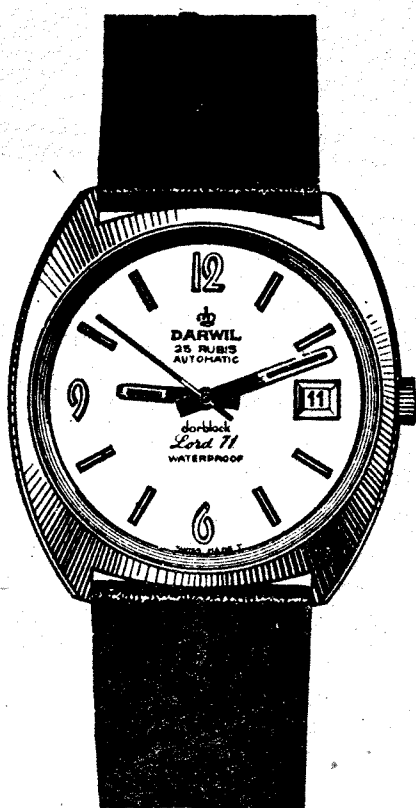
Zaprlo mi je sapo, najraje bi umrl od sreče, tako me je razveselila. Ves čas sem ugibal, kako bi ji rekel, če lahko ostanem pri njej, nič pametnega mi ni prišlo na um, zdaj pa je sama rekla... Kar roke so mi otrpnile, nisem mogel do besede. Da bom lahko vso noč pri njej, pa čeprav samo pod isto streho? Da jo bom vsaj lahko gledal, poslušal? Spil sem nov kozarček žganja. Čez nekaj trenutkov sem že čutil, kako se me polasča divji pogum, kako postajam neugnan zapeljivec, ki se mu nobena ženska ne more več upirati. Jaz, ki sem bil vedno šlepa v vsem, posebno pa še pri ženskah. Da, tukaj bom ostal, morda ponoči pogledam kdaj skozi okno, če bom na peči. Če pa bom pri njej, naj pride ves pekel in vsi Nemci, ne grem nikamor. Ne bom se ne slekel in ne sezul, morda se bova vso noč pogovarjala, proti jutru malo zaspi. Prijatelj bo mislil, kako sva se ljubila, ko bom prišel k njemu tako zaspan.

»Pa ti ni nerodno, ko sva sama?« sem jo vprašal in se še tisti hip začudil svoji lastni drznosti in podjetnosti. Prešerno se mi je zasmejala.

**Biseri
proizvodnje**

DARWIL

Lord 71 Lady 71

V vseh je vgrajen specialni mehanizem izredne preciznosti. Najnovejši pri urah DARWIL – vgrajen DARBLOCK, ki ščiti vsako DARWIL uro proti udarcem in pretresom. DARWIL Superavtomatik SNOW STAR cronometer je pojem eleganc in točnosti. DARWIL LORD 71 Special Flat DARBLOCK. DARWIL LADY 71 DARBLOCK. ženska moda 1970. GENERALNO ŠVICARSKO ZASTOPSTVO

NUDIMO PO SVETOVNIH KONKURENČNIH CENAH NAJVEČJO IZBIRO NAKITA IZ 14, 18 IN 22 KARATNEGA KONTROLIRANEGA ZLATA.

Prodaja s posebno garancijo! Na zalogi vedno 600 modelov ur DARWIL in ARETTA. Ure znamke DARWIL in ARETTA lahko kupite tudi v specializiranih trgovinah in veletrgovinah v Jugoslaviji. Servisi so v vseh večjih mestih Jugoslavije. DARWIL – TRST, PIAZZA S. ANTONIO NUOVO 4/I-II

Rudnik živega srebra Idrija IDRIJA

proizvaja za domači in tuji trg

živo srebro 99,99 odst.
živosrebrni oksid 98,5 odst.

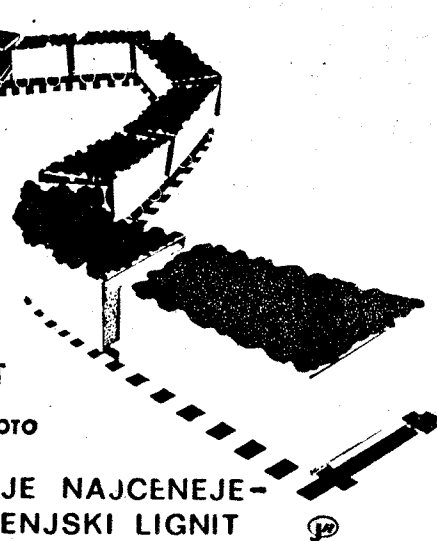
Železniška postaja
LOGATEC

Tel.: Idrija 86-108
Telex 31257 YU Idrija

PROTI ZIMI - PRIJATELJ ZA MRZLE DNI -
LJUBLJANA ZAGREB
MARIBOR VELENJSKI LIGNIT

OZIMNICO
SI PRIPRAVIMO JESENI,
KURJAVO PA ŽE ZDAJ,
DA SE DO ZIME OSUŠI
IN PRIDOBI NA KVALITETI

VELENJSKI LIGNIT
BO NAPOLNIL VAŠ DOM
S PRIJETNO IN ZDRAVO TOPLOTO
NE POZABITE:
ZA SONCEM GREJE NAJCENEJE -
VELENJSKI LIGNIT
RUDNIK LIGNITA VELENJE

modna
ženska obutev iz
ITALIJE

spet na izbiro v

VELEBLAGOVNICA
nama
LJUBLJANA

V poslovalnicah: ELITA - boutique
• TRGOVSKA HIŠA
• BLAGOVNICA ŠKOFJA LOKA
• BLAGOVNICA NOČEVJE

EKSKLUZIVNI MODELI
V LETOŠNJIH MODNIH
BARVAH

Z VARČEVANJEM PRI

KB
LJUBLJANA

DO
IZPOLNJENIH
ŽELJA

Med vojnimi ujetniki v Bergamu

Znašli smo se v povsem novem okolju in režimu, ki se je zelo razlikoval od nemškega. Operativno oblast nad ujetniki je izvajal italijanski poročnik Rossi, ki je vse nas razdelil v »poltone« ali nekakšne oddelke in nam najprej odvzel nacionalnost. Odslej smo bili »novi« in »stari« Italijani po pravilu: če si bil rojen v novi Ljubljanski pokrajini, boš odslej »nuovo Italiano«, kogar pa je zalotilo rojstvo nekje na Primorskem ali v Istri, ta bo dobil naziv »vecchio«, četudi je prišel slučajno na svet ob popotovanju staršev po tej deželi.

Meni sta usoda in italijanska milost poklonili staro italijansko državljanstvo, ker sem bil rojen takrat, ko se je oče še pod ranjko Avstrijo zaposlil v tujem arzenalu. Odslej bosta torej moj oče in mati, ki sta bila rojena v Ljubljani »nova«, jaz kot njun najmlajši sin »stari« Italijan. Bil sem močno v zagati, ali naj bom ponosen na tako milost, ki sta jo delila duce in madra Italia. Naj bo kakorkoli, zelo sem bil hvaležen Nemcem, da so me izgnali iz svojega rajha. Reka je bila namreč moje deveto ujetniško taborišče in prvič sem zadiral nekoli svobodnejše, če smem uporabiti to besedo. Ta »svoboda« pa je bila izrečena v tem, da si smel brez hušjih posledic preverniti kotel, iz katerega so nam postregli s črno brozgo, imenovano pa italijansko kosilo. Ali pa na primer kresniti po zobeh našega oficirja in ga vreči po stopnicah, ker ti je opsoval mater, na kar so ga Italijani še zapirali. Prav tako smo se drznili izzvižgati papeževga nuncijsa, ki nam je prišel deliti tolažbo in božji blagoslov, in hrvaškega oficirja, ki je skušal nabirati prostovoljce za endehajevsko armado.

Tolmač poročnika Rossija in njegova desna roka pri urejanju ujetniških zadev je bil naš soujtnik, dobrodušen in prikupen Ljubljane Jofe, ki je malo pred nami prišel iz Nemčije. Na uslugo nam je bil vsepovsod in kadar koli ob posredovanju ali tolmačenju italijanskih zapovedi.

Ker smo okupatorjevo gostoljubnost vse bolj zlorabljali, je kmalu prišlo do preseljevanja ujetniških duš. Eni so bili odpuščeni na prostost, drugi so po zvezah in poznanstvih odšli med četnike in novorojene belogardiste, tretji pa smo bili poslani v nadaljno obdelavo v notranjost Italije.

Bilo je to takrat, ko so mi Italijani spet spremenili nacionalnost. Odvzeli so mi naziv »stari Italijan« in čez noč sem postal »Serbo«. Ta prekvallifikacija me je sicer začudila, ne pa užalostila, ker sem tedaj že pričel spoznavati dvatisočletno kulturo starih Italijanov. Povrh vsega pa sem bil korak bliže svoji pravi narodnosti v slovanskem taboru, četudi se mi je ujetniški staž podaljševal v nedogled.

Dva dni pred božičem tega leta so karabinerji vklenili našega Jožeta in ga odvedli v nozmano. Naslednji dan so vzeli tudi vse »Srbe«, vendar nas niso vklenili in za spremstvo so nam dali prave italijanske vojske, ki so slučajno šli v naši smeri na svoj božični dopust. Bilo jih je več kot nas in počutili smo se nepopisno varne in zaščitene. Dolgočasnega cijačenja po severni Italiji je bilo konec na uradnem naslovu našega novega bivališča: Capo concentramento P.G. NO. 62. Grumello del Piano, Bergamo.

Prignali so nas v razpadajočo zgradbo nekdanje predilnice svile. V nebo je bil zloveseje zapičen visok tovarniški dimnik, ki sicer ni predstavljal kramatorija, a bi lahko bil zelo izzivajoča vaba za zavezniška letala. Zato se nismo počutili varne v tem novem okolju, četudi so naši varuhi poskrbeli za obilico bodoče žice na ograji taborišča, kamor so vsepovsod obesili tudi konzervne škatle, da bi zaropotale ob dotiku žice.

Znašli smo se med množico soujtnikov, aprilskih veteranov,

med tisoči stenic in stotinami podgan. Dobro merico jugoslovansko-nemških uši pa smo prinesli s seboj, da bi poplemenitile tudi italijansko pasmo.

Na enem izmed mnogih trodelnih pogradov smo našli našega znanca Jožeta, ki so ga bili iz Reke poslali v predhodnico. Ob blagovno spremljavi izbranih kletvic, nam je orisal perspektive novega življenja v družbi dvatisočglave množice soujtnikov in v senci dvatisočletne kulture domorodcev.

Jože je bil komunist, kar smo si zlahka dovolili zamisliti sprito previdnosti ukrepov karabinerjev, zlasti pa sprito velike skrbi, ki je bila naložena namestniku komandanta taborišča, ki je nekaj noči zapored prihajal k Jožetovi postelji, da se prepriča o njegovi prisotnosti.

Napredne ideje in bogate izkušnje so Jožeta postavile za kolovodjo naše slovenske skupine. Na tajnih sestankih na podstrešju tovarne smo ocenjevali dogodka na frontah in v domovini, razpravljali o delavskih gibanjih in o organizaciji komunistov. Zaradi kamuflaže, a še bolj zaradi naše notranje potrebe smo sestavili ubran pevske oktet in redno vadili slovenske in druge pesmi. Ena prvih in najbolj udarnih je bila »Nabrusimo kose«, ki smo jo prvič javno zapeli ob spremljavi ujetniškega orkestra na proslavi ne vem katerega praznika ob navzočnosti vseh oficirskih in drugih komandnih glav taborišča. Italijani so nas nagradili z močnim aplavzom in s posebno željo, da nadaljujemo z našo kulturno dejavnostjo.

Jožeta smo imeli v taborišču vsi radi. Tudi Italijani so mu sčasoma vse bolj zaupali in, ker je bil po poklicu vodovodni instalater, so njegovo strokovnost uporabljali izven taborišča. Kmalu je hodil celo v Bergamo, sprva pod stražo, kasneje pa kot pravi svobodnjak, ki so mu le še oguljene vojaške cunje in vrtiti zeleni trak na rokavu dajali videz vojnega ujetnika. V taborišče je prinašal časopise in najbolj sveže novice, ki so se širile med civilnim prebivalstvom in nam dvigale moralo.

Nisem mu zavidal nekoliko prehitre rehabilitacije. Občutil sem le nekako odtujenost, ker smo ga vse poredkeje videvali. Kaj nezaupanja pa se mi je porodila nekega temnega večera, ko je prišel skozi glavna vrata v spremstvu čudno našemljenega italijanskega vojaka. Imel je privihan ovratnik in bujne lase, a ko sem bližje stopil, je bilo očitno, da si je Jože pripeljal žensko v taborišče. To me je docela zbegalo, ne toliko zaradi ženske kot zaradi njegovih preočitnih svobodin v dokaj kratkem času.

Naslednje jutro je morala naša slovenska skupina in nekaj drugih tovarišev na delo v precej oddaljeni Busseto, Jože pa je ostal v taborišču. Ob naši vrnitvi po nekaj mesecih ga tam ni bilo več in tudi ne sledu o njegovem novem bivališču. Šele po vojni smo dognali, da je Jože ostal v Italiji in še več: naš učitelj in zagriženi komunist je bil pred vojno sekretar KPS, a obenem sodelavec ljubljanske policije, med vojno pa vseskozi italijanski konfident.

Taborišče v Bergamu je imelo dva sektorja. V prvem je bilo nekaj nad tisoč, v drugem pa osemsto jugoslovanskih vojnih ujetnikov vseh narodnosti, ras, ver in barv kože. V prvem sektorju je bila pehota, topničarji, kompletna vojaška godba in celo en finančar. V drugem pa smo bili letalci, mornarica, graničarji, kraljeva garda, žandarji, skratka, sami zlahtni kadri in podoficirska elita bivše jugoslovanske kraljeve armade.

Raven inteligence je bila pri nas daleč nad plebejci v prvem sektorju, četudi smo imeli okrog sto soujtnikov iz najbolj zaostalega starojugoslovanskega okraja Gnjilane in med njimi dobrih trideset Trajkovičev, ki so si bili

več ali manj v krvnem sorodstvu.

Nekaj posebnega pa je bil mozaik politične opredeljenosti naših ljudi, saj skoraj nihče ni skrival svojega prepričanja: niti ljotičevci, še manj pristaši raznih četniških kolovodij ter slovenske plave in bele garde. Temu primerno se je izoblikovala v taborišču prava, pravcata stara Jugoslavija v miniaturni z vso svojo folkloro, korupcijo, podkupovanjem, ovadustvom in borbo za stolčke okrog starešinstva intendance, kantine in kuhinje.

Toda kljub barvitosti morale in značajev se je pokazala neka čvrsta enotnost, kadar je šlo za skupni nastop proti Italijanom, ki so vsem, tudi tistim s hlapčevsko moralo ogrožali njihov obstoj in življenje.

Nekaj italijanskih vojakov in karabinerjev je imelo z nami skrivne vezi. Če so to bili primorski rojaki, so nam skušali pomagati iz narodnostnih nagibov. Drugi pa so z nami trgovali, in v tem poslu prekašali celo Feničane. Ker pa nekateri le niso znali brzdati svojih trgovskih strasti in denarnega pohlepa, so zašli tudi v umazanost, smo jih prisilili na sodelovanje. Obveščali so nas o dogajanjih v onostranstvu bodočih žic in v komandi taborišča.

Nekega poletnega večera smo bili na ta način seznanjeni o nameri komande, da nam zmanjša težo dnevnega obroka kruha na polovico. Nemudoma smo se setali in v ožjem krogu domenili, da organiziramo gladovno stavko. Izbrali smo zaupne voditelje za oba sektorja in se dogovorili o obveščanju. Vse smo skrbno pripravili in ob nemirnem spanju te noči pričakovali, da nam novo jutro prinese moralno in materialno zmago nad fašisti.

Italijanski intendant taborišča je ob deseti uri dopoldne zamačkal dežurne, da bi prevzeli kruh. Kmalu se je možakarju zazdelo, da nekaj ne more biti v redu in je nemudoma obvestil komando. Tedaj se je pričelo!

V hipu je završalo kot v panju, trobentač je dal znak za preplah in v nekaj minutah je bilo taborišče obkoljeno z vojaštvom, na nas pa so naravnali strojnice. Po tem opravi so spustili v areno karabinerje, ki so nas z vso surovostjo zrinili na zborna mesto, kamor so privlekli tudi vse bolnike.

Ko je bila končana tudi ta operacija, se je pojavil pri glavnem vходу naš komandant polkovnik Turco v spremstvu svojega namestnika, majorja (mi smo mu rekli Mumija) in komandantovega zeta poročnika (mi smo mu rekli specialist za utajo ujetniških paketov, ki so nam jih pošiljali svoji in znanji).

Ta grozeči oficirski trio je zakorakal skozi naelektrizirano ozračje in se nam vse bolj približeval. Z druge strani sta dva vojaka prinesla na zborna mesto v odejo zavito novo verzijo stogramskih hlebočkov kruha. Majčkeni postavili komandanta se je postavila pred nas in z mišjimi očmi ocenjevala nevarni položaj. Pri tem je poskušal zablesteti s svojo vojaško strumnostjo v stilu ducejevih »manir«, pa mu ni uspelo, ker je bil majčken in okrogel kot nosečnica. Bilo je očitno, da mu ne primanjkuje kruha in drugih prehranbenih dobrot. Ali se je tega zavedal v tem hipu, ali pa je morda razumel nesramne, polglasne pripombe svojih varovancev? Na naše presenečenje je opustil pripravljeni nagovor in je poveleval le dvostope. Potem je počasi izvlekel iz toka svojo pištolo, stopil pred prvega ujetnika, mu pritisnil cev na trebuh in ukazal:

»Prendi pane (vzemi kruh!)« Neravno se mu je zatresel glas.

Ujetnik je odgovoril »ne« in je pristopil karabiner, ga okoval z verigo in ključavnico ter ga odgnal na osamljeno mesto. Le desetorico so nas mogli vkleniti, ker je zmanjkalo okovja. Vsem drugim je bila ta ceremonija prihranjena, četudi nihče ni hotel ubogati. Stavkokaza ni bilo niti v prvem, niti v drugem sektorju taborišča.

Polkovnik Turco je pričakoval vse drugo, le ne poraza. Brez vojaške strumnosti je odšel kot politični kužek, ko je še prej ukazal osvoboditi vklenjene upornike. Ostali smo morali na zbornem mestu, obkoljeni z italijanskimi vojski za bodočo žico, ki so nas bodrili in zbijali šale na komandantov račun.

Ob času kosila nas je spet obiskal. To pot je prišel brez prič in nam je pripravil skromen nagovor. Opisoval je težave prehrane in transporta živil ter obljub-

bil, da je zmanjšanje obroka kruha le začasen ukrep. Skoraj prosil je, naj ne vztrajamo pri svoji zahtevi in zaključil:

»V tem momentu, dragi prijatelji, vam ne bi privoščil, da ste v moji koži. Kajti vi ste mi postavili nož na grlo in nisem si tega zaslužil sprčo lojalnosti, ki jo dopuščam. Premislite še enkrat in ne zahtevajte nemogoč!

V bližnji kantini smo zalili komandantovo sentimentalnost. Vedeli smo o njem marsikaj, predvsem pa to, da je četudi zagrižen fašist previdno spoštoval mednarodno konvencijo o vojnih ujetnikih in bog ne daj, da bi vest o gladovni stavki dosegla javnost, zavezniške časopise in radio. Turco je imel stike z določenimi krogi na zahodu od koder so v njegov lonček kapljale tudi materialne dobrine. Tega se je on dobro zavedal in smo mi dobro vedeli, zato smo vztrajali.

Do večera je prišel komandant še dvakrat na pogajanja in je obakrat obupan odšel. Tudi prvi sektor ni klonil in zadovoljni smo bili z uspehom naše akcije, četudi so želodci protestirali in se nam je meglilo pred očmi. Toda naše zadovoljstvo je bilo preuranjeno, ker smo okoli osmih zvečer prejeli dve porazni novici:

— Prvi sektor je pod vplivom agitacije dveh naših slovenskih rojakov kapituliral in prenehal stavkati.

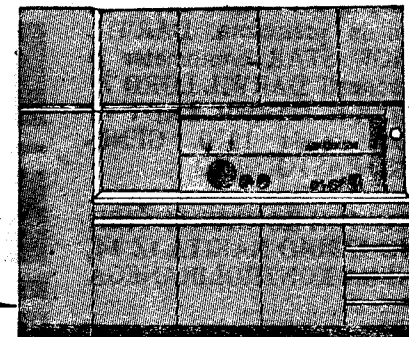
— Iz mesta je že prispela normalna peka kruha, ki jo je telefonsko naročil sam komandant, a jo je takoj zavrnil, ko je zvedel o kapitulaciji prvega sektorja.

Oba agitatorja sta se bojda uspešno afirmirala pri italijanski vladi, manj pa pri svojih sotrpinih. Eden je bil kmalu odpuščen in se je vdinjal beli gardi, kjer je postal oficir — kapetan. Kako je drugi »previharil viharje« pa ni docela dognano.

OTO HUDEČEK

V SODOBNO KUHINJO — SODOBNO KUHINJSKO POHIŠTVO

kredenca izpeljanke iz kuhinje VEGA 55

ZA VAS IN VAŠO DRUŽINO

● Za poletne dni si lahko izberete moške hlače iz lažjega diolena ali kamgarna in platna. Lepa je tudi izbira srajc s kratkimi in dolgimi rokavi.

● V oddelku z žensko konfekcijo se lahko odločite za nakup halj iz frotirja ali drugega pralnega blaga. Izbirate lahko tudi med oblekami za boljše priložnosti. Za šport pa vam nudimo hlače, krila, bluže ter puloverje.

● Tudi za otroke najdete v otroškem oddelku oblekice, hlače, pulo verje in perilo.

Nudimo vam bogato izbiro raznih posteljnih garnitur, kuhinjskega tekstila in frotirastih brisač za kopanje.

EP SUPERMARKET I. NADSTROPJE
7.30—21.00

SPOMIN NA DR. ANTONA KRŽIŠNIKA — KRIŽA

Skupaj sva partizanila

Tovariša dr. Antona Kržišnika, ki je imel partizansko ime Križ, sem spoznal med ilegalnim delom v Ljubljani. Malo jih je, ki bi pri njegovih letih s takim idealizmom in vero v končno zmago, s tolikšno vdanostjo pravični stvari stopili med borce naše narodnoosvobodilne vojske... Tudi v partizane sva jo skupaj mahnila. Imela sva napotilo tovarišice Vlaste (Mire Tomšič-Svetina, ki je ilegalno stanovala pri meni), da se zgleda na glavnem štabu NOV in POS. Iz Ljubljane sva odšla takoj po kapitulaciji Italije, najprej z vlakom do Trebnjega in nato peš do osvobojenega Novega mesta. Tam sva dobila zvezo z vodstvom OF, ki nama je dodelilo odgovorno delo na področju pravosodja. Tovariš Križ je bil imenovan za predsednika višjega vojnega sodišča pri glavnem štabu, jaz pa za pomočnika in konec leta 1943 za načelnika sodnega oddelka pri štabu. Tako sva sodelovala nekako do konca tega leta. (Medtem je bil dr. Kržišnik izvoljen za člana slovenske delegacije za II. zasedanje AVNOJ in člana NKOJ; zato je bil razrešen opravila predsednika višjega vojaškega sodišča.) Iz dobe najinega skupnega partizanstva sem zapisal nekaj zanimivejših dogodkov, ki jih imam še danes v živem spominu. Upam, da mi tovariš Križ tega ne bo zameril in če bom kaj narobe povedal (po toliko letih ne bi bilo čudno!) ga prosim, da me popravi.

Iz osvobojenega Novega mesta smo šli kot novopečeni partizani — stari, prekaljeni borci so nas iz nagajivosti nazivali »septembri« — v grad Sotesko, kjer je bil sedež glavnega štaba. Tu so nas razporedili. Sodni oddelek in višje vojaško sodišče sta se začasno nastanila v vasi Zg. Kot, ki je kak kilometer oddaljena od vasi Dvor ob Krki. Tu je sodni oddelek organiziral, usmerjal in vodil vojaško sodišče, višje vojaško sodišče pa je kot drugostopenjski organ odločalo o pravilnosti odločb brigadnih in odrednih sodišč.

V Zgornjem Kotu smo opravili tudi vse priprave za znani »kočevski proces« proti enaindvajsetim vidnejšim pripadnikom bele oziroma plave garde, ki so bili zajeti na Turjaku oziroma v Grčaricah. Proces je vodil tovariš Križ, jaz pa sem bil član tega izrednega sodišča. Na naju sta ležali glavna odgovornost in breme priprave, glavne razprave (od 9. do 11. oktobra) in izdelave pismene sodbe po končanem procesu. Morala se čudno sliši, pa vendar je bilo res, da nam je največ težav povzročala izdelava sodbe. Treba je bilo podrobno, konkretno in dokumentirano utemeljiti izrečeno sodbo proti enaindvajsetim izdajalcem, obtoženih nesčetnih kaznivih dejanj. Delo je bilo treba opraviti na podlagi ogromnega dokaznega gradiva in čimprej, saj je — kakor je znano — proces vzbudil veliko zanimanje ne le v slovenski in jugoslovanski javnosti, marveč tudi po svetu. (Kočevski proces je bil prvi večji javni proces proti kolaboracionistom, vojnim zločincem ter hkrati sodno dokazano izdajstvo belo in pla-

vogardistov ter njihovih voditeljev doma in na tujem!)

S tovarišem Križem sva se takoj po vrnitvi s procesa lotila dela, vendar sva izdelala komaj eno tretjino osnutka sodbe, ko nas je zajela nemška ofenziva. Morali smo se v najhujši naglici pripraviti za odhod in vzeti s seboj le najnujnejše. Med slednje je spadala tudi ves spis »kočevskega procesa«, ki je tehtal več kilogramov. Kdor je kdaj hajkal, bo dobro vedel, kaj pomeni takšno breme v že tako polnem nahrbtniku. Poleg tega sem imel na grbi že štiri, tovariš Križ pa kar dobrih pet križev... Nostiti je bilo treba še puško, ročne bombe in naboje. Z dobro voljo se vse premaga in tako sva s tovarišem Križem družno in pogumno nosila težave te posebne skupine partizanov, ki se je samostojno prebijala skozi sovražno ofenzivo. Na poti naju je stalno preganjala tudi skrb, kako čimprej dokončati kočevski dokument.

Priložnost, da se lotiva dela, se nama je ponudila že drugi dan v vasi Lopata. Ko je letalski alarm naznanil nevarnost in je prišlo povelje, da se moramo umakniti v bližnji gozd, sva se s Križem potuhnili in prebila čas nevarnosti v kmečki hiši na robu vasi. Imela sva nekaj ur miru in delo je lepo napredovalo. Drugo priložnost sva izkoristila pri Hinjah in Vrbovcih. Najin trud se je kmalu obrestoval. V Vrbovcih je naša skupina napravila bunker, v katerega smo spravili zaupne dokumente in med njimi tudi gradivo kočevskega spisa, ki sva ga do takrat obdelala. To je bila približno polovica akta, drugo pa sva morala vlačiti

s seboj še naprej. (Po končani hajki sva del spisa, ki sva ga nosila v nahrbtniku, srečno prenesla na Bazo 20, druga polovica — spravljena v bunkerju — pa je propadla, ker je sovražnik bunker uničil.)

Najino nadaljnje delo je za nekaj dni prekinil značilen dogodek, ki zasluži, da ga podrobneje opišem.

Načrt naše skupine je bil, da se prebijemo skozi obroč nemške ofenzive v smeri Mala gora—Ribniška dolina—Velika gora. Ko smo v Vrbovcih prenočevali v ostankih požganih hiš, smo že slišali ropot nemških tankov in videli odsev njihovih reflektorjev iz smeri Smuke. S tovarišem Križem sva ležala zaradi mraza skupaj. V najino zadovoljstvo sva ugotovila, da sva nasprotno »nežalno usmerjena«. On je spal ležeč na levi, jaz pa na desni strani in tako sva se lahko na ozkem prostoru tesno stiskala s hrbtnima, bila pokrita z istimi odejama in brez prezebanja prenašala tudi najhujši mraz. Prebudilo naju je sončno jutro. Nič hudega slutet, smo počasi vstali, se celo obrili in se pripravljali na odhod. Nismo še povsem spravili svojih stvari v nahrbtnike, kar zaslišimo v neposredni bližini strele. »Nemci gredo!« zavpije Jernej Stante-Jernač in kot blisk izgine skozi vrata. Midva s tovarišem Križem hitro zbeževa v nahrbtnike zadnje stvari — med njimi tudi kočevske spise — pograbi pa puški in stečeva iz hiše. »Hitro za menoj v hrib!« zavpijem Križu in zbežim, kolikor so me nesle noge. Očividno sem bil med zadnjimi, kar sem videl le še nekaj tovarišev, ki so zavijali v gozd. Ko jih dosežem, se obrnem in pogledam, kje je tovariš Križ. Ne vidim ga nikjer! Ker ni bilo slišati strele in tudi sovražnika ni bilo nikjer, sem bil prepričan, da je krenil v drugo smer in se tam pridružil našim. Vseeno sem o tem obvestil tovariše in vodstvo. Nihče ga ni videl, kot da bi se bil vgreznil v zemljo. Vodstvo je poslalo poizvedovalce, mi pa smo krenili naprej. Na grebenu Male gore smo zavzeli položaje. Vrnili so se tudi izvidniki in poročali, da je sovražna kolona kmalu po našem umiku šla čez Vrbovce in da tovariša Križa niso našli. Slednje nas je — posebno mene — hudo prizadelo. Ob misli, kakšna usoda čaka našega »predsednika« v sovražnikovih rokah in kako se bodo razveselili najdbe dragocenih dokumentov, nam je bilo še toliko bolj hudo. Najbolj pa me je mučil nekaj občutek krivde. »Če bi ga bil počakal, bi se verjetno oba rešila!« sem razglabljal.

Na Mali gori smo se zadrževali še kaka dva do tri dni. Ko nas je odkril sovražnik, smo jo pravočasno odkurili in srečno prekorčili Ribniško dolino ter pozno zvečer — utrujeni in lačni — prispeli v Dane na območju Velike gore. Tu je bilo zbranih mnogo naših ljudi: partizanov, aktivistov in drugih prebivalcev — pretežno iz Ribniške doline — ki so se umikali pred Nemci. V neposredni bližini je bila tudi partizanska bolnišnica s številnimi ranjenci. Nekaj malega smo povečerali in nato odšli vsak na svojo pest iskat prenočišče. Ko sem tako v temi brskal po skednjih, šupah in senikih, kjer so se kot sardine stiskali naši ljudje, nenadoma zaslišim izpod kupa sena znani mi glas prijatelja Križa. Vesel in srečen zaradi nenadnega snidenja, mi je takoj »izrinil« prostorček poleg sebe. Mimogrede mi je omenil, da se mu je kar dobro godilo in da mi bo jutri vse podrobneje razložil. Po stari navadi sva se s hrbiti stisnila drug k drugemu in sladko zaspala.

»Ko sem tisto jutro — bilo je 28. oktobra 1943 — bežal za teboj iz požgane hiše v Vrbovcih, sem se dobesedno izgubil,« mi je začel pripovedovati naslednji dan.

»Krenil sem proti gozdu in po pobočju navzgor v prepričanju, da bom našel skupino. Ko nisem nikogar našel in me tudi ni nihče zasledoval, sem se pomiril z usodo. V zavesti mi je bila ne povsem dokončana orientacija vodstva, da je smer našega pohoda Mala gora in nato prekorčitev Ribniške doline, sem se vzpenjal vse višje v prepričanju, da grem proti vrhu Male gore, kar je k sreči tudi bilo. Po nekaj urah hoda in tavanja sem prispel na greben. Nisem vedel, kam je šla naša enota in tudi po neznanih gorah in oblačnem nebu se nisem mogel orientirati. Bil sem lačen in močno utrujen. Zavetišče sem si našel med skalami in zelenjem. Pregledal sem svojo zalogo hrane in municije. Pri sebi sem imel le 1/8 kg sladkorja, polovico konzerve okisanih smokev in tretjino mesne konzerve. Kruha nisem imel niti koščka! Preračunal sem, da bi s to zalogo lahko zdržal kake tri dni. Nato sem pregledal oborožitev in zadovoljen ugotovil, da se ne bom dal tako zlahka ujeti. Vedel sem, da sovražniku ne smem priti živ v roke. Kočevski proces je namreč doživel tako široko publiciteto in moje ime je bilo tako znano, da sem — če bi me ujeli — lahko pričakoval le najstrašnejše mučenje, zasramovanje in ponižanje. Moj sklep je bil trden: postreliti čim več sovražnikov in nazadnje samega sebe. Nato sem na trdem in hladnem ležišču mirno zaspal in naslednjega dne splohtel vstal. Pojedel sem skromno odmerjeni obrok hrane in nato zopet ves dan taval po grebenu Male gore. Ko sem spet malo sedel, sta se mi približala dva neznanca. Izdajala sta se za partizana iz bolnišnice na Rogu, ki naj bi ju bili Nemci uničili. Eden od njiju je šel takoj naprej; z drugim, ki je vzdihoval od lakote, pa sem delil ostanek svoje hrane. Ko je pojedel svoj del, je odšel... Spet sem prenočil. Naslednje jutro sem prišel na vrh Male gore v bližini Sv. Ane, odkoder je lep razgled na Ribniško dolino. Spustil sem se navzdol, ne da bi bil kaj premišljeval. Prišel sem v gozd »Ribniška gmajna« — to so mi pozneje povedali — in skoro na dnu Male gore našel na kmetu, ki je sekal drva. Povedal mi je, da so bili prejšnji dan v Ribnici Nemci in da so se vrnili v Dolenjo vas. Verjetno jih ne bo v Ribnici, kjer se lahko oglasi pri kmetu v Hervači (vas blizu Ribnice) je še dodal. Ubogal sem ga. Postregli so mi z dobro juho in svinjsko pečenko. Izkoristil sem priložnost in se tudi umil, obril, preoblekel ter nekaj ur prespal v mehki postelji. Ko sem se dodobra spočil, sem se še sredi belega dne napotil na komando mesta Ribnice po poti, ki mi jo je pokazal gospodar. Med potjo sem slišal močno bobnenje: partizani so razstrelili most pri Ribnici. Šele naknadno so mi povedali, da je bila ta moja pot več kot predrznost, saj so le malo pred mojim prihodom šli skozi Ribnico sovražni vojaki. Jaz pa sem nosil oficirsko uniformo s partizansko na glavi, oborožen in oprtan z nahrbtnikom. Vsekakor sem moral vsakomur pasti v oči. Zato so me tudi spremljali presenečeni obrazi prebivalstva, sem se pozneje spominjal. Srečno sem prispel na komando mesta. Dal so mi spremljevalca, ki me je pospremil do Rudeževega gradu v Ugraju, kjer je bila komanda VOS. Tu sem prespal in se naslednji dan napotil do vasi Dane, kjer me je komandant področja Franc Pirković-Cort prisrčno sprejel in pogostil. Zvečer sem si poiškal prenočišče v nekem skednju na koncu vasi, pa me je iz sladkega spanja prebudil tvoj in Stantetov glas...« je sklenil svojo pripoved dr. Anton Kržišnik-Križ.

Naslednji dan je naša skupina, ki ji je poveljeval Jože Ravnihar, nadaljevala pohod.

DR. TEODOR TOMINŠEK

**Dobro je
če veste...**

DELFINI, ki spadajo med najinteligentnejše prebivalce morja, ne govorijo v našem pomenu te besede. Njihova znamenja sporazumevanja temeljijo na oddajanju ultra zvokov različne jačine in na nepričakovanih spremembah frekvenc (t. j. števila ponovitev kakega pojasa). Sredozemski delfini uporabljajo 24 različnih signalov (znakov), ki jih je moč razdeliti na pet značilnih skupin. Med temi je znak za zbiranje, ki se oddaja samo tedaj, ko se delfini v skupinah, in ki traja samo nekaj dlje ko eno sekundo. Drugi signal je moč zaznamovati, ko plavajo delfini za ladjami, tretji signal je znak za lov, ki ga lahko zazna tudi človeško uho. Znak, ki ga kdaj odda osamljen delfin, je zelo kratek in je podoben našemu glasu: u. Takšno znamenje, ki traja komaj 0,12 sekunde, sporoča, da je delfin v nevarnosti oziroma da prosi za pomoč. Poleg teh značilnih signalov, so učnjaki odkrili še druge znake, katerih pomena pa doslej niso še mogli razvozlati. Po njihovem mnenju oddajajo delfini 30 do največ 40 znakov. To število je kajpada nezadostno, da bi bilo moč pri delfinih govoriti o kakšnem »govorjenju«, nedvomno pa gre za zelo zanimiv naraven pojav.

TUNA PRIHAJA V JADRANSKO MORJE IZ SREDOZEMSKEGA MORJA. Tuna se, po domnevi riboslovcev, drsti nekeje okrog Italije in Spanije. Tuna, ki jih ribiči ulovijo v Jadranskem morju, tehtajo 20 do 30 kg, v velikih oceanih pa utegne posamezna tuna tehtati celo 250 kg. Pri tuni je toplota krvi za 10 stopinj Celzija višja, kot je toplota morja, v katerem se tuna zadržuje. Pri drugih morskih ribah niso opazili tega pojava. Pri nas lovijo tuna večinoma na severnem področju Jadranskega morja, lovijo jo pa na različne načine.

8025 LITROV MLEKA V ENEM LETU. Iz živinskega selekcijskega centra Hrvatske v Zagrebu je prišla v Djurdjevac radostna novica: krava Olga, last živinoreja Djura Kudumija, poljedelca iz Djurdjevca, je v dajanju mleka na Hrvatskem znova rekorderka. Kudumi je dejal: »Letos slavimo 60-letnico napredne živinoreje v Djurdjevcu in okolici. Novica, da je naša krava Olga znova rekorderka, me je razveselila. V 305 dnevih je dala — 8025 litrov mleka. Zelo pazim na njeno potomstvo, kravi Belo in Jagodo, ki sem ju dal prav tako umetno oploditi.«

BELE PODGANE, ki se dolga leta uporabljajo za poskuse v psihologiji, so popolnoma apatične (duševno otople, brez volje) — zatrjuje v nedavno objavljenem članku ameriški psiholog Robert V. Lockart. Po njegovem mnenju so te le, ker se vzgajajo v jetništvu edinole za potrebe poskusov v laboratorijih, izgubile delne lastnosti in nagone v svobodi živčnih divjih podgan, pridobile pa nove, popolnoma drugačne lastnosti. »Bele podgane,« povzema Lockart ugotovitve zadnje razprave, »nič več živijo, ki bi bile primerne za proučevanje pravih naravnih nagonov in posledice delovanja takih nagonov. Vse to je gola izguba časa, ker je prava neumnost delati poskuse na osnovi preostankov tistega, kar je v divjih podganah še nedotaknjeno.« Če ima Lockart prav, je moč domnevati, da so števila za devna prizadevanja in proučevanja učenjakov v poslednjih desetletjih bila zaman.

OTROCI, KI ZAVRAČAJO SPINACO, IMAJO PRAV... V zahodnemem tisku je bila v zadnjem času objavljena novica, ki je povzročila precejšnjo senzacijo. Ljudje so že deset in desetletja prepričani, da je spinaca bogata z železom in da zdravi uživanje te zelenjave malokrvnost. Zato silijo starši otroke, naj pojedajo čimveč spinace, pripravljene na različne načine. Hamburški izvedenec za prehrano Joachim Kindau pa je nedavno objavil zadavno razpravo, v kateri je med drugim rečeno, da je že skrajni čas, ko je treba povedati, da je v drugi zelenjavi — npr. fižolu in grahu — mnogo več železa kot v spinaci. Poleg tega je treba vedeti — pravi Kindau — da človeški organizem prav težko vsrkava železo. Kindau meni, da imajo otroci, ki se branijo spinace, prav in da jih ni treba pitati z njo.

PRED 50 LETI JE ZIVEL NA VSEM SVETU 860 MILIJONOV LJUDI V MESTIH. Pred 10 leti so bile na svetu tri milijarde ljudi; ena tretjina teh je živela v mestih. V naslednjih 10 letih se bo povečalo število prebivalcev na svetu na 4 milijarde 325 milijonov, število mestnega prebivalstva pa na eno milijardo 780 milijonov.

TRGOVSKO
GOSTINSKO PODJETJE

RAKEK

s svojimi prodajalnami in gostinskimi obrati

nudi potrošnikom in gostom vse vrste živil, tekstila, konfekcije, gradbeni-elektro material ter razne tehnične predmete in gostinske usluge.

Obiščite »Rakov Škocjan«, »Dom na Slivnici«, »Grad Snežnik« in restavracijo »Jezerca« v Cerknici.

IZ BRATSKIH REPUBLIK

Upravičeno negodovanje

Borci Niša ne bodo več proslavljali raznih praznikov zaradi sebe. To je vsebina ocene, ki jo je ob proslavljanju letošnjega četrtega julija, dneva borca in sedmega julija, dneva vstaje srbskega ljudstva dal občinski odbor ZZB NOV v Nišu. Pri polaganju vencev na spominsko grobnico padlih borcev in na nekdanjem koncentracijskem taborišču pri Rdečem križu, ni razen borcev bilo skoraj nikogar. Manjkali so občani, mladina, delovni kolektivi... je nadalje ugotovljeno v oceni.

O vsem tem je občinski odbor ZZBNOV v Nišu obvestil tudi komite ZK in predsednika SZDL mesta Niš, ki sta obljubila, da pri prihodnjih proslavah ne bodo borci ostali več sami.

Snidenje po petindvajsetih letih

Peljali smo se na odkritje spomenika v Barletto, ko se nam je v Kaserti v bližini Neaplja pridružil advokat Mario Palermo in po petindvajsetih letih stisnil roko

svojemu staremu znanou Viktorju Vrabcu iz Izole. Slednji je bil še pred drugo svetovno vojno — skupaj z drugimi naprednimi antifasisti — konfiniran na otok Ponza. Zaradi kratenja je tako majhnih pravic so tamkajšnji konfiniranci uprizarili protest in upor. Zato jih je fašistična oblast leta 1935 postavila pred sodišče. Bilo jih je okrog 250 in med njimi Jože Srebrnič, France Štoka in Viktor Vrabec. Vodstvo italijanske komunistične partije je za ta proces pridobilo nekaj odvetnikov — komunistov; eden izmed njih je bil tudi danes sedemdesetletni senator rimskega parlamenta Mario Palermo. Viktorja Vrabca so takrat obsodili na deset let zapor, Srebrniča in Franca Štoka pa na štirinajst mesecev.

Snidenje nekdanjega obtoženca in njegovega branilca, ki se je slovesnosti v Barletti udeležil kot član vsedržavnega združenja italijanskih partizanov iz Rima, je bilo izredno ganljivo. A. K.

Razprava o zdravstvu

Republiški odbor ZZB NOV Bosne in Hercegovine je na svoji nedavni seji razpravljal o sistemu

zdravstvenega varstva borcev. Člani tega odbora so naglasili predvsem to, da spremembe predvidene v načrtu zakona ne smejo sprejemati do sedaj pridobljenih pravic udeležencev NOB do zdravstvenega varstva. Med stališči s te se je tudi mišljenja republiškega odbora, da bo treba sprejeti poseben republiški zakon o njihovem zdravstvenem varstvu, če zdravstveno varstvo udeležencev NOB ne bo urejeno z zveznim zakonom.

Po več mesečni razpravi po združenjih, so na tej seji sprejeli tudi statut ZZB NOV Bosne in Hercegovine in program dela za prihodnje leto.

Skrb za pospeševanje

Letošnji proslavi dneva vstaje srbskega ljudstva v Nišu je prisostvovalo tudi 25 borcev iz Djakova. Proslavi dneva vstaje hrvaškega ljudstva, ki je bila 27. julija v Djakovu pa je prisostvovala tudi skupina borcev iz Niša, Prokuplja in okolice in tako vrnila obisk borcem iz Djakova.

Te prve stike borcev iz Djakova in Niša pa nameravajo v prihodnje razširiti na vsestransko sodelovanje.

Imeli smo ljudi

Katarina Vodičar

V starosti 82 let je umrla Katarina Vodičar, rojena Kogoj, doma iz Vodic.

Ze v prvi svetovni vojni so italijanske granate porušile Vodičarjevo družino dom in poobile živino.

Med drugo svetovno vojno je Tina delala za NOV. Ze prvim borem in aktivistom, ki so jo prihajali prek Vodic, je postal njen dom pravo zatočišče. In to je ostal vse do konca vojne.

Zadnja leta je bila bolj bolehnata. In ko se je zadržala po okoliščini svoje hiše je večkrat pripovedovala:

— Glej, če bi tisti grmi znali govoriti, potem bi vedeli povedati, koliko noči, ne glede na letni čas ali vreme, sem stala tam na straži, samo da so naši borci lahko v moji hiši v miru pojedli in se odpočili.

Pokojna Tina bo ostala vsem preživelim borem, borkam in aktivistom, ki so jo poznali, trajno v spominu. Naj ji bo lahka zemlja domača, za katero je res veliko trpela.

Janez Erjavec

Dne 17. maja letos je v Idrijskih Krnjah v starosti 96 let umrl Janez Erjavec — mož, ki ga tudi najhujša nesreča ni spravila s tira.

Erjavčeva samotna kmetija stoji v osojnem pobočju Jelenka, kjer je treba garati za vsak košček kruha. Vendar na tej kmetiji tudi pred zadnjo vojno kruha ni bilo treba stradati. Erjavec je bil priden in dober gospodar. Njegova kmetija je imela tudi svoj mlin. Le-ta je

pred vojno po nesreči zgorel. Erjavec pa si je ob tleči žerjavi na pogorišču prižgal pipo in mirno dejal: »Bomo pa novega naredili, še boljše!«.

Prišla je II. svetovna vojna in z njo osvobodilna borba. Sin Matevž, ki je bil poročen na domu, se je takoj ob ustanovitvi krajevne organizacije OF v tem kraju aktivno vključil vanjo. Erjavčeva samotna kmetija je postala zbirališče aktivistov in partizanov.

V bližini te kmetije je bila tudi partizanska bolnica »V peklu«. Oče Janez je kljub starosti pomagal sinu Matevžu, ki je skrbel zanj. Njegov mlin je mlin pretežno za partizane.

To je prišlo na uho Nemcem v dolini. Dne 15. junija 1944 so že zgodaj jutraj obkolili hišo. To jutro je bilo za Erjavčevno družino usodno. Na skednju so ustrelili sina Matevža, njegovo ženo, pastirja in neko žensko, ki je pomagala pri delu. S seboj so pripeljali še sosedo — aktivista Franca Carla ter tu tudi njega ustrelili. Potem so zažgali poslopja, kjer so žrtve zgorjele. Očetu Janezu so pred tem ukazali, naj se odstrani od hiše.

Sosedje vedo povedati, da se je Janez ko se je vrnil na pogorišče doma, sosedel ter se zjokal. Ostal je brez družine in brez strehe nad glavo. Tudi nesreča ga ni strla. Na delo se je vrgele z vso vnemo, obnavljal poslopja in obdeloval zemljo. Ker ni imel svojih ljudi, je kmetijo izročil nečakini Nežki.

Kljub visoki starosti je še vedno pomagal pri delu. Bil je trdnega zdravja, ki si ga je utrdil z delom.

Zdaj živi na njegovi kmetiji nov rod, boljše, mirnejše in srečnejše življenje. Pokojni Erjavec pa bo živel v spominu kot primer klenega moža z neizmerno ljubeznijo do domače zemlje.

Darko Likar

Na pokopališču v Kopru so pred kratkim pokopali Darka Likarja, fotografa iz Kopra.

Rodil se je leta 1923 na Predmeji pri Ajdovščini. Leta 1930 se je Likarjeva družina preselila v Ajdovščino. Ze leta 1938 je njegov oče umrl. Mati in štirje otroci so bili zaradi svoje nacionalne pripadnosti pogosto podvrženi šikanam

fašističnih oblastnikov. V začetku leta 1942 so Darka skupaj z obema bratoma odvedli v politično preganjanje na otoku Sardiniji, kjer je bil aktiven član NOB v rudniku Monte Vecchio, nato v Olbiji. Takoj po osvoboditvi je Darko skupaj s svojimi somišljeniki po sprejetih direktivah iz baze NOVJ iz Barja organiziral protostolice za vstop v NOVJ. V njegovi skupini v Santa Teresa di Gallura so se vsi naši ljudje prijavili za NOVJ.

Namesto v domovino, so ga zavezniške oblasti skupaj z drugimi prepeljale na Korziko in sprejele v »Slovanške četke«. Tudi tu je nadaljeval delo za NOB in je bil izvoljen za komandirja čete.

Po vrnitvi domov jeseni leta 1945 se je zaposlil pri okrožnem Agitpropu v Kopru kot fotoreporter. Po ukinitvi teh dejavnosti je ustanovil svoj fotografski atelje v Kopru, kjer je delal do svoje prerane smrti.

Vsem nekdanjim soborcem »Slovanških čet« in vsem, ki smo imeli stike z njim, bo ostal v spominu kot pošteni, zanesljivi tovariš, predan stvari in plemeniti človek.

Marija Čad

Invalidska organizacija iz Domžal se je konec junija poslovila od svoje članice, 85-letne Marije Čad iz Vira. Svojo mladost je pokojnica preživela v Prevaljah pri Moravčah, nakar se je poročila z Jernejem Čadom iz Domžal. V zakonu sta imela 4 sinove in 3 hčere. Mož ji je padel v prvi svetovni vojni, zato je morala sama preživljati 8-člano družino.

V času okupacije so bili vsi člani njene družine predani NOB. Sin Janez je bil prvi aktivist in sodelavec Toma Brejca. Ze v letu 1941 so ga Nemci kot partizana ujeli, odpeljali v Begunje, ga tam mučili in ustrelili.

Kljub visoki starosti se je Čadova še vedno rada udeleževala raznih proslav in prireditev invalidske organizacije. Kot najstarejša članica je za letošnji 8. marec na proslavi dobila šopek. Bila pa je prepričana, da ga bo dobila tudi v letu 1971.

Od dobre in zavedne članice se je članstvo poslovilo na domžalskem pokopališču z vencem in praporom invalidske organizacije.

Vsem, ki smo jo poznali, bo ostala v trajnem spominu.

Fanika Mavsar

Fanika Mavsar iz Plešivice pri Brezovici ni več med nami.

Rodila se je leta 1914 v Kalubju pri Celju, po poroki pa se je preselila v Plešivico. Tam sta z možem živele do leta 1942, ko je mož Rok odšel v Dolomitski odred. Zaradi tega so italijanski fašisti hišo požgali do tal, pokojno Faniko pa odpeljali v internacijo. Doma je morala pustiti komaj nekaj mesecev staro hčerko.

Za Osvobodilno fronto je začela delati že leta 1941, v internaciji je veljala za zgled poguma, zavednosti in požrtvovalnosti. Po osvoboditvi sta z možem obnovila hišo in nadaljevala z aktivnim delom.

Pokojno Faniko Mavsar je strla zahrbita bolezen, zaradi katere je morala veliko prežgati v grob. Z njenega doma v Plešivici so jo borci skupaj s številnimi znanici in prijatelji pospremili na njen zadnji pot.

Politični razgledi

Izvolitev Luisa Echeverria Alvareza za novega predsednika Mehike ni nikakršno presenečenje. Navsezadnje volivci niti niso imeli izbire. Luis Echeverria Alvarez ali »Lea« (po začetnicah), kakor ga raje imenujejo in baje tudi sam raje sliši, je bil pač kandidat vladajoče PRI (Revolucionarna institucionalna stranka), ki je na oblasti dobrih štirideset let. Njegov edini nasprotnik je bil Efraim Gonzales Morfin iz PAN (Stranke nacionalne akcije), ki pa po splošnem mnenju ni imel niti najmanjše možnosti za uspeh. Tretja stranka, ki naj bi bila opozicijska — gre za PSP (Ljudska socialistična stranka), ki jo je leta 1948 ustanovil sindikalist Lombardo Toledano — sploh ni postavila svojega predsedniškega kandidata.

Vse je bilo odločeno že 21. oktobra lani, skoraj mesec dni pred tistim, ko bi se »spodobilo«. Konvencija PRI je po navadi 15. novembra in tedaj tudi določila svojega predsedniškega kandidata. Tokrat jih je prehitela Nacionalna konfederacija poljedelcev (CNC), ki je »pod pritiskom ljudske volje« sporočila, da se bo zavzemala za »Lea«, ko bodo predsedniške volitve. Kandidaturo so takoj podprle vse organizacije, ki so zbrane okoli PRI, potrdila pa jo je tudi konvencija stranke. Novi kandidat je prisegel pred Palačom športov v Ciudad Mexico in se takoj nato pognal v kampanjo po severnoamerikem zgledu.

Luis Echeverria Alvarez je več kot šest mesecev potoval po državi, obiskoval sleherni izmed 29 zveznih držav, se udeleževal tradicionalnih mehiških zajtrkov, stiskal roke, imel nekaj sto govorov v katerih je povzdigoval mehiško revolucijo in ustavo. Polagoma je njegovo ime na vseh mestih prekrilo ime sedanjega predsednika (poslovil se bo decembra, ko je zamenjava predsednikov) Diaza Ordaza. Volivni stroj PRI je deloval brezhibno.

Od leta 1929, ko je bila ustanovljena, ni PRI izgubila niti enih volitev, še več, njene zmage so popolne: vsi mehiški predsedniki po letu 1929 so iz PRI prav tako vsi guvernerji in senatorji ter kar 95 odstotkov poslancev (predsednika republike, guvernerje in senatorje volijo vsaki šest let, poslance pa vsaka tri leta). Tako na primer je PRI na kongresnih volitvah leta 1967 dobila 87 odstotkov glasov in vseh »spornih« 178 sedežev v poslanski zbornici (katere je bilo treba zamenjati na volitvah).

Revolucionarna institucionalna stranka je nekaj izjemnega za Latinsko Ameriko: deželo vodi v miru, varuje njeno demokracijo, onemogoča državne udare. V marsičem je podobna britanski laburistični stranki, od katere je prevzela svojo heterogenost in prostost. Sindikati so na njeni strani. Kot francoska radikalna stranka si je PRI zagotovila podporo mehiške aristokracije in bogatašev — in zajemčila svojim privrzcem lepo število ključnih položajev. Toda po svojem videzu velikanskega volilnega stroja je PRI tudi nekoliko podobna velikima strankama iz ZDA. Navsezadnje ima tudi lastnost italijanskega fašizma in španskega falangizma: PRI je nacionalistična in korporativistična stranka.

Razen v časih predsednika Lazara Cardenas (1934—1940), ki je ustanovil delavske in kmečke organizacije, nacionaliziral petrolejsko industrijo ter obnovil agrarno reformo — se PRI ni nikdar trdno naslanjala na široke množice. Pravzaprav je PRI orodje v službi države, ki nadzoruje volitve in podpira interese politično-ekonomskih skupin, katere krožijo okoli centralne oblasti. Njena

Brez presenečenja

organizacija ustreza zelo stari mehiški tradiciji, ki izvira pri Aztekih: gre za piramidno zgrajeno oblast, v kateri so trije sektorji: delavec, kmet in ljudstvo (srednji sloj). Ko je Carlos Madrazo v letu 1966, ko je bil predsednik PRI, skušal spremeniti ta ustroj, je bil odstavljen in zamenjan z Martinezom Dominguezom. Dasiravno ima PRI izvoljenega predsednika in generalnega sekretarja je njen resnični vodja trenutni predsednik republike, Nihče ni brez njegovega soglasja imenovan za guvernerja, poslanca, senatorja in celo predsednika občine. Seveda ni mogoče brez predsednika republike imenovati niti kandidata za njegovega naslednika.

Zanimivo pri tem pa je, da novi predsednik ni zmerom zvest prejšnjemu. Mehiška zgodovina kaže, da je skoraj vsak novi predsednik izvedel manjšo notranjo revolucijo in vsilil svoj način vladanja. Lazaro Cardenas je celo zatajil svojega prednika Callesa, ki ga je dal izvoliti. Ruiz Cortinez se je odločil za način vladanja, ki je bil v popolnem nasprotju s predsednikovanjem Miguela Alemana, Diaz Ordaz pa je bil v zelo hladnih odnosih s svojim prednikom Lopezom Mateosom.

Potemtakem danes ni mogoče vedeti, kakšen predsednik bo Echeverria, ko bo decembra za šest let prišel v predsedniško palačo in odločal o načinu življenja skoraj petdesetih milijonov državljanov. Echeverria je bil doslej notranji minister in delal je tako kot notranji ministri pred njim: bil je zvest sodelavec predsednika republike. Osemindesetletni mož strogega obraza in oče osmih otrok je bil prav takšen »aparatičnik« kot pred njim Diaz Ordaz (zanimivo je, da je večina predsednikov pred zasedala položaj notranjega ministra). Nikdar se ni posebno odlikoval, nikdar ni storil kaj nenavadnega. Dasiravno velja za »liberalca«, se ni poleti 1968 prav nič obotavljal, ko je bilo treba zatreti študentske nemire. V hudih spopadih s policijo je padlo nekaj deset študentov, več kot sto pa jih je še danes v zaporu.

Vendar se je Echeverria med volilno kampanjo obračal predvsem na mladino. Vabil jo je k sodelovanju pri ponovnem zagonu mehiške revolucije: »Naša revolucija še ni končana, zmerom hitrejša mora biti. Treba je zmanjšati razlike med bogatimi in revnimi ter preprečiti, da bi se bogastvo Mehike, sadovi dela Mehike zbirali le v rokah nekaterih...«

Kot vse dežele v razvoju in navzlic gospodarskemu razcvetu se Mehika otepa s prav takšnimi težavami kot druge latinsko-ameriške države, čeprav bi bila rada drugačna. Echeverria je obljubil, da se bo bojeval proti nezdramim življenjskim razmeram in proti revščini, predvsem je vztrajal na osnovi agrarne reforme (zemljo naj bi dobilo 160.000 družin) in zvišanju življenjske ravni kmeta, ki po mnenju novega rektorja mehiške univerze Pabla Gonzaleza Casanove živi v nekakšnem »notranjem kolonializmu«. (Toda 2.500.000 kmetov brez zemlje bo torej moralo še naprej čakati — ali pa se seliti v ZDA...)

Luis Echeverria Alvarez je obljubljal veliko, vprašanje pa je, ali bo držal besedo. Mehikanci pravijo, da so tudi drugi predsedniki veliko obljubljali med volilno kampanjo, potem pa niso ničesar storili. Toda Echeverria velja za neopaznega, vendar učinkovitega človeka.

KOMENTATOR

1500

nagrad za lastnike vezanih hranilnih vlog in vezanih deviznih računov, za stanovanjske in kmetijske varčevalce

jesensko nagradno žrebanje

KREDITNE BANC
KE IN HRANILNICE
LJUBLJANA

od 1. oktobra Ljubljanska banka

„TV 15“ ZA MLADINO

TE DNI

ZE DAN PO TOMŠIČEVI SMRTI V GRAMOZNI JAMI, JE GLAVNO POVELJSTVO SLOVENSKE PARTIZANSKE ČETE S POSEBNIM DNEVNIM POVELJEM POZVALO VSE SLOVENSKE PARTIZANE, NAJ MAŠČUJEJO SMRT ORGANIZACIJSKEGA SEKRETARJA KPS IN IZ NAJBOLJ JUNASKIH BORCEV OSNUJEJO PRVI SLOVENSKI UDARNI BATALJON TONETA TOMŠIČA. VODSTVO TEGA BATALJONA JE PREVZEL NARODNI HEROJ STANE SEMIČ-DAKI. ZE 16. JULIJA, TO JE PRAV NA DAN ZAČETKA ROŠKE OFENZIVE, PA SE JE V KOČEVSKI VASI OSNOVALA PRVA SLOVENSKA PROLETARSKA BRIGADA TONETA TOMŠIČA. USTANOVITEV LE-TE JE BILA VELIKEGA POMENA ZA SLOVENSKO PARTIZANSTVO, SAJ JE BRIGADA KMALU POSTALA VZOR VSEM POZNEJŠIM SLOVENSKEM REDNIM VOJASKIM ENOTAM.

Zagradec med vojno

Bilo jih je kot listja in trave

Skušala bom iz pozabe izluščiti vsa jnekaj pomembnih zanimivosti domačega kraja, ki so se dogajale med vojno.

Zagradec, čeprav spomladi 1942 med prvimi osvobodjenimi kraji, je kmalu postal ponovno utrjena postojanka italijanskega okupatorja. Tegobe brezupnih dni so se ponavljale več čas roške ofenzive in vse dokler se ni pričela druga etapa partizanske ofenzive v bitki za Suho krajino.

Beli gardi so v Suhi krajini zaradi odsutnosti partizanskih brigad zopet zrasli gribeni. Prav zaradi tega je glavno poveljstvo usmerilo svoje stiri brigade, izpopolnjene s prostovoljci, na zagraško področje, ki je takrat veljalo za enega najvažnejših križišč. Pohod je trajal dva dni: in v jutru tretjega, ko so čete prekorčile Krko pri zagraški elektrarni, je bila vsa Suha krajina preplavljena s partizani. Glavni udarec je bil namenjen Ambrusu, kjer je bila močno utrjena belogardistična postojanka. Začela se je huda bitka med partizani in Italijani, ki so prihiteli na pomoč beli gardi. Borbe so trajale več dni. Ko so Italijani uvideli, da partizanom ne morejo do živga, so končali svojo akcijo.

Opisana akcija štirih slovenskih brigad sicer ni prinesla osvoboditve Suhi krajini, dokazala pa je, da je partizanov kljub roš. ki ofenzivi še vedno kot listja in trave... Pri tem je veliko vlogo odigrala zagraška OF, saj gre prav njej zahvala, da je partizanom kljub odlični sovražniški premoči uspelo usmeriti brigade prek krških slapov, ki so bili edini prosti prehod z levega na desni breg Krke.

Po razpadu Italije je bil Zagradec le kontrolirano ozemlje, kamor so od časa do časa vdirale okupatorske enote, največkrat pa je bil v rokah partizanov. Politično delo je bilo oživljeno! Tudi pionirska organizacija je bila aktivna. Čeprav je spomin na tiste čase že malo obledel, podatki v šolskem muzeju pričajo, da je bil Zagradec v tistem času dobesedno preroben. Nešteto je bilo nalog, ki so jih tamkajšnji pionirji vestno izvrševali. Če danes povprašam odrasle može, skoraj več ne vedo, da so hodili v pravo partizansko šolo...

Slavna zagraška preteklost je žal še nezorana ledina, ki čaka vnetega orača — kronista.

NATAŠA OREL

MIHOVIL CRNIČ:

Partizanska

POJDI Z MENOJ, TOVARIS MOJ, V BOJ: ZA SVOBODO NARODA NAŠEGA. TEPTANEGA.

ZEMLJA POD TUJCEVIM SKORNJEM JEČI, MOJ NAROD UMIRA, MOJ NAROD TRPI. GLEJ, TOVARIS, NASO ZEMLJO KRAVAVO, NE BODI VEČ ROB, ZDAJ LE ENO VELJA: ZOB ZA ZOB, GLAVO ZA GLAVO!

Nagrajeni prispevek

»ZGODBICA JE RESNIČNA, SAJ MI JO JE POVEDAL OČKA...«

Kurirska torbica je prišla v prave roke

»Bilo mi je enajst let, ko sem se nekega septembrskega popoldneva leta 1943 odpravil v gozd. S seboj sem vzel nekaj pasti za polhe in malo za pod zob. Za vsak primer, če se bo delo zavleklo tja v noč, sem pojasnil mamici in že hitel proti gozdu, kjer sem preživel večino svoje mladosti.

Nad Betajново pri Vrhniku sem stopil v gozd in pričel takoj iskati primerna mesta za pasti. Mimogrede sem nabiral gobe. Ko sem tako taval po gozdu, sem sredi visoke praproti nenadoma obstal. Skoraj nisem mogel verjeti svojim očem. Pred menoj je ležala prava kurirska torbica! Takoj sem jo spoznal, saj so mi doma večkrat pripovedovali o pogumu mladih partizanskih kurirjev. Ozrl sem se na vse strani, da bi se prepričal, če ni nikogar v bližini. Nato sem skrbno pogledal, če ni pod njo morda razstrelivo. Ko sem videl, da je vse v najlepšem redu, sem jo pobral in jo odprl. Najprej sem zagledal nalivno pero, kakršnega dotlej še ni-

sem videl. Nato sem nadaljeval s pregledovanjem vsebine, ki je potrdila mojo prejšnjo ugotovitev. V torbi so bili namreč slovenski časopisi, letaki, dva notesa in še nekaj nepomembnih stvari. To ne sme priti v sovražnikove roke, saj so v notesu zapisana imena in priimki slovenskih rodoljubov... sem dejal. Torbico sem skrbno spravil pod bližnji grm in odšel proti domu. V kleti sem vzel prazno vrečo in jo na povratku v tetinemu stanovanju napolnil z jabolki. Tako oprtan sem jo mahnil nazaj v gozd, kjer sem kurirsko torbico skril med jabolka in jo mimo sovražnikove postojanke srečno prinesel domov. O najdbi smo takoj obvestili aktivista, s katerim smo bili povezani, in tako je kurirska torbica že drugi dan prispela v prave roke. »Notri so bili važni dokumenti, Dušan! me je pohvalila mama.

Še dostikrat sem stikal po gozdu, a kaj takega nisem nikoli več našel!«

NEVENKA PORENTA

KOSTANJEVIŠKA MLADINA MED NOB

V imenu Osvobodilne fronte

V Kostanjevici je bila že jeseni leta 1941 ustanovljena mladinska organizacija, ki je aktivno delovala vse do konca vojne in januarja 1942 so odšli v partizane že tudi prvi trije njeni člani...

Mestece je bilo med vojno polno Italijanov, ki so se posebno radi izživljali s pisanjem po stenah zgradb. Najpogostejše si lahko videl napis »Živel Duce«. Mladina tujim nasilnikom ni ostala dolžna. Komaj so odnesli pete, se je v bližini napisal že zasvetila z rdečo barvo narisana petokraka zvezda in ob njej besede:

»Živela Osvobodilna fronta!«

Posebno se je kostanjeviška mladina izkazala takrat, ko so Italijani naredili preiskavo pri znanem aktivistu Martinu Bajcu. (Danes živi kot upokojenec v Ljubljani) »V kratkem bom dobil novo pošiljko časopisov, prinesel vam jih bom in tudi povedal ime prinašalca...«, je nepovabljenim gostom dejal Martin. Nasedli so mu. Ko so Italijani odšli, so se v njegovem stanovanju zbrali mladinci, ki so bili o preiskavi takoj obveščeni. Pomagali so mu urediti vse potrebno, nakar so ga s čolnom prepeljali prek Krke. Onstran reke je Martin Bajec dobil nadaljnja navodila in vezo do partizanov.

To je zapis samo ene izmed mnogih akcij, ki jih je mladina iz Kostanjevice izvedla v času narodnoosvobodilnega boja.

Narisal: EVGEN SAJOVIC

Pripoved stare mamice

Živa bakla

»Vinska gora je majhna in prijetna slovenska vasica, ki je bila v času narodnoosvobodilnega boja naklonjena partizanom... Nekega dne sem zagledala skupino ljudi, ki se je počasi pomikala proti cerkvi. Pridružila sem se jim. Pred cerkvijo se je mojim očem nujil strašen prizor. Na kolu je bil privezan mlad partizan, ves krvav in pretepen. Nenadoma je stopil k partizanu nemški podoficer, ga polil z bencinom in mu prižgalo vžgalico vtaknil v žep. Ravno takrat je zašlo sonce in nad vasjo se je zgrnil mrak. Svetlo je bilo le tam, kjer je gorel partizan...«

Zvezdan Pirtovšek

KRAMLJANJE

Draga tovarišica urednica!

Dne devetindvajsetega septembra lani je bil v mladinskem časniku »Male novine« objavljen natečaj za spis na temo »Mladina mojega kraja v NOB« ki ga je razpisalo muzejsko društvo Bosne in Hercegovine iz Sarajeva. Ker sem že večkrat prebrala knjigo Franceta Filipiča »Pohorski bataljon« in me je močno pretresla usoda otrok narodnega heroja Alfonza Šarha, sem se odločila, da napišem spis o tem. V zapis sem vplela tudi usode drugih borcev tega nesrečnega bataljona, ki je padel na Osankarici do poslednjega moža. Nato sem šla na Združenje borcev in prosila za gradivo. Takoj in z veseljem so mi priskočili na pomoč. Dobila sem knjigo o Pohorskem bataljonu istega avtorja. Le-ta je izšla deset let pozneje in je precej obširnejša. Vse podatke sem vzela iz nje. Nisem želela izpustiti nič važnega in tudi netočni podatki ne sodijo v spise, posvečene spominu narodnoosvobodilnega boja. Spis je potrdila šola in zanj sem prejela prvo nagrado zgoraj imenovanega natečaja. Bi prispevek objavili na mladinski strani »TV 15«?

Lepo vas pozdravljam!

VESNA VREŠ,
Slovenska Bistrica

Draga Vesna!

Z veseljem in hvaležnostjo, saj o tragediji Pohorskega bataljona, na Osankarici do danes še nismo spregovorili. Tvoje pismence pa naj bo hkrati majhen kašipot vsem tistim, ki žele sodelovati z nami in ne vedo, kako in kje pričeti.

Lepo pozdravljena!

MILENA

Spoštovana tovarišica Milena!

Sem učenka šestega razreda osnovne šole iz Prestranka. Danes se vam prvič oglašam. Rada bi postala sodelavka »TV 15«. Opazila sem, da objavljate prispevke moje prijateljice in sošolke Ilonke Čelhar. Zaupala mi je, da dobi za objavljene sestavke denarne nagrade. Ali lahko pošljem prispevek tudi samo za rubriko »Kramljanje«, ki mi zelo ugaja? Ali honorirate vsak prispevek in koliko? Kaj naj pišem in kako? Ne zamerite moji radovednosti in ne godrnjajte. Veste, moj očka je že pet let naročen na glasilo ZVB NOV Slovenije in ga še kar rada prebiram. Bojim se le, da mi ne boste odgovorili in da bo pismo končalo v uredniškem košu. Lepe pozdrave vsem!

JASNA MLADENOVIC,
Prestranek 36
p. Prestranek

Draga Jasna!

Pošteno plačilo za pošteno delo, smo se bili domenili ob rojstvu mladinske strani »TV 15« in to še vedno drži. Tudi odgovore na preostala vprašanja boš dobila na taisti strani, samo več časa in pozornosti ji boš morala posvetiti. Lepo pozdravljena! MILENA

NE POZABITE, DA JE
RUBRIKA
»KRAMLJANJE«
VAŠA TRIBUNA, ZATO
PISITE!

Okrogle in oglate

ZELEZNICARJI — NEJEVERNI TO-MAZI... Nedavno je električni vlak prvič zdrvel in pripeljal potnike v štiri urah iz Zagreba v Beograd. Ta vlak — »srebrno strelco« — sta vlekli dve lokomotivi, ljubkavalno imenovani »Lucija«, pa čeprav je bil samo en stroj uvožen iz Švedske, medtem ko je bil drugi stroj izdelan doma. Slavnostni vlak pa je imel še spremljevalko, dizelsko električno lokomotivo, katere edini namen je bil: posredovati, če bi na progi tu ali tam zmanjkalo električnega toka. Tedaj bi bili vpregli dizelsko lokomotivo, da ne bi vlak imel prehude zamude. Vse kaže, da železnice ne zaupajo kdove kako našemu elektrogospodarstvu...

DLAKOCEPCI... V šabski tovarni za predelovanje dlake so pred nekaj tedni dali v obrat nove stroje. Te slovesnosti se je udeležil tudi predsednik občinske skupščine Mihael Božanič. Ko so mu razložili in pokazali, kako novi stroji cepijo dlako, se je pred njim pošalil: »To pomeni torej, da ste, po zaslugi teh strojev, največji dlakocepci v naši občini!«

»GLIHA VKUP STRIHA« pravi star slovenski ljudski pregovor. Podpredsednik ZDA S. Agnew je skušal ohraniti predsednika Nixona pred kritiko malone celotnega ameriškega tiska, ki predsedniku očita, da je popolnoma napačno ocenil politični učinek vojaškega posega ZDA v Kambodžo. Agnew je rekel: »Časnikarji vse natančno predvidijo, toda — naknadno.« Ali je hotel Agnew reči, da je bila kritika, kljub vsemu, le upravičena?

NIHCE JIM NI KOS... Hans Gentscher, minister Svobodnodemokratske stranke v Brandtovi koalicijski vladi, je nedavno obravnaval poskuse opozicijskih krščanskih demokratov, da bi razcepili Svobodnodemokratsko stranko in strmooglavlili koalicijsko vlado svobodnih demokratov in socialističnih demokratov. Dejal je: »Adenauer nas ni mogel razcepiti, velika koalicijska nas ni mogla razcepiti, krščanski demokrati nas ne morejo razcepiti — naša stranka razcepimo lahko le mi sami...«

BOLNIK... Johannes Gross, urednik gospodarskega časopisa »Kapital«, je napisal v razpravi o denarni krizi na borzah kapitalističnih dežel: »Kapitalisti ne morejo več braniti kapitalizma.« No, s pomočjo socialističnih dežel ga bodo nekaj časa le še branili...

MACEK V VRECI... Ameriški časnik »Times« je objavil članek o poplavi pilul, v katerem je moč prebrati tudi tole: »Zdravilska industrija je edina velika industrija, pri kateri nima potrošnik vpogleda v blago, ki ga kupuje.«

USTRELITI ČLOVEKA ALI POSNATI STRANISCE JE ENO IN ISTO... V Ohiju (ZDA) je v teku preiskave proti gardistom, ki jih obtožujejo, da so v neki študentski demonstraciji ubili štiri študente. En obtoženec je izjavil: »Ko mi nadrejeni ukažejo, naj streljam, je zame tak ukaz enak ukazu, naj posnam stranice.«

VRELO ČTIVO... V časniku »Hamburger Morgenpost« je bila objavljena ocena knjige o skupinskem spolnem izživljanju, ki se imenuje »Skupine«. Ocena vsebuje tudi tole »ugotovitev«: »Ta knjiga je dejansko tako vroča, da je moč z njo zlikati hlače. Priporočljivo za lastnike kavbojki!«

REDOVNICA — MOZACA... Senora Maria Vasches je, dobre volje, vozila svoj kabriolet (avto) po ulicah Santiaga de Chile. Nepričakovano je ustavila avto, sprejela je namreč v vozilo neko redovnico, avtostoperko. Ko je pognala vozilo, ji je oko obviselo na nenavadno velikih rokah sopotnice, nekoliko pozneje pa je opazila še, da je redovnica obuta v velike moške čevlje. Vse to kakor tudi zglede molččnosti čudne redovnice je pognalo senori Mariji strah v kosti. Sklenila je, da se bo čimprej otresla skrivnostne avtostoperke. Na prvem križišču s semaforom, v katerega bližini je stal prometnik (polica), je senora Maria, po temeljitim premislekih in proučitvi prometne situacije, z vso hitrostjo zdrvela mimo rdečega signala... Polica je ostro zabrlizgal, jo ustavil in zahteval, naj pokaže vozniško dovoljenje in osebno izkaznico, senora pa mu je komaj opazno pomežila in ga opozorila na »pobožno redovnico«. Tedaj se je pokazalo, da nosi »redovnica« ne samo moške čevlje, marveč da ima pod kuto tudi — revolver velikega kalibra. Tako je policija ujela nevarnega zločinca, ki ga je že dolgo iskala. Časi so taki, da nikakor ne kaže verjeti niti redovniški kuti!

Cummingsov apartma, v katerem živi s svojo drugo ženo (Švicarko), je povezan s pisarnami ter poln razne šare, na kakršno so sicer ponosni poznavalci in zbiralci orožja. V njegovi knjižnici so večinoma vojaške in tehnične knjige.

Cummings se zelo razjezi, kadar sliši, da ga imajo za »trgovca s smrtjo« ali da je njegova trgovina nemoralna.

»Povem vam,« je nekoč rekel ameriškem novinarju, ki ga je prišel intervjuvati, »da dve tretjini davkov, ki jih plačujete vi, pa tudi vsak drug Amerikanec, gresta za takšno železje, kot ga vidite pri meni.«

Po njegovem mnenju je ravno toliko kriv za tisto, kar kupci počenjajo z orožjem, kot so krivi žganjarji za pijančevanje ali izdelovalci avtomobilov za prometne nesreče. Trdi, da bi Lee Harvey Oswald poskušal ubiti Johna Kennedyja s kozaško sabljo, če ne bi imel denarja za dobro puško. Po njegovem ni prav nič nemoralnega v tem, da prodaja orožje hkrati dvema državam, ki se utegneta spopasti. Vse ameriške velike firme, pravi, od Coca Cole do Standard Oila, prodajajo na obe strani.

SLAVNA PUŠKA

Cummings ima v svetu šest pomembnejših tekmecev, ki pa imajo v rokah le 10 odstotkov zasebne trgovine z orožjem (90 odstotkov takšne trgovine je v Cummingsovih rokah!). Eden izmed takšnih tekmecev je angleško podjetje Cogswell and Harrison, ustanovljeno v 19. stoletju, ki je sklenilo sporazum s češkoslovaško vladno agencijo za prodajo orožja Omnipol; drug angleški tekmelec je Parker Hale Limited; sledi zahodnonemško podjetje Martex AG iz Bonna, ki ga je leta 1935 ustanovil Gerhard G. Mertens, nekdanji padalski oficir, ki je nekoč služil pod esesovcem Ottom Skorzenyjem.

Ameriški tekmelec Sama Cummingsa je Adam Consolidated. Leta 1960 je uvozil v Ameriko skoraj 125.000 italijanskih pušk manlicher-carcano, med njimi tudi puško C 2766, o kateri se je pozneje veliko govorilo in pisalo. Ta puška je zapustila Italijo 30. septembra 1960 na italijanski tovarni ladj Elettro Fazio. Sedemnajst dni pozneje je bila v Jersey Cityju, kjer je bila osemindvajset mesecev vskladiščena z drugimi puškami iste vrste, potem pa so jo odpeljali v Chicago. Prišla je v veliko trgovino za prodajo športnih potrebščin po pošti: podjetje Klein, ki redno objavlja oglase v listu »The American Rifleman«, glasilo »National Rifle Association« (Nacionalno strelsko združenje).

V februarški številki 1963 je Klein kupil celo stran za reklamo »italijanske karabinke 6,5, dolge 36 palcev. Tehta komaj 5 funtov in pol. Zelo lahko je ravnanj z njo. Posebna cena: 12,88 dolarja.« Dne 13. marca 1963 je Klein sprejel naročilnico za nekega A. Hidella. Pozneje se je izkazalo, da je tisto puško kupil atentator na Kennedyja Lee Harvey Oswald...

ZAHAROFF JE BIL NAJVEČJI

Glede na obsežnost svojih kupcij je Sam Cummings edini sposoben naslednik največjega trgovca s smrtjo vseh časov: sira Basila Zaharoffa, čigar priimka se spomni vsakdo, kadar nanese pogovor na trgovanje z orožjem.

Zaharoff je začel kot zvodnik v neki carigradski javni hiši. Potem je ukradel 7000 funtov nekega grškemu trgovcu. V trgovanju z orožjem je začel kot agent angleško-švedske firme Nordenfeld: zadolžen je bil za Balkanski polotok in bližnji vzhod. Umrl je (srečno) v letu 1936 in tedaj so ga imeli za najbogatejšega človeka v Evropi. Zaharoff je bil izredno spreten v kameleontstvu: veljal je za bolj angleškega od Angleža,

bolj francoskega od Francoza, bolj ruskega od Rusa. Gladko je govoril osem jezikov.

Po rodu je bil Grk, priskrbel si je ruski priimek, svoje življenje pa je končal kot francoski državljani in angleški vitez. Bil je sijajna osebnost, obenem pa krut, skrivnosten, turoben, oblasten. Zmogel je strmoglavitati vlade, podpihovati oboroževalne tekme, postavljati in odstavljati kralje in državnike, prožil je vojne. Bil je prijatelj in zaupnik britanskega premiera Lloyda Georgea, predsednika francoske vlade Clemenceauja, grškega ministrskega predsednika Venizelosa, sira Hiram Maxima (očeta slovitih brzostrelke z enakim imenom) ter v zadnjih letih Kruppa in Hitlerja.

Bil je izprizen do skrajnosti, ni se zmenil za pomisleke v poslih, lagal je, goljufal je, podkupoval je, kradel je, kršil je zakone. Med prvo svetovno vojno je nekoč preprčal zaveznike, da nima smisla bombardirati neko mesto, ki so ga Nemci zasedli na zahodni fronti. Pozneje se je izkazalo, da je posredoval samo zaradi lastnih koristi, zakaj v tistem mestu je bila tovarna orožja, v katero je bil vložil svoj kapital.

UMETNOST »POZABE«

Zaharoff si ni pomišljal prodajati orožja v isti vojni. Med prvo svetovno vojno so bile turške grane, ki so jih v Dardanelah upo-

rabljali nemški topničarji, angleške izdelave, priskrbel pa jih je Zaharoff. V burski vojni je Zaharoff prodajal orožje obenem Angležem in Buram. Vse svoje življenje je hujškal balkanske države drugo proti drugi. Zdaj je pomagala Grkom proti Turkom, zdaj Turkom proti Srbom, zdaj Srbom proti Avstrijcem. Nekoč si je prodal podmornico Grčiji, potem pa s tem tako prestrašil Turčijo, da je takoj kupila dve podmornici. Potem je prepričal ruskega carja, da mora kupiti štiri podmornice, če hoče zaščititi bok Rusije.

V primerjavi z običajnimi so bila njegova pravila podkupovanja izredno surova. Nekoč si je zagotovil naročila orožja pri Rusih, ki so se še obotavljali, tako, da je na miz »pozabil« listnico, v kateri je bil ček z velikim zneskom za ministra. Nekoč drugič je zadevo ponovil »vobzirneje«, in sicer je listnico nabasal z bankovci.

Na vrhuncu svoje moči je bil Zaharoff v tristo upravnih odborih, imel je velikanske finančne interese v združenjih tovarnih orožja, bankah, železnicah, hotelih, petrolejski in rudarski industriji, tovarnah in ladjedelnicah.

Ko je umrl, je imel 298 odlikovanj iz 31 držav. Svoje življenje je končal v monakovski kneževini, le nekaj korakov od kraja, kjer danes živi in dela največji trgovec s smrtjo Sam Cummings.

(Nadaljevanje prihodnjik)

Visoka cena zmage

Po razdejanju in žrtvah je bila šestletna druga svetovna vojna (od maja 1939 do maja 1945) najbolj množičen in najstrašnejši spopad v zgodovini. Človeštvo je (po še vedno nepopolnih podatkih) v njej žrtvovalo 55 do 60 milijonov življenj in okoli 1500 milijard dolarjev. Svetu je zapustila 35 milijonov invalidov in približno 30 milijonov porušenih zgradb. V njej je bilo mobiliziranih 110 milijonov vojakov (64 držav je sodelovalo v vojni in le 6 jih je bilo nevtralnih). V vojni je bil torej udeležen vsak drugi odrasel moški. Vojna je potekala na 22 % svetovne površine v 40 deželah Evrope, Afrike in Azije.

Računa se, da je od skupnega števila žrtev (več kot 30 milijonov vojakov in nad 25 milijonov civilnih oseb) ZSSR izgubila 20 milijonov prebivalcev, Nemčija 6,750.000, Poljska 4,300.000, Jugoslavija 1,706.000, Francija 600.000, Romunija 460.000, Madžarska 420.000, Italija 410.000, Velika Britanija 390.000, Češkoslovaška

365.000, Avstrija 334.000, ZDA 230.000, Nizozemska 210.000, Grčija 160.000, Belgija 88.000, Finska 84.000, Norveška 10.000, Luksemburg 5000, Danska 1400, Kitajska, Japonska, Burma in Indonezija so izgubile skupaj 13.800.000 ljudi. Med satelitskimi državami je Bolgarija izgubila vsega 20.000 ljudi.

Z izjemo Sovjetske zveze in Poljske je med deželami, ki so se branile pred fašističnimi zavojevalci, imela Jugoslavija procentualno največ žrtev. Izgubila je vsakega desetega prebivalca. Ob 46,9 milijarde dolarjev vojne škode, je imela ranjenih, ujetih, interniranih, prisilno izseljenih in na druge načine mučenih 3.740.000 oseb, kar je predstavljalo četrtino vsega njenega prebivalstva. Skupne izgube Jugoslavije znašajo 34 % vseh izgub 18 držav, ki so se borile proti Nemčiji, a samo njene vojaške izgube (300.000 padlih in 425.000 ranjenih borcev NOVJ) znaša četrtino skupnih zavezniških izgub teh 18 držav.

OB SREBRNEM JUBILEJU NOVOMEŠKEGA ZBORA »DUŠAN JEREB«

Posebno jim je pri srcu partizanska pesem

Maja letos je minilo petindvajset let, kar se je v Novem mestu zbrala skupina pevcev in že po nekaj tednih skupnih vaj so njeni člani s partizansko pesmijo nastopili na javni prireditvi. Zbor je od leta do leta širil svoje vrste in se kmalu razvil v enega izmed najbolj kvalitetnih moških zborov Dolenjske. V vseh teh letih skoraj ni bilo prireditve, da bi na njej ne poslušali »jerebovcev«, kot jih kličejo. Nastopili so na 1.600 raznih prireditvah in imeli 86 samostojnih koncertov, najbolj pri srcu pa jim je partizanska pesem...

Dne 23. junija je novomeški zbor »Dušan Jereb« tudi uradno proslavil svoj praznik. Po svečanem koncertu, pripravljenem prav za to priložnost, so pevci prejeli zlato, srebrne in bronaste Galusove značke; občinska skupščina SZDL pa je zboru podelila priznanje OF. Še posebno je bil zbor počaščen z obiskom znanega korškega skladatelja Pavla Kernjaka. Posvetil jim je pesem »Regina«, ki so jo pevci skupaj z njegovima znanima pesmima »Katr-

co« in »Zakaj ne šumi več Drava« izvedli na slavnostnem koncertu v Novem mestu.

Iskrone čestitke pevskemu zboru »Dušan Jereb« in njegovemu dolgoletnemu zborovodji Tonetu Marklju!

Marjan Tratar-Uč

30

»TV 15« izhaja vsak teden — Izdaja ga zavod Borec Ljubljana. Beethovnova 16 kot glasilo ZZZB NOV Slovenije in ZRVS Slovenije — Tisk in čiščenje GGP »Delce« Ljubljana Romšičeva 1 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 22 dinarjev — Posamezna številka stane 50 par — Za inozemstvo stane 50 dinarjev — Naročnino pošiljate na naslov: Uprava »TV 15« Ljubljana Beethovnova 16 ali 10 pošti predal 598/XI. ali za tekoči račun št. 501-8-28 pri SDR Ljubljana — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-901 Jajničev in novinarji 22-313 Uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo

Prispevki za šolo — spomenik NOB

Zakrajšek Jernej Verd, namesto venca na grob Gruden Marije z Verda 150; Ravnik Pavle in Ivanka, Ljubljana 100; Pionirski odred osnovne šole Kidričevo 145,25; Lahmar Ludvik, Dutovlje 50; Delovna skupnost »Slovenija-les« Sp. Idrija 408,95; Kobal dr. Stanka — Cerklno 200; Lapanja Franc in Zofija, Sebelje 50; Peternej Rudolf, Jesenica 50; Keber Dušan, Ilirska Bistrica 50; Osnovna šola Horjul 200; »Jelovica« — lesna industrija Skofja Loka 2000; ZZZB — Deskle — Anhovo 200; Terčelj — Troha Jelka, Koper 100; Učenci osnovne šole Lucija, p. Portorož 909,85; ZB Ljutomer 238; Stucin Anica in Jože, skupno 1000 din, 500.

Stanje 23. julija 1970 354.895,75 dinarjev.

Odbor za izgradnjo osnovne šole — spomenika NOB v Cerklnem se zahvaljuje za dosedaj sprejete prispevke in prosi darovalce, da svoje prispevke nakazujejo na te-

koči račun 5202-602-06 SDK Idrija — Sklad za izgradnjo šole v Cerklnem.

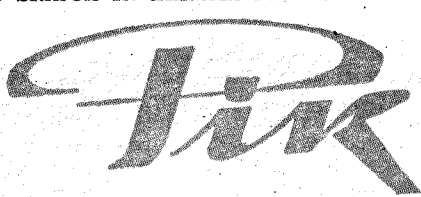

LJUBLJANA ODDELEK ZA TURIZEM IN GOSTINSTVO

Priporočamo prijetne počitnice v Kaštelah pri Splitu. Nizke cene in dobra domača hrana. Plaža (kopališče) tudi za najmlajše v neposredni bližini. Za počitek in sprehode številni parki in zelenje. Avtobusni izleti vsak dan po dostopnih cenah. Prevoz iz Ljubljane in obratno vsak ponedeljek z udobnimi turističnimi avtobusi, ki obratujejo izključno za dopustnike v Kaštelah.

Prijave in informacije SAP Ljubljana, Titova 38, tel. 315-342

POJEM KVALITETE SO SRAJCE IN ŽENSKA LAHKA KONFEKCIJA

Tovarna perila in konfekcije - Maribor - Melje - Predilniška ulica 5